

Lunds universitet
Historiska institutionen
HISP01
Examinator: Klas-Göran Karlsson
Handledare: Lars Berggren
8/6-2015 klockan 12:45 Sal A332

Att leva som alla andra

Om normalitet i svensk handikaplagstiftning 1992-2013

Peter Ericsson

Sammanfattning

Historikerna Kjell Östberg & Jenny Andersson beskriver i encyklopedin *Sveriges Historia* från 2013 hur 1990-talet är en period som kanske framförallt kännetecknas av ett systemskifte inom välfärden och samhället i stort. Under samma tidsperiod utarbetas *Lagen om Särskild Service för vissa funktionshindrade* vilket är en lag som både präglats av samtidens ideologiska tendenser och internationella standardregler.

Syftet med denna uppsats är att undersöka vilka tankegångar som styr utformningen av denna lag, särskilt med hänseende till lagens femte paragraf som slår fast att funktionshindrade har rätt att leva som alla andra. Uppsatsens teoretiska utgångspunkt är framförallt Michel Foucault och dennes diskursiva begrepp, även om influenser från Foucaults mer specificerade verk förekommer. Det empiriska underlaget för undersökningen är framförallt riksdagspropositioner och motioner men även utredningar.

I den empiriska delen undersöks tidsperioden 1992-2013. Särskilda nedslagspunkter är 1992, 1999 samt 2008. Uppsatsen syftar till att undersöka såväl den generella idéutvecklingen som två mer specificerade verksamheter i form av daglig verksamhet och särskilda boendeformer.

De slutsatser som uppsatsen presenterar är att det normala liv som åsyftas i lagstiftningen framförallt är ett flexibelt liv med syfte till att stärka den egna identiteten. Vidare så visar uppsatsen även på tendenser till spänningar mellan å ena sidan de kommunala beslutsfattarna och lagstiftarnas intentioner. Uppsatsen visar även på att det från lagstiftarnas sida inte rör sig om en disciplinerande process, vilket tidigare internationell forskning menat. Istället så äger denna disciplinerande process först rum på kommunal och regional nivå, vilket lagstiftarna sedan försöker motverka.

Tack

Innan uppsatsen på allvar drar igång vill jag passa på att rikta några tack till de som har bidragit med stöd och pepp under uppsatsens gång. Först och främst vill jag tacka min handledare Lars Berggren för stöd i det löpande skrivandet och för ovärderliga råd under skrivandets gång.

Ett stort tack riktas även till mina föräldrar som inte bara bidragit med korrekturläsning, utan även med ett stort stöd i att överhuvudtaget börja skriva uppsatsen. Till sist vill jag även tacka Hanna, som tålmodigt kryssat för dag för dag i sin kalender under uppsatsens gång tills dess att hennes pojkvän återvänt från nittioalets tankevärld.

Hörby den 16/5-2015

Peter Ericsson

Innehållsförteckning

1. Inledning	5
1.2 Syfte och frågeställning	6
1.3 Om uppsatsens disposition	7
2. Källmaterial och avgränsningar	7
3. Michel Foucault – En kort introduktion till val av teori	10
3.2 Foucault - den historiska arkeologin	11
3.3 Foucault – Vansinnets historia	13
3.4 Foucault om makt, disciplin och institutioner	14
4. Metod	15
5. Historisk bakgrund	17
5.2 Det sociala arbetets idéhistoria	17
5.3 Nationell handikappolitik - från 1700-talet till år 2000	19
5.4 Internationell påverkan på den svenska lagstiftningen	20
5.5 Från sinnesslö till funktionshindrad - begrepp inom LSS	22
5.6 1990-talet: tid av förändring av det svenska samhället	23
6. Tidigare forskning	25
7. Den generella idéutvecklingen inom LSS	31
7.2 Valfärdspolitik – en fråga om inkludering	31
7.3 Proposition 1992/93:159 - De första stegen mot en flexibel normalism	33
7.4 Riksdagsledamöter och den flexibla normalismen	35
7.5 1999 - En nationell omorientering	38
7.6 SOU 2008:77 - En utvärdering av nationell handikappolitik	41
8. Lönearbetets roll i ett liv som alla andras	45
8.2 Daglig verksamhet i lågkonjunkturs Sverige	45
8.3 Riksdagsledamöterna och daglig verksamhet	48
8.5 Daglig verksamhet på andra sidan millenniet - analys av SOU 2008:77	51
8.6 Socialstyrelsen möter daglig verksamhet - analys av socialstyrelsens kartläggning 2008	54
8.7 Daglig verksamhet och juridik	56
8.8 Rättsfall 6552-09 - Rätten att själv välja utförare	57
8.9 Rättsfall 6644-11 - Om vikten av kontinuitet	59
8.10 Konklusion: daglig verksamhet	61
9. Att bo som alla andra	64
9.2 Att bo i flexibel normalism - analys av prop. 1992/93:59	64
9.3 Prop. 1999/2000:79 - Utvärdering av boendeformer	68
9.5 Juridik och särskilt boende	72
9.6 Rättsfall 3769-02: När ett gruppboende inte fungerar	72
9.7 Rättsfall 6356-09: Vad händer när behoven inte uppfylls?	74
9.8 Boende – Konklusion	76
10. Avslutande diskussion – ett helhetsgrepp på LSS	78
11. Käll och litteraturförteckning	82

1. Inledning

I slutet på 1980-talet tas en utredning fram på socialdemokratiskt initiativ. Utredningen kallas i allmänhet maktutredningen och tar fasta på individens möjlighet att påverka sin egen livssituation i det socialdemokratiska Sverige, där socialdemokratin under föregående decennier byggt en stark välfärdsstat. En välfärdsstat som på många plan gav individen många rättigheter men som samtidigt enligt historikern Kjell Östberg även kom att inskränka individens möjlighet att påverka det egna livet.¹

På många sätt menar Östberg att maktutredningen, i kombination med en växande kritik av folkhemmet på ett akademiskt plan, innebar att Sverige under 1990-talet alltmer kom att frångå det kollektivistiskt präglade Sverige till förmån för ett mer individualistiskt samhälle, där valmöjlighet och självständighet blev ett ledord.²

I början på 1990-talet utarbetas även en ny sociallagstiftning för att stärka funktionshindrades rättigheter. Denna sociallagstiftning kallas i dagligt tal för LSS vilket står för Lagen om Särskild Service till vissa funktionshindrade.³ I den löpande lagtexten lyfts flera intressanta perspektiv fram, där det går att se många tendenser till det paradigmskifte som bland annat Östberg lyfter fram. Samtidigt är en skrivelse i lagtexten i min mening mer intressant än andra, nämligen femte paragrafen vilken lyder:

Verksamheten enligt denna lag skall främja jämlikhet i levnadsvillkor och delaktighet i samhällslivet för de som anges i 1§. Målet skall vara att den enskilde får möjlighet att leva som alla andra.⁴

Med en personlig bakgrund som anställd inom LSS-verksamheter har jag ofta reflekterat över vad denna lydelse egentligen går ut på. I min erfarenhet är nämligen femte paragrafen en så kallad målparagraf för all verksamhet inom LSS, samtidigt som ingen anställd i LSS-sektorn egentligen vet vad den innebär. För vem definierar egentligen vad att leva som alla andra innebär? Denna fundering är något som under de senaste åren ofta återkommit i min tankevärld. För att till fullo besvara denna fråga måste dock en mer riktad frågeställning och syftesformulering till, vilket följer i kommande avsnitt.

---

¹ Östberg, Kjell & Andersson, Jenny, *Sveriges historia. 1965-2012 : [rekordåren, ett socialdemokratiskt århundrade,*

²Ibid s.280-286

³Lag (1993:387) Om stöd och service till vissa funktionshindrade

⁴Ibid 5§

1.2 Syfte och frågeställning

I boken *Diskussioner om samhällsvetenskap* från 2004 diskuterar professorn i socialt arbete Sune Sunesson hur socialt arbete kom att bli en akademisk disciplin. En bärande gren i Sunessons resonemang är att socialt arbete är en vetenskap som i stor utsträckning har kommit att influeras av psykologi och sociologi men att det samtidigt är ett ämne som ständigt plockar in nya vetenskaper.⁵ Ett delsyfte med denna uppsats är således att försöka belysa ett historiskt perspektiv på socialt arbete.

Det primära syftet med denna uppsats är dock att undersöka vilka tankegångar som styr politikerna i utformandet av en lag som på många plan definierar levnadsvillkoren för nästan 65 000 människor i Sverige.⁶ För att undersöka hur dessa tankegångar omsätts i praktik formuleras även uppsatsens andra syfte, nämligen att undersöka domstolsverkets och utredarnas tankegångar kring den praxis som uppstår som en följd av lagstiftningen. Detta kommer att göras genom följande frågeställning:

- Vilka tankegångar styrde lagstiftarnas utarbetande av lagen och hur förändrades dessa tankegångar över tid?
- Hur kan dessa tankegångar förstås med hjälp av Foucaults diskursiva begrepp och övriga teoribildning?
- Hur kan dessa tankegångar förstås utifrån det samhällsklimat som rådde vid tidpunkten för lagstiftningens utarbetning?
- Vilka sociala praktiker uppstår som en följd av lagstiftningen och hur förhåller sig domstolarna till dessa praktiker?
- Tidigare forskning framhåller att handikapplagstiftning allt som oftast har en assimilerande effekt. Är detta fallet även i den svenska handikapplagstiftningen eller bör denna snarare betraktas som inkluderande?

Med denna frågeställning hoppas jag på att uppfylla uppsatsens tre syften. Vidare är det även värt att ta i beaktande att omsorgen av de funktionshindrade idag utgör en av de enskilt största utgiftsposterna i statsbudgeten⁷, vilket gör att uppsatsen även är relevant ur ett rent politiskt

---

⁵Sunesson, Sune, "socialt arbete" i *diskussioner om samhällsvetenskap* av Thomas Brante, Kerstin Johansson och Sune Sunesson (red), Samhällsvetenskapliga fakulteten, Lund, 2004, s.90-95

⁶Socialstyrelsen, *Fortsatt ökning av personer med LSS-instans*, <http://www.socialstyrelsen.se/nyheter/2013mars/fortsattokningavpersonermedlss-insats>, 2013 hämtad den 17/5-2015

⁷Dahlberg, Anna, Varningslamporna blinkar kring assistansersättningen, *Expressen* den 6/1-2013

perspektiv. Detta särskilt med tanke på att det under våren 2015 har blossat upp en debatt om funktionshindrades rättigheter, vilket även öppnar upp för en stark samtidsrelevans.

1.3 Om uppsatsens disposition

På många sätt kan dispositionen anses vara ett av de svåraste momenten när det kommer till uppsatsskrivande. Den typ av material som ligger till grund för uppsatsen är brett, både innehållsmässigt och tidsmässigt. Inför arbetet med uppsatsen fanns det två alternativ, antingen att lägga upp arbetet kronologiskt eller kronologiskt tematiskt. Vid en kronologisk uppdelning hade uppsatsens historicitet ökat men samtidigt så finns risken att läsaren drunknar i empiri.

Den uppdelning som jag här har valt är kronologiskt tematisk, där LSS-lagen först beskrivs ur ett övergripande perspektiv för att därefter gå vidare till två fallstudier. Den ordning som materialet presenteras i kommer att vara kronologisk, det vill säga att materialet går igenom från början 1990-talet fram till idag. I nästa avsnitt kommer källmaterialet och avgränsningar att beskrivas, därefter presenteras teori och metod samt en historisk bakgrund och tidigare forskning. Den empiriska delen för den generella idébildens baseras framförallt på material i form av utredningar, propositioner och motioner som presenteras i kronologisk ordning. För fallstudiernas del kommer denna disposition i stora drag att följas, även om det i avsnittet om daglig verksamhet även tillkommer en rapport från 2008.

2. Källmaterial och avgränsningar

I boken *Fråga det förflutna* av historikerna Stellan Dahlgren och Anders Florén presenteras det historiska förhållningssättet till källmaterial. Som historiker arbetar vi alltid utefter den källkritiska metoden och med en betoning på att ställa rätt frågor till rätt material, vilket leder till att frågeställningen blir tätt sammanvävd med materialvalet.

Eftersom att syftet med denna uppsats framförallt är att undersöka de tankegångar som gav upphov till LSS-lagen ter det sig som självklart att vända sig mot det legislativa materialet. Denna typ av material är enligt Dahlgren och Florén uppdelat i två kategorier, som båda lämpar sig väl för en studie i socialhistoria.

Den första kategorin av material som uppsatsen bygger på är statens offentliga utredningar. Som namnet antyder är detta utredningar som tagits fram på uppdrag av riksdagen.⁸ Målet med en SOU är framförallt att undersöka ett samhällsligt fenomen och sedan komma med förslag till lagstiftning

---

⁸ Dahlgren, Stellan, ”Det historiska arbetsmaterialet” i *Fråga det förflutna – en introduktion till modern historieforskning* av Stellan Dahlgren och Anders Florén, Studentlitteratur, Lund, 1995 s.233

i syfte att råda bot på eventuella samhällsproblem. Utredarna som tar fram en SOU är i regel statliga tjänstemän men den som är ansvarig för utredningsarbetet är alltid en riksdagsledamot.⁹

För uppsatsens del är detta relevant då primärt två SOU:er kommer att användas. För att presentera den övergripande problembilden som möter lagstiftarna i början på 1990-talet kommer SOU 1992:52 *Ett samhälle för alla* att användas. För att därefter studera effekten av lagstiftningen fjorton år efter att den infördes kommer SOU 2008:77 *Att leva som alla andra* att användas. Även en myndighetsutredning, *Kartläggning av daglig verksamhet*, publicerad av socialstyrelsen år 2008 kommer att tillkomma. Detta då det kontinuerligt refereras till denna utvärdering i SOU:n från 2008.

Den andra typen av material som Dahlgren & Florén lyfter upp är riksdagspropositioner och riksdagsmotioner samt domstolsmaterial. Detta material menar författarna är intressant på så sätt att det speglar de normer som staten önskar upprätthålla i samhället. I detta material kan även direkta tankemönster och i viss mån motiv återfinnas, även om det aldrig går att veta säkert varför en människa agerar som den gör.¹⁰

Denna typ av material är relevant då uppsatsen fokuserar just på lagstiftarnas tankegångar. Det material som här kommer att användas är propositionerna 1992/93:159 (*om stöd och service till vissa funktionshindrade*) samt proposition 1999/2000:79 (*från patient till medborgare*). Dessa propositioner är de direkt mest framträdande propositionerna inom modern handikappolitik.

Den tidsperiod som undersökningen primärt fokuserar på är perioden 1992 till och med 2013.

Det bör även här konstanteras att uppsatsens parlamentariska undersökning framförallt fokuserar på perioden 1992-2000 samtidigt som utredningsdelen och domstolsmaterialet sträcker sig något längre.

Valet av tidsperiod beror framförallt på att Lagen om Särskild Service för vissa funktionshindrade utarbetades till sin nuvarande form under början av 1990-talet, även om mindre ändringar har gjorts under början på 2000-talet. Eftersom uppsatsen framförallt fokuserar på femte paragrafen i LSS-lagen så spelar dock senare ändringar inte någon större roll då denna funnits med sedan lagen implementerades 1994.¹¹ Att domstolsmaterialet spänner sig över den senare delen av 2000-talet beror framförallt på källmaterialets beskaffenhet samt det faktum att dessa domar utgör prejudikat när nya mål avgörs i de lägre instanserna.

Den begränsning som finns i materialet är framförallt att vi enbart får en inblick i normalitetsbegreppet under 1990-talet utifrån några enskilda lagstiftares perspektiv. Det hade här

---

⁹ Statens Offentliga Utredningar, Frågor och svar om kommittéer, hämtad från <http://www.sou.gov.se/fragor-och-svar-om-kommitteer/> den 21/5-2015

¹⁰ Dahlgren s.233, 236

¹¹ Notisum., *Lag (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade*, hämtat från <http://www.notisum.se/rnp/sls/fakta/a9930387.htm> den 21/5-2015

givetvis varit önskvärt att göra en mer djuplodad studie, som bland annat beskriver normalitetsprocesserna under den period som vården av funktionshindrade var starkt instutionaliserad. Samtidigt så beskriver tidigare forskning, vilket senare kommer att belysas, att den normalitetsprincip som idag är tongivande i svensk lagstiftning utarbetades först i början på 1980-talet och därför är det intressant att se hur denna kom att implementeras i svensk lagstiftning under 1990-talet. Det ter sig därför som givet att det är mest fruktsamt att blicka mot det 1990-talet.

Det materialet inte heller kan berätta för oss är vad befolkningen som helhet tyckte om den förändrade sociallagstiftningen. Ett sätt kringgå detta hade varit att vända sig till de olika remissinstansernas svar men eftersom att uppsatsen primärt fokuserar på att undersöka den lagstiftande instansen så ligger detta delvis utanför uppsatsens undersökningsramar och en sådan genomgång hade skett på bekostnad av uppsatsens övriga bredd.

Det som materialet däremot kan belysa är hur lagstiftarna argumenterade för en förändrad sociallagstiftning och vilka partipolitiska linjer som framträdde i debatten. Som en slags motpol till propositionerna kommer även motioner på ämnet att belysas i uppsatsen, mycket som ett sätt att undersöka huruvida en förändrad sociallagstiftning var något som efterfrågades av samtliga riksdagspartier.

Det bör här även påtalas att den svenska sociallagstiftningen ingalunda är unik, utan snarare resultatet av internationella tendenser och ett förändrat akademiskt förhållningssätt till de funktionshindrade. Den svenska lagstiftningen är dock ingalunda unik utan det återfinns rikligt med material kring normalitetsprincipen i ett internationellt perspektiv. Däremot återfinns det ytterst lite forskning om normalitet i den svenska sociallagstiftningen och även om studien som sådan inte är komparativ mellan olika nationer så går det likväl att genom tidigare forskning belysa de svenska förhållandena utifrån en internationell kontext.

För att sammanfatta materialet och dess begränsningar är det i första hand riksdags-, domstols- och utredningsmaterial som kommer att användas. Detta material kan ge en bild av den problembild som framträder hos utredarna och politikerna, samt de tankevärldar som uppstår som en följd av detta problem. För att till fullo kan analysera det material som har presenterats i detta avsnitt måste dock en teori och metod till, vilka kommer att introduceras i de kommande avsnitten.

3. Michel Foucault – En kort introduktion till val av teori

Denna uppsats vilar på den mytomspunne och ofta citerade filosofen Michel Foucault (1926-1984) som har utvecklat såväl en maktteoretisk som metodteoretisk teoribildning.¹² Det som kännetecknar Foucaults forskning är framförallt hans intresse för makt, disciplinering och hur makten reproducerar sig själv. Foucault var dock ingen enhetlig tänkare, istället skiftade han såväl fokus som idémässiga utgångspunkter under större delen av sitt liv och enligt den svenske Foucaultexperten Roddy Nilsson kan framförallt tre perioder diskuteras.

Den första perioden beskriver Nilsson som den arkeologiska perioden då Foucault i stor utsträckning intresserade sig för det han själv benämnde som diskurser, det vill säga rådande tankegångar inom ett samhälle. Den andra perioden, som tog fart runt 1970, kan benämnas som den genealogiska perioden. Denna period kännetecknas enligt Nilsson som en maktanalytisk period där stort fokus låg på hur strukturer samverkade för att bevara makten. Under sina sista levnadsår fram till sin död 1984 kom dock Foucault alltmer att intressera sig för en mer subjektbaserad teoribildning som även involverade etik.¹³

Att försöka kategorisera Foucault som tänkare är inte något som låter sig enkelt göras och Foucault själv motsatte sig under större delen av sitt liv att bli stämplad som tillhörande strukturalismen, funktionalismen eller dylikt. Ett berömt citat ur *vetandets arkeologi* från 1970 lyder:

Fråga mig inte vem jag är och säg inte åt mig att förbli den jag är: det är en mantalsskrivningsmoral, det är den som bestämmer över våra identitetspapper. Men den ska lämna oss i fred då det gäller att skriva.¹⁴

Med Foucaults egna ord blir det alltså vanskligt att försöka stämpla honom med en särskilt etikett och en sådan stämpel är inte heller nödvändig för uppsatsen. Jag kommer i uppsatsen att intressera mig för Foucaults teoribildning utifrån ett historievetenskapligt perspektiv, även om historia allena inte är det enda tillämpningsområdet av Foucaults teoribildning. Att Foucault som tänkare skiftar i takt med åldern är inte heller något direkt problem för uppsatsen, då exempelvis Nilsson framhåller att Foucault i första hand såg det som att han tillhandahöll en verktygslåda. Ur denna verktygslåda skulle användaren sedan ha möjlighet att låna alltifrån en limpistol till en bultsax, i syfte att få ihop skärvorna av vårt samhälle.¹⁵

För att upprätthålla konsekvens kommer uppsatsen dock framförallt att vila på den teoribildning som Foucault skapade i början av sin karriär, med andra ord den arkeologiska

¹² Andersson, Karl-Olof, "härska och behärska" i Pedagogisk Tidsskrift, 20/2-2013, hämtad via <http://www.lararnasnyheter.se/pedagogiska-magasinet/2013/02/20/harska-beharska> den 28 maj 2015

¹³ Nilsson, Roddy, "Foucault, historien och historikern – receptionen av Foucault inom svensk historisk forskning" i *Lychnos: årsbok för idé- och lärdoms historia*. 2008, Lärdomshistoriska samfundet, Uppsala, 2008s.123

¹⁴ Foucault, Michel, *Vetandets arkeologi*, Bo Cavefors förlag 1972, 1972, s.24

¹⁵ Nilsson, Roddy, *Foucault: en introduktion*, Égalite, Malmö, 2008 s.14

teoribildningen. Som såväl ett teoretiskt ramverk som en analysmetod i sig kommer Foucaults bok *Vetandets arkeologi* att användas. För att vidare presentera Foucaults tankegångar kring vansinne och makt kommer de två böckerna *Övervakning och straff* samt *Vansinnets historia* att användas. Dessa böcker har valts med tanke på uppsatsens ämne, då Foucault i dessa verk undersökte ett flertal fenomen som ligger nära uppsatsens kärnområde. Att fullt ut redogöra för samtliga av Foucaults teorier under denna period är inget som låter sig göras lätt och av hänsyn till uppsatsens omfång kommer enbart det jag uppfattar som de centrala delarna i Foucaults teoribildning att presenteras. Det bör här även poängteras att *Övervakning och straff* tillkom under brytningsgränsen mellan Foucaults arkeologiska och genealogiska period.

3.2 Foucault - den historiska arkeologin

1969 publicerades Foucaults verk *Vetandets arkeologi* som enligt bland annat Nilsson är en bok som är svår att kategorisera. Det övergripande syftet med verket var ursprungligen att redogöra för den historiska metod som Foucault har använt i sina två tidigare böcker. Samtidigt är den metod som presenteras i boken inte en klassisk metod som är uppbyggd på logiska axiom, utan det är troligtvis mer fruktbart att betrakta boken som ett sätt att närma sig historien.¹⁶

För denna uppsats kommer framförallt bokens metodologiska och terminologiska delar att vara av relevans. Detta avsnitt kommer således att fokusera på de begrepp som Foucault använder sig av för att visa trender inom en diskurs. En vanlig kritik mot Foucaults diskursanalys är att den inte lyfter fram hur diskursen uppkom¹⁷, och med detta i åtanke ser jag Foucaults diskursbegrepp framförallt som ett sätt för mig att strukturera upp tankemönster som sedan kommer att förklaras med stöd av bland annat tidigare forskning eller andra Foucault-baserade teorier. Att ingående presentera samtliga begrepp och tolkningsmodeller som Foucault lyfter fram i *Vetandets arkeologi* låter sig inte göras i en uppsats av detta omfång. Jag kommer därför fokusera på diskursbegreppet och begrepp inom diskursbegreppet då detta är av högsta relevans för uppsatsens metod.

Det första begrepp som faller sig naturligt när man diskuterar Foucault är begreppet *diskurs*. Enligt Foucault själv är diskurs snarast ett uttryck för ett tanke-system som existerar vid en given tidpunkt. Det bör även betonas att det finns en grundläggande skillnad mellan diskurs och det som Foucault kallar för *diskursiva formationer*. Diskursiva formationer är för Foucault språkliga regelbundenheter som vid en enskild tidpunkt är ständigt återkommande. Dessa språkliga regelbundenheter följer enligt Foucault ett särskilt mönster som även återspeglar exempelvis hierarkier i sam-

---

¹⁶ Ibid s.51-53

¹⁷ Ibid s.64-65

hället.¹⁸ Givetvis bör diskursen ses som något temporärt och dynamiskt, det vill säga att diskursen är i ständig förändring.¹⁹

Precis som namnet antyder formas diskursen av de diskursiva formationerna men här är det inte enbart de språkliga förhållandena som styr över diskursen. För det första präglas diskursen även av de praktiker som uppstår. Det är nämligen först när tankemönstren övergår i handling som sedan övergår i praxis som en diskurs kan sägas ha uppstått på riktigt. Detta är något som bland annat Nilsson exemplifierar med att den medicinska diskursen inte enbart formas av vetenskapliga diskussioner utan även av att vissa behandlingar blir normala.²⁰ Därmed måste även en kritiker av dessa behandlingar förhålla sig till dessa och härigenom har praktik format diskursen.

Utöver praktik poängterar Foucault även vikten av *det osagda*, det vill säga de tankegångar som inte yttras eller de röster som inte får höras. Det kan här röra sig om saker som är uppenbara men som inte sägs eller röster som självklart borde få yttra sig men som inte får möjlighet att göra detta.²¹ Att finna det som har tystats är givetvis inte en enkel uppgift men om detta ändå är görligt så återfinns det en rad fördelar med detta tankesätt, bland annat att vi enkelt kan se den nuvarande diskursens begränsningar i vad som får och inte får sägas.

Diskursen präglas utöver ovanstående även av en annan form av regleringar, som i engelsk terminologi benämns som enunciation och jag kommer här att använda mig av den engelskspråkiga termen. Enunciation betyder på engelska uttal och i Foucaults mening är det här starkt förknippat med vem som uttalar vad. På ett individuellt plan rör det här sig om vem som yttrar sig, till exempel har läkare en större rätt i vårt samhälle att skapa den medicinska diskursen.²² Vidare tillskriver Foucault även institutionerna en viktig roll i att reproducera legitimitet och enunciationen i sig.²³

Den minsta beståndsdel i en diskurs kan sägas vara yttrandet. På många sätt kan en diskurs anses vara uppbyggd av en serie yttranden som systematiskt rangordnas och hänger ihop till dess att de bildar en diskurs. Ett yttrande är dock i Foucaults mening inte samma sak som i vårt vardagliga språk. På filosofiencyklopedin Sparknote återfinns följande definition av yttrande i Foucaults mening:

The statement is the basic unit of discourse, and therefore is the basic unit analyzed in the archeology. The statement has, however, no stable unit; depending on the conditions in which it emerges, and depending on scope of the "field of use" in which it is to be analysed, anything from a scientific chart to a sentence to a novel can be a statement.²⁴

---

¹⁸ Foucault, Michel, *The archeology of knowledge and the discourse on language*, Pantheon Books, New York, 1972, s.38-39

¹⁹ Nationalencyklopedin, uppslagsord *diskurs*, hämtad från <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/diskurs> den 29/4-2015

²⁰ Nilsson 2008 s.54-55

²¹ Foucault, 1972, s.110

²² Ibid s.50

²³ Ibid s.52-53

²⁴ Spark note, *The archeology of knowledge*, 2013, återfunnen på <http://www.sparknotes.com/philosophy/arch/terms.html> den 28 april 2015

Om nu vad som helst kan vara ett yttrande, hur väljer vi då att definiera det? Foucault själv argumenterade för att yttranden i själva verket skulle anses vara funktioner som verkade utanför diskursen. Det centrala vid en analys av yttranden var, menade Foucault, snarare hur de tillkom och från vilken position i samhället de yttrades. Två yttrandens enunciativa funktion kunde skilja sig åt även om de hade samma innehåll, vilket gör att man även får reflektera över tillkomsten och vem som yttrar sig.²⁵

3.3 Foucault – Vansinnets historia

I sin bok *Vansinnets historia* från 1965 går Foucault igenom vad galenskap och vansinne är utifrån ett idéhistoriskt perspektiv. Verket börjar med en kortare genomgång av medeltidens sätt att bemöta de vi idag kallar för funktionshindrade/galna för att därefter lyfta fram hur vår egen tid ser på galenskap. I boken framhåller Foucault att man från medeltiden till 1900-talets början hade en ytterst antihuman syn på de psykiskt sjuka, där vården oftast tog form av att disciplinera kroppen. Under 1800-talet skedde enligt Foucault dock en omvälvning som innebar att man istället ville behandla tanken och att formen för disciplineringen övergick från fysisk till mental.²⁶

Som en följd av denna ändrade disciplinering framhåller Foucault bland annat att ett nytt paradigm skapas, där den sjuke skall vara medveten om sin sjukdom och att denne måste underkasta sig den rådande diskursen. Bland annat lyfter Foucault fram det faktum att den moderna vården är starkt institutionaliserad och att vården av de sjuka i den moderna perioden inte är en fri värld av observation och diagnostik, utan snarare en värld där de sjuka bedöms och döms utefter sin mentala hälsa. Den slutna vården har därmed övergått från att vara ett fysiskt fängelse till ett mer mentalt, där det moderna samhällets normer styr omsorgstagarnas tankar.²⁷

En annan övergång är synen på det galna. Här menar Foucault på att vi idag väljer att uppfatta de avvikande som sjuka snarare än något annat, vilket gör att de kan åter inkluderas i samhället. De åter inkluderas enligt Foucault dock på den premissen att de är medvetna om att de utmanar normen och därför bör anpassa sig. Vårdgivarnas uppgift blir här snarare moralisk än omvårdnadsbaserad, det är utefter vårdgivarens status som ”normal” person som auktoriteten kommer ifrån snarare än personens faktiska medicinska kunskaper.²⁸

---

²⁵ Foucault, 1972, s.178-184

²⁶ Foucault, Michel, *Madness and civilization: a history of insanity in the age of reason*, Pantheon Books, New York, 1965 s.243-247

²⁷ Ibid s, 278

²⁸ Ibid s.249-250

3.4 Foucault om makt, disciplin och institutioner

Som filosof intresserade sig Foucault i hög grad för hur diskurser hade förändrats över tid och gjorde även detta när det kommer till disciplinering och maktutövning. I Foucaults verk *Övervakning och straff* från 1975 diskuterar Foucault inte enbart fängelsets uppbyggnad utan även hur disciplineringen går genom en rad olika samhällsfaktorer. För denna studie är framförallt Foucaults teorier om *normativt bedömande* mest relevant men för läsarens förståelse kommer en något mer ingående teori att presenteras.

I kapitlet *The means of correct training* presenterar Foucault ett förhållningssätt som i korthet går ut på att makten syftar till att disciplinera. Under modern tid har denna disciplinering frångått det tidigare moderna samhällets fokus på att skapa en homogen massa till att skapa en lydig massa där var och en fyller en funktion.²⁹ Målet med denna disciplinering i modern kontext blir således att skapa en lydig massa som samtidigt innehåller många specialister.

För att styra över denna massa måste makten dock disciplinera dem, vilket i Foucaults modell sker utifrån tre olika parametrar. Den första av dessa är *hierarkisk observation*. Den grundläggande principen i denna disciplineringsmodell är framförallt att man kan utöva makt gentemot personer enbart genom att observera dem eller få dem att tro att de är under observation. Ett exempel på detta som Foucault lyfter fram är exempelvis torn i fängelser, där fångarna aldrig är medvetna huruvida de är observerade eller inte. På grund av möjligheten att de är observerade så lyder de ändå fängelset regler.³⁰

En annan princip som Foucault framhåller är det så kallade *normativa bedömandet*. Här presenterar Foucault en teoribildning som utgår ifrån att vi idag ständigt bedöms efter samhällets normer och vad vi presterar. Enligt Foucault får denna princip dock andra effekter, såsom att en lärare istället för att bestraffa dem som inte når upp till de högt ställda kraven istället belönar eftersträvande att uppfylla de högt ställda kraven. Som människor värderas vi alltså inte enbart efter huruvida vi passar in i normen utan även utefter hur vi faktiskt presterar i förhållande till normen.³¹

Den tredje parameter Foucault ställer upp är *granskning*. Denna granskning är enligt Foucault tätt sammanvävd med den hierarkiska övervakningen och det normaliserande bedömandet. Foucault själv beskriver tekniken som ett sätt för makten att skapa kvantifierbara mätningar. Dessa mätningar tar till exempel form av betyg, närvaro och så vidare inom skolväsendet.³² Här löper också en röd tråd i form av att de som ständigt klassificeras som avvikande får sämre resultat på denna kvantifierbara metod och därmed även tappar sin ställning i samhället. Denna kvantifiering tar olika

---

²⁹ Foucault, Michel, *Discipline and punish: the birth of prison*, Vintage books, New York, 1979 s.170

³⁰ Ibid s.173-176

³¹ Ibid s.179-184

³² Ibid s.186-187

form i olika sammanhang. Det säger även sig självt att det är de som betraktas som avvikande som har mest omfattande samlade dokument och därmed även riskerar exkludering från samhället, vilket i sin tur gör att denna form av maktutövning egentligen såväl är den mest förfinade samtidigt som den även är den maktutövning som har mest inflytande över den enskildes liv.

4. Metod

Den metod som såväl Foucault använde i sina verk kan enklast beskrivas som kvalitativ textanalys, vilket även utgör grunden för denna uppsats. I boken *Kvalitativ metod och vetenskapsteori* av Starrin och Svensson lyfts det fram att den kvalitativa metodens stora styrka framförallt är dess förmåga att lyfta fram strukturer, variationer och processer inom ett samhälleligt fenomen. Genom detta kan fenomen förklaras, sättas i sin kontext och förstås enligt författarna.³³ Den kvalitativa textanalysen är dock inte en homogen vetenskap och det återfinns en rad olika metoder inom teoribildningen. För denna uppsats har jag valt argumentationsanalys samt en mer diskursanalytisk ansats, även om det här inte rör sig om en klassisk form av diskursanalys.

Valet av dessa två metoder beror framförallt på den teoretiska inriktningen samt källmaterialets form. Den diskursiva ansats jag gör är här kraftigt influerad av Foucault och är hämtad dels ur *Textens makt och mening* av Bergström & Boréus men även från Foucault själv. Här har de begrepp som Bergström & Boréus presenterar använts men även begrepp från *Vetandets arkeologi* har inhämtats som ett slags komplement. Styrkan i denna analysform är framförallt att den strukturerar upp analysen och att den även kan anses ge svar på diskursens uppkomst förutsatt att en problembild tydligt framträder i materialet, eller att diskursen sätts i sin historiska kontext. Andra diskursiva tillvägagångssätt såsom exempelvis Faircloughs diskursanalys hade här kunnat användas men vanlig kritik mot dessa är att de inte förklarar diskursens uppkomst, vilket dock blir möjligt genom att använda den metod som presenteras av Bergström & Boréus.

I boken *Diskursanalys som teori och metod* presenteras en intressant uppdelning mellan olika diskursanalytiska skolor där frågan huruvida diskursen är konstituerad eller konstituerande avgjordes. Här framhåller författarna att Foucault valde mellanvägen, det vill säga att diskursen styrs både av materiella företeelser men även av tidigare diskurser.³⁴ Som den historiska bakgrunden senare kommer att gå in på återfinns tendenser till detta inom i princip alla tidigare förklaringsmodeller kring det svenska handikapparbetet och därför anser jag att en diskursanalytisk ansats med utgångspunkt i Foucaults begrepp mycket väl kan räcka för att fullfylla uppsatsens syfte.

---

³³ Starrin, Bengt, ”om distinktionen kvalitativ – kvantitativ i social forskning” i *Kvalitativ metod och vetenskapsteori*, Studentlitteratur, Lund av Bengt Starrin & Per-Gunnar Svensson (red), 1994 s.28

³⁴ Jörgensen, Winther, Marianne & Phillips, Louise, *Diskursanalys som teori och metod*, studentlitteratur, Lund, 2000, s.25-28

Som ett sätt att få struktur har jag sagt inte enbart hämtat Foucaults analytiska begrepp utan även några begrepp från Bergström och Boréus. Denna form av analys tar sin ansats i tre frågeställningar. Den första frågan vi ställer oss berör möjlighetsvillkor, nämligen vilket är det problem som presenteras och vilka sociala praktiker uppstår som en följd av detta problem. Vidare lyfts även en parameter som benämns som styrning-makt fram. Här diskuteras vilka åtgärder som statsmakten vill vidta och hur dessa gestaltar sig. På ett teoretiskt plan spelar även Foucaults negativa respektive positiva funktioner en viktig roll. Den sista parametern som tas i beräkning väljer jag att benämna som kunskapsvillkoret, det vill säga den roll som kunskap intar i diskursen.³⁵

För enkelhetens skull har jag i nedanstående tabell valt att strukturera upp de Foucault-termer som denna analysmodell kommer utgå ifrån:

Term	Funktion
Diskursiva formationer	Ord eller begrepp som kan anses vara bärande i diskursen.
Enunciation	Från vilken position ett påstående görs.
Det osagda	Det som inte sägs inom ramen för den befintliga diskursen.
Möjlighetsvillkoret	Den problembild som målas upp och de sociala praktiker som uppstår som en följd av problemet.
Kunskapsvillkoret	Hur kunskap används för att legitimera maktutövning.
Styrmedel	De styrmedel som makten använder för att driva sin linje.
Positiv respektive negativ funktion	Hur styrmedlet påverkar och vem den påverkar.

Figur ett - begrepp hämtade från Bergström & Boréus diskursiva modeller

För det mer rättsliga materialet har jag använt mig av argumentationsanalys, vilket är en form av analys som bygger på att kritiskt värdera och beskriva de argument som framförs i en diskussion. Eftersom argumentationsanalysen fokuserar på den rationella sidan av människor är det en metod som först och främst kan användas för att beskriva rationella samt intellektuella argument. Detta medför att argument på en mer känslomässig och etisk grund utesluts. Däremot kan exempelvis etos och patos vägas in i tolkningen av argumentet, vilket gör att man ändå kan få en uppfattning om vilken dignitet argumenten får i debatten.³⁶

Som tolkningsmodell har jag valt den klassiska *pro et contra*-modellen som bygger på att man identifierar påståenden av särskild dignitet. Ur dessa extrapolerar man sedan tesen och analyserar argumenten kring själv tesen genom en hierarkisk uppdelning av argumenten. Rangordning sker primärt genom relevans till tesen och blir då uppdelad enligt argument av första respektive andra ordningen. Vidare kan även vissa argument vara premisser, vilka i sådana fall fungerar som ett slags sekundära argument. Vinsterna med att arbeta på detta sätt är framförallt att en mer djupgående analys kan genomföras och att det enkelt går att identifiera de viktigaste parametrarna i en

³⁵Bergström, Göran & Boréus, Kristina (red.) (2012). *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*, Lund, Studentlitteratur s.383

³⁶Ibid s.135

argumentation.³⁷ För uppsatsens överskådlighet kommer jag att göra en tabell i respektive analysdel. Denna tabell kommer att vara uppdelad i fyra olika kategorier av argument. Den första är tesen, som är det som texten argumenterar för och benämns med T.³⁸ Det är andra premisserna för att tesen skall fungera vilka kommer att benämnas med P_n (n = nummer). Motargument kommer att benämnas med M. Det sista är argumenten för tesen, som kommer att benämnas med A_n enligt samma princip som premisserna.³⁹

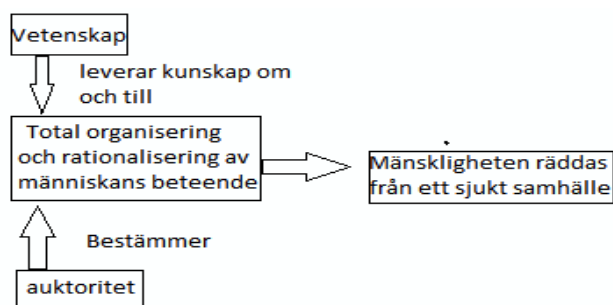
5. Historisk bakgrund

I den historiska bakgrunden kommer inledningsvis det sociala arbetets idéhistoria att presenteras, eftersom detta redogör för några olika sätt man från svenskt perspektiv betraktat sociala problem på. Utöver detta så kommer även en kort historik över det svenska sociala arbetet samt internationella tendenser till detta att redogöras för, innan den historiska bakgrunden avslutas med en begreppshistorik och en kortare översikt över de senaste decenniernas svenska politiska historia.

5.2 Det sociala arbetets idéhistoria

För att förstå de idéhistoriska trender som är rådande i det svenska socialarbetet har boken *Det sociala arbetets idéhistoria* av Haluk Soydan använts. I boken presenterar Soydan fyra huvudlinjer som på olika sätt påverkat det svenska socialarbetet, nämligen Saint-Simonismen, den psykosociala skolan samt Mary Richmonds och Jane Addams teorier.⁴⁰

Den första teorin Soydan presenterar är Saint-Simonismen, som enligt Soydan bland annat

Figur två. Saint-Simonism. Soydan s.40

påverkat utformningen av 1982 års sociallag. Den bärande idén i Saint-Simonismen är enligt Soydan att samhället är sjukt. Denna sjukdom beror på en snedfördelning i makten, där de produktiva klasserna (arbetare, industrimagnater och intellektuella) inte har den formella makten i samhället.

Det enda sättet att bota samhället blir enligt Saint-Simonismen att göra om samhället i grunden enligt modellen till vänster. Den bärande grenen av denna gestaltning är vetenskapen som fungerar kunskapsinsamlare och som skall underlätta för samhällets omorganisation vilket ska leda till ett samhälle som i grund

³⁷ Ibid s.136

³⁸ Ejvegård, Rolf, *Argumentationsanalys*, Studentlitteratur, Lund, 2008 s.75-76

³⁹ Bergström och Boréus s.104

⁴⁰ Soydan, Haluk, *Det svenska sociala arbetets idéhistoria*, Studentlitteratur, Lund, 1993, s.3-4

och botten är friskt. Den exekutiva makten blir här auktoriteten, som skall verkställa beslut utifrån vetenskapen. Denna auktoritet skall dock verkställa samtliga beslut med allas bästa för ögonen. Enligt Soydan antar denna uppdelning formen av att socialarbetarna idag utgör den exekutiva makten.⁴¹

Den andra teoretiska inriktning som Soydan presenterar är baserad på den amerikanska socialarbetaren Mary Richmonds teorier. Denna teori står i kontrast till Saint-Simonismen ur den aspekt att den uppfattar individen som den sjuka. Denna inriktning är dessutom byggd efter mönstret praktik-teori vilket innebär att Richmonds praktiska verksamheter har format hennes teori. Centralt i denna arbetsmodell är enligt Soydan framförallt allt det individualistiska perspektivet, där enstaka fall skall utredas var för sig och att något enhetligt mönster för att omvandla samhället i grunden inte existerar. Målet med denna praktik kallas oftast för social-casework vilket är talande för teoriströmningens bild av människan som den sjuka.⁴²

En tredje inriktning som Haluk Soydan presenterar är den psykosociala inriktningen. Även denna skola gör gällande att problemen ligger hos individen snarare än hos samhället. Soydan själv beskriver denna skola som en vidareutveckling av Richmond-skolan. Till skillnad från Richmondskolan intresserar sig dock den psykosociala skolan främst för patientens inre och tar fasta på individuella förutsättningar för att förändra livssituationen.⁴³

Skolan fokuserar framförallt på att socialarbetaren har ett ansvar inför klienten och att detta ansvar sträcker sig till att även utforma förändringarna i livet utefter klientens egen vilja. Dessa förändringar måste dock även ha en förankring i vetenskapen och patientens egen rätt att fatta beslut står i fokus. Enligt Soydan har denna skola fått ett kraftigt inflytande i svensk socialpolitik under senare delen av 1900-talet.⁴⁴

Den sista skola som Soydan presenterar är Addams-skolan. Centralt i denna skola är åsikten att sociala problem har sin grund dels i individens närmiljö men även hos individen själv. Den har därför drag av såväl Saint-Simonism som den psykosociala skolan. Det som rörelsen troligtvis är mest känd för är den så kallade Settlement och Hull House-rörelsen som innebar att socialarbetarna flyttade till socialt tyngda områden och i samarbete med individen försökte lösa den sociala problematiken. Här framhålls bland annat ett behov av att arbeta nära sina klienter men framförallt att man inte skall uppfattas som en socialarbetare utan snarare som en god granne. Rörelsen hade sitt största uppsving under första hälften av 1900-talet och föll därefter delvis bort men har enligt Soydan ändå haft en viss inverkan på det svenska socialarbetet.⁴⁵

---

⁴¹ Ibid s.65

⁴² Ibid s.100-101

⁴³ Ibid s.106

⁴⁴ Ibid s.107

⁴⁵ Ibid s.130-133

5.3 Nationell handikappolitik - från 1700-talet till år 2000

I boken *När något blir annorlunda* från 2012 presenterar författaren Matilda Svensson hur den svenska vården utvecklades från 1700-talet till och med början på 1950-talet. Inledningsvis konstaterar Svensson att 1800-talet medförde stora genombrott för medicinvetenskaperna och att en grundläggande tanke var att i princip alla sjukdomar skulle kunna botas. I takt med att medicinvetenskapen professionaliserades och att religionen spelade en allt mindre roll i den dagliga livsföringen kom alltmer av det medicinska ansvaret att hamna på staten.⁴⁶

Som en följd av att befolkningen levde allt längre började dock allt större krav att ställas på den i form av arbetsinsatser. Under 1880-talet utvecklades därför en tankegång om att man skulle kombinera utbildning och vård. I takt med att vården förändrades medförde detta även att nya positioner att definiera diskursen utifrån tillkom. De tidiga vårdhemmen kom här att spela en roll genom att bestämma vad som var friskt eller sjukt och vad som var onormalt respektive normalt. Målet med denna typ av vård var framförallt att de sjuka och funktionshindrade åtminstone partiellt skulle kunna försörja sig själva.⁴⁷

Under 1910 skedde en rad utbrott av polio i Sverige, vilket innebar att kostnaderna för vården ökade. Samtidigt så började staten vid ungefär denna tidsperiod att betala ut pensioner och såg med stor oro på möjligheterna att försörja en åldrande befolkning. Under 1920-talet tillsattes därför en kommitté med syftet att undersöka möjligheterna att införliva de sjuka på arbetsmarknaden. Detta menade kommittén till viss del var möjligt men att vården inte enbart skulle drivas av ekonomiska intressen. Arbetet med att fortsätta att utvärdera möjligheterna att införliva de sjuka fortsatte dock långt in på 1940-talet.⁴⁸

I propositionen 1999/2000:179 slår riksdagens utredare fast att de första decennierna under 1900-talet även präglades av en institutionaliseringsprocess. Denna process varade fram till början på 1960-talet när det skedde ett paradigmskifte. Kännetecknande för detta paradigmskifte var bland annat att staten alltmer började betrakta sjuka och funktionshindrade som diskriminerade av samhället.⁴⁹

Under denna period togs två statliga utredningar fram som syftade till att kritiskt utvärdera den svenska handikappolitiken. Resultatet blev att utredarna ställde allt högre krav på att samhällets utformning även skulle gynna funktionshindrade och tillgänglighet blev ett ledord. År 1965 tillsattes en ny utredning som slog fast att den svenska handikappolitiken måste göras om i grunden.

---

⁴⁶ Svensson, Matilda, *När något blir annorlunda: skötsamhet och funktionsförmåga i berättelser om poliosjukdom*, Lunds universitet, 2012 s.89

⁴⁷ Ibid s.89-91

⁴⁸ Ibid s.91-92

⁴⁹ Proposition 1999/2000:79, *från patient till medborgare - en nationell handlingplan till handikappolitiken*, socialdepartementet, Socialdepartement, Stocholm, 1999, s.11

Här ställdes bland annat krav på att de så kallade vanföreställningssjukhusen skulle avvecklas och att ett nationellt handikappråd skulle inrättas. Vidare lyftes även färdtjänst, bostadsanpassning och andra konkreta lösningar fram.⁵⁰

Utredarna lade även fram tre särskilda punkter som enligt dem präglade den svenska handikappolitiken. Den första är att den svenska välfärdspolitiken har spelat en stor roll i den svenska handikappolitiken. Genom att Sverige var ett välutvecklat land så fanns det även goda ekonomiska förutsättningar att driva fram reformer med syfte att göra det bättre för funktionshindrade. Framförallt bidrog detta enligt propositionsförfattaren till att utanförskapet bland gruppen minskade.⁵¹

Ett annat perspektiv som utredarna framhöll är normalisering och integrering. Här presenterade utredarna bland annat att det under 1960-talet ställdes stora krav på att avskaffa vanföreställningssjukhusen, vilket gjordes. Vidare kom även funktionshindrade barn att undervisas i vanliga skolor och 1972 infördes nationella krav på att varje kommun skulle ha en särskola.⁵²

Det sista perspektivet som presenterades av utredarna är det faktum att Sverige införlivade en arbetsanpassning även för funktionshindrade. Eftersom Sverige hade en intakt industri efter andra världskriget började man leta efter arbetsmarknadsreserver. För att lösa behoven av arbetskraft antogs en rad socialpolitiska reformer som ledde till att även funktionshindrade kunde träda in på arbetsmarknaden. Propositionsförfattaren framhöll även 1980-talet som särskilt betydelsefullt i svensk socialpolitik då många nya arbetsmarknadsåtgärder infördes riktade mot funktionshindrade.⁵³

Utredarna slog även fast att det sedan 1980-talet skett en rad förändringar i syfte att stärka den funktionshindrades rättigheter. Här framhöll utredarna exempelvis en antidiskrimineringslagstiftning, att turordningen för avsked från arbetsplatser kunde kringgå om man hade svårt att hitta ett nytt jobb samt en ny rättighetslagstiftning.⁵⁴

5.4 Internationell påverkan på den svenska lagstiftningen

I propositionen till den nationella handikapplanen från 2000 återfinns även ett internationellt perspektiv. Eftersom den tidigare forskning, som kommer att redovisas i nästföljande avsnitt, även den har en internationell anknytning kan det här vara värt att påvisa hur den internationella utvecklingen har påverkat den svenska handikappolitiken.

---

⁵⁰ Ibid s.12

⁵¹ Ibid s.12-13

⁵² Ibid s.13

⁵³ Ibid s.14

⁵⁴ Ibid s.15-18

I rapporten framträder ett perspektiv som går ut på att handikappolitiken under 1980-talet genomgick en kraftig förändring i ett internationellt perspektiv. Handikappolitiken kom under denna tidsperiod att röra sig bort från medicinska och sociala frågor till att alltmer knytas an till de mänskliga fri- och rättigheterna. Enligt propositionsförfattarna innebar detta att alla människor skulle ha rätt till bostad, att få delta sitt lands styre och meningsfull sysselsättning. Inom FN har man tydligt markerat att handikappolitik i grund och botten handlar om mänskliga rättigheter, något som bland annat Sverige har varit drivande i att utforma. Bland FN:s starkaste arbete för funktionshindrades rättigheter kan exempelvis nämnas en internationell handlingsplan för funktionshindrade som togs fram 1982 samt ett flertal försök till att utarbeta en rad handikappkonventioner. Vidare ställdes det under 1990-talet även krav på att funktionshindrade skulle ha rätt till att delta fullt ut i alla delar av samhället.⁵⁵

Utöver detta har FN även verkat för att skydda funktionshindrade från diskriminering. Detta har bland annat tagit uttryck i att allt fler länder har kommit att införa förbud mot diskriminering. Generellt sett har detta diskrimineringsskydd utarbetats med tre aktörer; dels arbetsmarknadens aktörer, dels delstater och kommuner samt kommersiell verksamhet. Den grundläggande principen är att verksamheter skall anpassas även för funktionshindrade men att aktörerna i undantagsfall kan slippa detta om de till exempel saknar ekonomiska medel.⁵⁶

1992 antog FN en rad standardregler som medlemsländerna skulle införliva i sin nationella lagstiftning samt verka för att de efterföljdes. Dessa regler kan grovt sett delas upp i tre grupper. Den första regelgruppen handlar om att skapa förutsättningar för att funktionshindrade skall kunna delta fullt ut i samhället. Här framhålls exempelvis krav på att länderna skall utbilda sina medborgare om vad funktionshindrade kan tillföra till samhället, deras behov och hur funktionshinder kan påverka den enskildes vardag.⁵⁷

Den andra kategorin benämns i propositionen som huvudområden. Dessa huvudområden definieras som funktionshindrades rätt till utbildning samt att medlemsstaterna skall verka för att alla människor har rätt till ett arbete som säkrar god ekonomisk trygghet. Vidare ställs även stora krav på att aktiv diskriminering i familjebildande, sexuella relationer samt äktenskap skall motverkas.⁵⁸

Den sista kategorin som standardreglerna behandlar är genomförande. Här ställs krav på att det är medlemsstaternas eget ansvar att reglerna efterföljs. Vidare har staterna även ett ansvar för att det skapas juridiskt handlingsutrymme ifall reglerna inte skulle efterföljas och att det bör ske en

---

⁵⁵ Ibid s.18-19

⁵⁶ Ibid s.19

⁵⁷ Ibid s.21

⁵⁸ Ibid s.22

samordning av handikappfrågorna på ett nationellt plan. Dessutom uppmuntrar även reglerna kring genomförande till att involvera handikapporganisationer i det aktiva arbetet.⁵⁹

1998 genomförde den svenska handikappombudsmannen en undersökning för att utreda huruvida FN:s standardregler efterföljs eller ej. Ombudsmannen konstaterade att Sverige på det stora hela följde reglerna väl men att det återfanns en viss problematik i bland annat att kommunerna inte kontinuerligt spred kunskap om funktionshinder.⁶⁰

5.5 Från sinnesslö till funktionshindrad - begrepp inom LSS

Internationell påverkan och den svenska inhemska utvecklingen bör dock allena inte utgöra den historiska bakgrunden. I detta avsnitt kommer begreppsutvecklingen inom LSS att presenteras och därefter kommer även en bild av det svenska politiska klimatet under perioden 1990-2000 att tecknas innan tidigare forskning presenteras.

I boken *Utvecklingsstörning, samhälle och välfärd* konstaterar författarna att det fram till 1950-talets början existerade en rad olika benämningar för människor med kognitiva funktionshinder som bland annat *sinnesslö, idiot och vanför*. Under 1950-talet kom dock dessa begrepp att avvecklas till förmån för begreppet handikappad, vilket är betydligt mindre nedsättande.⁶¹

Under 2007 tog Socialstyrelsen enligt författarna fram en ny terminologi. Denna terminologi lyfte fram begreppen funktionshindrad respektive funktionsnedsatt. Ett funktionshinder är något som uppstår när en individ försöker interagera med sin omgivning, medan funktionsnedsättning är den faktiska nedsättningen av personens fysiska förmåga. Socialstyrelsen menade även att begreppet handikapp bör undvikas, eftersom begrepp kan uppfattas som stigmatiserade.⁶² Eftersom denna terminologi är föreslagen av Socialstyrelsen är det även dessa begrepp som kommer att användas i uppsatsen.

Genom åren har användningen av begrepp för användarna av omvårdnaden fluktuerat kraftigt. I vissa kommuner och välfärdsbaserade företag används termen kunder och klienter, men Socialstyrelsen hävdar i sina riktlinjer att den korrekta termen är brukare. För att ha en samlingsterm för denna grupp kommer således Socialstyrelsens terminologi att användas.⁶³

I detta avsnitt bör det även belysas att LSS-lagstiftningen framförallt tar vara på tre olika gruppers (personkretsars) intressen. Den första personkretsen är människor som fötts med kognitiva funktionshinder, hit räknas brukare med exempelvis autism eller Downs syndrom. Den andra

---

⁵⁹ Ibid s.22

⁶⁰ Ibid s.22-23

⁶¹ Molind Martin, Sauer, Lennart och Ineland, Jens, *Utvecklingsstörning, samhälle och välfärd*, Gleerups, Malmö, 2013, s.23-24

⁶² Ibid s.23

⁶³ Socialstyrelsen, *termen brukare rekommenderas*, socialstyrelsen, 2013, hämtad från <http://www.socialstyrelsen.se/nyheter/2013maj/termenbrukare> den 24/4-2015

personkretsen är personer med stora kognitiva funktionsnedsättningar som fortsatt i vuxen ålder och den tredje gruppen brukare är individer med förvärvade hjärnskador eller andra fysiska men som inte beror på normalt åldrande.⁶⁴

För den som på grund av sitt funktionshinder inte kan medverka i samhället finns det alternativ till lönearbete. Denna form av sysselsättning kallas för daglig verksamhet och bedrivs i regel i regi av kommunerna, även om privata aktörer förekommer. Den idébild som presenteras som bärande i idén med daglig verksamhet är att målet med sysselsättningen skall vara att främja delaktigheten i samhället och att bidra till struktur och mening för individen.⁶⁵

Det är även här värt att presentera de tre olika boendeformer som finns för personer med varierande funktionshinder inom ramen för LSS. Dessa former är enskilt boende, servicebostad samt gruppboende. Som bland annat Ineland med flera konstaterar är det svårt att egentligen göra någon stram åtskillnad mellan dessa men en grundläggande princip är bland annat att personalnärvaron är högre i gruppboendestäder och servicebostäder.⁶⁶

5.6 1990-talet: tid av förändring av det svenska samhället

I tidigare avsnitt har en bild av utvecklingen som ledde till LSS-lagen presenterats. Såväl internationella som nationella åtgärder har presenterats men för att till fullo förstå utvecklingen som ledde fram till LSS måste vi även blicka mot det samhällsklimat som lagen uppstod i. För att få denna överblick kommer framförallt den fjärde volymen av Nordstedts *Sveriges historia* att användas, författad av historikern Kjell Östberg och ekonomhistorikern Jenny Andersson.

Den bild av 1990-talet som träder fram i Östberg & Anderssons verk är ett samhälle i förändring, något som särskilt betonas i kapitlet *systemsifte i välfärden*. I detta avsnitt betonar författarna hur det svenska samhället under 1980-talet alltmer kom att ifrågasätta hur demokratiskt uppbyggt detta samhälle verkligen var. Detta ifrågasättande ledde till att regeringen Carlsson 1985 tog fram den så kallade Maktutredningen. Denna utredning var enligt Östberg & Andersson framförallt resultatet av en växande kritik gentemot den byråkratiska stat som Socialdemokratin under föregående decennier hade byggt upp.⁶⁷

Det perspektiv som genomsyrade utredningen var framförallt individens möjligheter att påverka sitt eget liv. Östberg & Andersson framhåller framförallt att tanken med maktutredningen i första hand var att utvärdera och omvärdera begrepp såsom makt, demokrati och samhälle. Pararellt med denna utredning kom även en rad akademiska avhandlingar som alltmer kom att ifrågasätta bilden

---

⁶⁴ Lag (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade 1§

⁶⁵ Lunds Kommun, Daglig verksamhet, <http://www.lund.se/Medborgare/Omsorg-socialt-stod--hjalp/Handikapp-funktionsnedsattning/Daglig-verksamhet/> hämtat den 27/3-2015

⁶⁶ Ineland, Molin & Sauer s.154-155

⁶⁷ Östberg & Andersson s.380

av folkhemssverige då dessa bland annat visade på starkt institutionaliserade vårdformer, tvångssteriliseringar och dylikt. Ett resultat av såväl utredningar som det alltmer kritiska förhållningssättet till staten blev enligt Östberg & Andersson att Sverige under denna tidsperiod började alltmer granska sin egen historia och blicka framåt, mot en annan politisk inriktning.⁶⁸

1990-talet förde dock inte enbart med sig ett förändrat samhällsklimat utan även nya politiska partier som Miljöpartiet, Kristdemokratisk Samling och Ny Demokrati. Partier som enligt bland annat statsvetaren Tommy Möller kom att utmana den bild av ett fempartisystem som tidigare rått. Det som möjliggjorde dessa partiers inträde på riksdagsarenan var enligt Möller även missnöje i en rad olika frågor. För miljöpartiets del spelade missnöjet med kärnkraften en central roll och för Kristdemokratisk samlings del rörde det sig framförallt om att det inte fanns något starkt konservativt parti att rösta på. Ny Demokrati är enligt Möller intressant framförallt då de byggde på en tanke om högerpopulism och att man framförallt efterlyste en stat som allt mer följde sina egna spelregler.⁶⁹

Under början av 1990-talet kom även marknaden att kraftigt liberaliseras samtidigt som en ekonomisk kris inträffade, vilken till slut övervanns genom den så kallade krisuppgörelsen 1992. Trots att krisen övervanns så kom den likväl att lämna permanenta spår i den svenska ekonomin, bland annat genom att en något högre arbetslöshet blev ett permanent inslag.⁷⁰

När Östberg & Andersson således skall sammanfatta det tidiga 1990-talet träder snart fram ett perspektiv kring ett förändrat samhälle. Under det tidiga 1990-talet hade den svenska modellen kommit att reformeras under den borgerliga regeringen men trots att socialdemokraterna återvände till regeringsmakten 1994 kvarstod många av reformerna. Enligt författarna kännetecknades den nya tiden av tankar kring målsättning, decentralisering och konkurrensutsättning. På det stora hela så ter det sig som att 1990-talet enligt Östberg och Andersson framförallt var en period präglad av övergången från det kollektivistiska tänkandet till ett mer individualistiskt, något som kommer att visa sig spela stor roll även i den förändrade sociallagstiftningen.⁷¹

En annan historiker som intresserat sig för 1990-talet är Stig Hadenius som i sin bok *Sveriges politiska historia* från 2008 lyfter fram några perspektiv på perioden 1998-2006. I boken beskriver Hadenius hur ett starkt ifrågasatt socialdemokratiskt parti vann valet 1994 men att valsegern samtidigt utgjorde en stor utmaning på grund av de tidigare årens stora nedskärningar till följd av

---

⁶⁸ Ibid s.380- 386

⁶⁹Möller, Tommy, *Svensk politisk historia. Strid och samverkan under tvåhundra år*, Studentlitteratur, Lund, 2012, s.293-298

⁷⁰ Östberg & Andersson s.357-360, 381, 460, 465

⁷¹ Ibid s.398-399

den ekonomiska krisen. Det Sverige som här möter oss är ett land där välfärdsmodellen är under stark press och där framtidstilltron är låg.⁷²

Utöver detta beskriver Hadenius hur tilltron till socialdemokratin sjunker ytterligare när en utredning presenteras år 1999 som slår fast att funktionshindrade utsatts omfattande statligt förtryck under perioden 1930-1960, i bland annat form av tvångssteriliseringar. I viss mån leder detta enligt Hadenius bland annat till att socialdemokratin alltmer kommer ifrågasättas.⁷³

År 2006 återvänder den borgerliga koalitionen till makten. Enligt Hadenius hade detta bland annat sin bakgrund i att moderaterna under denna tidsperiod kom att ändra sin politiska profil något. Idéerna om skattesänkningar hade kraftigt fått träda tillbaka och istället hade partiet förändrats till att nu ha sin bas i välfärdsmodellen men samtidigt lyftes även ett arbetsmarknadsperspektiv fram. Hadenius framhåller även att moderaterna under denna period även var ett parti som på många plan var kritiska mot den tidigare administrationen av välfärden.⁷⁴

6. Tidigare forskning

Utbudet av svensk litteratur om LSS-lagens ur ett normalitetsperspektiv är i princip obefintligt. Däremot bör det tas i beaktande att det återfinns en hel del forskning om hur utvecklingsstörda utvecklar relationer med andra människor i samhället. Det som dock bland annat Ineland med flera har konstaterat är att det återfinns relativt lite forskning om hur normalitetsprincipen tillämpas.⁷⁵ Den forskning som däremot återfinns är oftast i form av uppsatser med ett tydligt skolperspektiv. Syftet med denna uppsats är däremot att studera LSS-lagen ur ett helhetsperspektiv och inte enbart fokusera på skolan. Vidare väljer jag även här att inte enbart fokusera på människor med kognitiva funktionshinder utan att istället ta ett helhetsgrepp om begreppet funktionshindrad.

Ur ett internationellt perspektiv är forskningen som sådan relativt smal men en hel del artiklar återfinns om ämnet, liksom böcker som täcker upp normaliseringsprocesser utifrån ett utbildningsmässigt perspektiv. De artiklar som har valts ut har framförallt valts ut efter antalet gånger de har citerats. Genom detta är tanken att lyfta fram artiklar som inte enbart kan anses vara representativa för forskningen utan även har påverkat denna. Vidare presenteras även artiklar ur boken *Foucault and the government of disability* som exempel på hur en teoretisk utgångspunkt i Foucault kan användas.

Den första artikeln jag har valt att intressera mig för är *Deconstructing normalisation: clearing the way for inclusion* från 2003 som är författad av Andrew Culham vid Oxford College for further

---

⁷² Hadenius, Stig, *Sveriges politiska historia. Från 1865 till våra dagar. Konflikt och samförstånd*, Hjalmarsson & Högberg, Stockholm, 2008 s.222-224

⁷³ Ibid s.227-228

⁷⁴ Ibid s.246-247

⁷⁵ Ibid s.31

education och Melanie Nind vid The Open University. I artikeln diskuteras den akademiska och vård mässiga rörelse som under början av 1980-talet lyfte fram begreppet normalisering för vården av funktionshindrade. Artikeln som sådan presenterar inledningsvis det skandinaviska arbetet med funktionshindrade under 1980-talet och hur Skandinavien på många sätt kan anses som en föregångsregion till arbetet med funktionshindrade ur ett internationellt perspektiv.⁷⁶

I artikeln lyfter författarna fram att normaliseringsprincipen utarbetades i Danmark under 1980-talet och att det som skulle känneteckna denna modell var eftersträvandet av ett normalt liv. Här framhöll danska akademiker att målet med normaliseringsprincipen skulle vara att skapa en existens för funktionshindrade som var så lik ett normalt liv som möjligt, framförallt ur ett bostads, utbildnings och fritidsperspektiv. Målet var även att de funktionshindrade skulle få en dygnsrytm som var så lik vanliga människors som möjligt.⁷⁷

Denna modell kom under 1980-talet och det tidiga 1990-talet att bli så pass förhärskande att det var i princip omöjligt att argumentera emot den. Samtidigt menar företrädare för normaliseringsprincipen att modellen under denna period även kom att kraftigt misstolkas. Förespråkare för modellen menar nämligen att utgångspunkten aldrig var att tvinga funktionshindrade att bli normala eller ge upp befintliga beteendemönster. Istället rörde det sig enligt artikelförfattarna om att skapa förutsättningar för den enskilde att bli accepterad i det normala samhället.⁷⁸

Artikelförfattarnas förhållningssätt till normaliseringsprincipen är att mycket gott har kommit ur denna. Framförallt menar de att normaliseringsprincipen innebar att många intuitioner slog igen och att de funktionshindrade i högre grad än tidigare inkluderades i det vanliga samhället. Samtidigt presenterar artikelförfattarna även en baserad på att normaliseringsprincipen även har använts som ett sätt att disciplinera de funktionshindrade. Artikelförfattarna hävdar att det har uppstått ett system med privilegier, kontra indragna privilegier där de funktionshindrade förväntas att anpassa sig till ett normalt beteendemönster för att få delta i samhällslivet. Utöver detta menar artikelförfattarna även att funktionshindrade, till skillnad från andra grupper såsom exempelvis homosexuella, idag omfattas av ett större krav på att assimilera sig.⁷⁹

Utöver detta så menar artikelförfattarna även på att nya medicinska och sociala praktiker har uppstått. Här presenteras exempelvis det faktum att läkare i hög utsträckning eftersträvar att skapa en uniformitet bland de funktionshindrade vilket exempelvis får följderna att individuella skillnader försvinner. Vidare så lyfter artikelförfattarna även fram det faktum att funktionshinder idag i allt

---

⁷⁶Culham, Andrew och Nind, Melanine, "Deconstructing normalisation: clearing the way for inclusion" i *Journal of Intellectual & Developmental Disability*, Vol 28, 2003, s.65-66

⁷⁷Ibid s.67

⁷⁸Ibid s.67-68

⁷⁹Ibid s.69-71

högre utsträckning göms undan i samhället och att de funktionshindrade som inte är kapabla att göra en anpassning riskerar att exkluderas ur samhället. En lösning av detta skulle enligt artikelförfattarna vara att man ur ett internationellt perspektiv eftersträvade inkludering snarare än normalisering, där alla människor oavsett funktionsgrad inkluderas utan att krav på att anpassa sig till rådande normer ställs.⁸⁰

En forskare som speciellt intresserat sig för den svenska handikappomsorgen är doktorn i medicinsk vetenskap Irena Dychawy-Rossner, som i en artikel från 2008 undersöker hur den svenska handikappolitiken utvecklats under de senaste femtio åren samt presenterar det som i början av 2000-talet var centrala problem inom handikappolitiken.

Artikeln inleds med en kortare översikt över hur den svenska handikappolitiken under de senaste femtio åren har gått från att betona det institutionaliserande till en mer öppen form av omvårdnad ute i det reguljära samhället. Här läggs även en särskild betoning vid det faktum att funktionshinder framförallt utgör ett hinder i miljön snarare än i det faktiska handikappet, vilket politiker enligt Dychawy-Rossner blev medvetna om under slutet av 1960-talet.⁸¹

Generellt sett är Dychawy-Rossner artikel långt mer positiv till normaliseringsprincipen än vad Culhamn och Ninds är. Exempelvis framhåller författaren att det svenska handikapparbetet på många plan har varit en framgångssaga och att funktionshindrade idag är inkluderade i samhället i betydligt högre utsträckning än tidigare.⁸²

Samtidigt presenterar även Dychawy-Rossner en problematik som har sin grund i två olika aspekter. För det första menar artikelförfattaren att handikaplagstiftningen bland annat har inneburit att handikappade uppfattar sig själva som ett särintresse i den svenska debatten, vilket inte alltid har varit något positivt för gruppen. Dychawy-Rossner poängterar även att det förekommer diskriminering av handikappade i relativt stor utsträckning i de fall där de bebländar sig med det reguljära samhället. Vidare menar hon även att det idag finns en stor debatt kring inkludering snarare än normalisering.⁸³

Denna debatt menar Dychawy-Rossner bland annat har kommit ur det faktum att de som bor i särskilda bostäder ofta lever ett mer institutionaliserat liv än andra människor. Här framkommer till exempel att vardagen blir ytterst inrutad, att de ständigt är omgivna av personal samt att organiseringen egentligen utelämnar brukarens fria vilja. Ett annat tema som återkommer i artikeln

---

⁸⁰ Ibid s.71-73

⁸¹ Dychawy-Rosner, Irena "Swedish approach to services for people with developmental disabilities" i *Journal of Public Health and management*, 2008:3 s.39-40

⁸² Ibid s.39, 41, 44

⁸³ Ibid s.40, 44

är det faktum att det kanske inte alltid är önskvärt att inkludera människor fullt ut i det vanliga samhället men att detta görs ändå, även om det går emot brukarens uttryckliga önskan.⁸⁴

Dychawy-Rossner artikel bör inte här ses som en självständig forskning med målet att producera lösningar på problem. Istället bör den ses som en översikt över samhällsutvecklingen under de senaste åren och som ett sätt att presentera de problem som har uppstått som en följd av den nya sociallagstiftningen.

Två andra forskare som har intresserat sig för funktionshindrade och normalisering är Louise Holt och Jennifer Lea vid institutionen för geografi på Loughborough University. I en artikel publicerad 2011 undersökte dessa forskare hur specialanpassad undervisning för barn med autism bidrog till såväl normalisering som anormalisering. Den teoretiska utgångspunkten för artikeln var framförallt att skolan fyller en institutionell roll i samhället och artikeln präglas överlag av ett tydligt Foucault-perspektiv. Det bör även här belysas att syftet med artikeln i huvudsak var att få fram stöd för politisk aktion snarare än att presentera rena normalitetsskapande processer.⁸⁵

I artikeln framhåller författarna att man på ett brittiskt plan framförallt talar om inkludering som ett övergripande mål. Med detta åsyftas att funktionshindrade skall ha rätt att delta i det normala skollivet för att på sikt sedan integreras i det vanliga samhället som vuxna. Här framhåller artikelförfattarna att detta synsätt framförallt vilar på FN:s deklaration av mänskliga rättigheter som förutsätter att alla människor får delta i samhället. En annan aspekt är även att skolan som institution även i detta fall syftar till att få fler delaktiga i lönearbete.⁸⁶

Artikelförfattarna framhåller även att de som klassas som anormala framförallt bli det på grund av att de i nuläget inte kan leva efter de normer som samhället ställer. Enligt författarna kommer skolan som institution då att spela en viktig roll eftersom det är via skolan som rådande normer kan läras ut. Eftersom texten är en fallstudie av arbetet som rör autistiska ungdomar inom skolväsendet lyfter författarna fram flera exempel på hur skolan via exempelvis positiv förstärkning försöker lära ut rådande normer.⁸⁷ Ur detta synsätt så blir skolan en institution som fyller två syften. För det första skall den förmedla kunskap och utöka elevernas analytiska förmåga och för det andra fyller den även en socialiserande funktion, där målet är att anpassa individer in i samhället, vilket är en av slutsatserna som även artikelförfattarna gör.

I boken *Foucault and the government of disability* återfinns en rad Foucault-inspirerade texter på temat handikapp. För denna uppsats är det framförallt två artiklar som är relevanta, varav den ena är den tyska sociologen Anne Waldschmidt text *Who is normal and who is deviant?* som undersöker

---

⁸⁴ Ibid s.45

⁸⁵ Holt, Louise & Lea, Jennifer, "Special units for young people on the autistic spectrum in mainstream schools: sites of normalisation, abnormalisation, inclusion, and exclusion" i *Environment and Planning A*, volume 44, 2014 s.2193-2194

⁸⁶ Ibid s.2195

⁸⁷ Ibid s.2202

vilken roll normalitet spelar vid selektiv abort. I texten presenterar Waldschmidt framförallt två begrepp som jag anser är av relevans för uppsatsen, *protonormalismen* respektive den *flexibla normalismen*.

Enligt Waldschmidt kännetecknas protonormalismen av en snäv definition av vad som är normalt. Här framhåller Waldschmidt bland annat att protonormalismen är inriktad på en grov uppdelning mellan det normala och det patologiska. I sin eftersträvan efter normalitet ligger det i maktens intresse att alltid osynliggöra det som faller inom den patologiska kategorin. Waldschmidt själv definierar de uttryck som denna normalistiska modell tar sig i form av inlåsning av handikappade och förföljelse av homosexuella som två exempel.⁸⁸

Den andra formen av normalisering tar sig enligt Waldschmidt ett mildare uttryck, framförallt formen av att vem som helst genom en olyckshändelse kan hamna i samhällets periferi. Denna periferi är dock inte statisk och eftersom samhället är uppbyggt i flera olika grupper är det möjligt för den enskilde att ta sig tillbaka in i samhället. Med denna flexibla normalism följer även möjligheten att återrehabilitera sig in i samhället.⁸⁹ Dessa två begrepp är i min mening viktiga för att förstå den process som lagstiftningsarbetet och dess praxis utgör, vilket innebär att dessa är centrala även för uppsatsens analysdel.

I *Foucault and the government of disability* träder även en annan forskare fram, nämligen docenten i handikappvetenskap Fiona Kumari Campbell som i sin artikel *Legislating disability: Negative ontologies and the government of legal identities* undersöker hur lagstiftningen påverkar de funktionshindrades identitet ur ett ontologiskt perspektiv.⁹⁰ Utgångspunkten för Kumari Campbells studie har framförallt varit att handikappaktivister i framförallt USA aktivt har använt sig av lagstiftningen som ett övergripande mål för att stärka sina rättigheter.

Kumari Campbell menar dock att detta är problematiskt eftersom en sådan lagstiftning automatiskt innebär att en uppdelning mellan de normala och de onormala måste göras, vilket förstärker skiljaktigheter. Kumari Campbell menar också på att detta framförallt är problematiskt ur ett demokratiskt perspektiv eftersom detta då går emot tanken inom det som Kumari Campbell benämner som liberal demokrati. Författaren menar här på att den liberala demokratin i detta fall tvingas tillämpa exakt den motivering och tänkande som den i grunden vänder sig mot med stor skepsis, nämligen uppdelningen av befolkningen i olika grupper.⁹¹

---

⁸⁸ Waldschmidt, Anne, "Who is normal and who is deviant? "normality" and "risk" in genetic diagnostic and counseling" i *Foucault and the government of disability* av Shirley Tremain (red), The university of Michigan press, Michigan, 2008, s.195

⁸⁹ Ibid s.195-196

⁹⁰ Kumari Campbell, Fiona, "Legislating disability: Negative ontologies and the government of legal identities" i *Foucault and the government of disability* av Shirley Tremain (red), The Univeristy of Michigan Press, Michigan 2008, s.108

⁹¹ Ibid s.110-111

Författaren menar även på att vad som betraktas som friskt kontra sjukt är något som är i ständig omvälvning. Här menar hon på att andra faktorer än enbart den juridiska vägs in, så som samhällets olika medicinska praktiker. Det avvikande blir här, menar Kumari Campbell, nästintill något som kan lagstiftas bort och botas med detta perspektiv.⁹²

Den slutsats som Kumari Campbell presenterar är att den legislativa tankegången kring funktionshinder under de senaste trettio åren har genomgått en kraftig förskjutning. Här menar Kumari Campbell på att man genom, för den liberala demokratin, tongivande tankegångar har startat en dold normaliseringsprocess. Denna normaliseringsprocess tar sig enligt Kumari Campbell formen av att vilja ge de funktionshindrade möjligheten att själv välja och att bli fria från samhällets inblandning men att det här i själva verket rör sig om en disciplineringsprocess. Denna process kan sägas utgöras av en vilja att plocka bort det onormala samtidigt som man motiverar den samma med mänskliga rättigheter. Här framhåller Kumari Campbell att något måste göras, eftersom man annars riskerar att förlora de segrar som handikapprörelsen tidigare vunnit.⁹³

För att sammanfatta forskningsläget kan det här sägas att många forskare idag menar på att den generella idéutveckling som ägde rum under det tidiga 1980-talet var med de bästa avsikterna i åtanke men att denna efterhand har kommit att ersättas av tankar om normalisering. Ur ett svensk perspektiv återfinns dock inte denna kritik, då Dychawy-Rossner snarare poängterar de vinster som de funktionshindrade har gjort. Det kan här alltså sägas gå en skarp skiljelinje mellan det svenska och det internationella forskningsläget.

---

⁹² Ibid s.111-112

⁹³ Ibid s.126-127

7. Den generella idéutvecklingen inom LSS

I såväl tidigare forskning som i den historiska bakgrunden har ett narrativ kring tankegångar om lagstiftande rörande funktionshindrades rättigheter presenterats. För svensk del skedde detta huvudsakligen i tre etapper, nämligen proposition 1992/93:159, proposition 1999/2000:79 samt en SOU från 2008. I detta avsnitt kommer den empiriska undersökningen att ta vid, med start i SOU 1992:52.

7.2 Valfärdspolitik – en fråga om inkludering

Den första utredningen som togs fram inom ramen för den förändrade handikappolitiken är SOU 1992:52 vilket var handikapputredningens slutbetänkande. Det bör här betonas att detta slutbetänkande var resultatet av sex andra betänkanden, innan riksdagen var nöjd med resultatet.⁹⁴ I denna SOU återfinns ytterst lite om särskilda boenden eller daglig verksamhet. Det som däremot återfinns är generella riktlinjer till varför LSS-lagen behövdes, vilket gör den relevant för uppsatsen även om den enbart kan beskriva den generella idébilden.

I den inledande sammanfattningen slår utredarna fast att den generella riktlinjen för utredningen framförallt har varit att ta fram generella åtgärder för:

Funktionshindrade skall bli likställda med andra invånare och individuella åtgärder för att förbättra personliga förutsättningar och skapa ett större oberoende.⁹⁵

Därefter följer ett längre resonemang på samma tema där utredarna fastslår att de under ett utredningsarbete från början av 1990-talet upptäckte betydande klyftor i välfärden mellan funktionshindrade och andra.⁹⁶ Det möjlighetsvillkor som här framträder är alltså att funktionshindrade i högre grad än andra inte får ta del av välfärden och att de därför hamnar utanför samhället som en slags social praktik.

Det ledord som utredarna själva arbetat utefter och som här tycks vara en diskursiv formation är att man olika sätt vill stärka individens självbestämmande och inflytande. Det poängteras även särskilt att detta skall genomsyra all LSS-verksamhet och därigenom även brukarnas dagliga livsföring. Vidare vill utredarna även stärka kvalitén, självbestämmandet och kontinuiteten. För att uppnå detta menar utredarna på att alla samhällssektorer måste ta sitt ansvar, vilket skall uppmuntras via en utökad lagstiftning. Det styrmedel som med andra ord möter oss här är bland

---

⁹⁴ SOU 1992:52, *Ett samhälle för alla*, Stockholm, 1992, s.25

⁹⁵ Ibid s.25

⁹⁶ Ibid s.25

annat en förändrad lagstiftning där ansvaret för exempelvis finansiering och genomförande förs över till andra nivåer i samhället än den statliga.⁹⁷

I sammanfattningen av kapitel två, *Samhällsutveckling och människor med funktionshinder*, redogör utredarna för de rådande samhällsförhållandena. Det som utredarna särskilt betonar är att samhället är i stark förändring. Här tecknas exempelvis en bild av samtidens ekonomi som starkt krispräglad och som under de senaste åren genomgått stora förändringar.⁹⁸ Denna betoning av ekonomin kan bland annat förstås genom Östberg och Anderssons beskrivning av 1990-talskrisen, där den svenska ekonomin förändrades i grundvalarna.⁹⁹

Utredarna gör även en koppling mellan de funktionshindrades ställning och kommunalväsendets förändring. Här framhålls att det i framtiden kommer att ställas större krav på kommunerna som ett resultat av den omorganisering som samhället nu befinner sig i. Samtidigt menar utredarna på att detta innebär att den generella välfärden förändras men att den knappast kommer att avskaffas, då det svenska samhället på det stora hela visar ett stort stöd för den samma.¹⁰⁰ Däremot menar utredarna på att:

Funktionshindrade medborgare och deras levnadsvillkor påverkas av de förändringar som sker i den generella välfärden. Vi vill i våra förslag stärka den enskildas ställning genom både generella och individinriktade instanser och genom att fastslå att ansvar för funktionshindrade ligger inom respektive samhällssektor.¹⁰¹

Det som här påpekas är alltså att funktionshindrade i högre grad än andra är beroende av den generella välfärden. Därför menar utredningsförfattarna på att detta är en särgrupp som bör stärkas i lagstiftningen. Här kan en viss koppling till Kumari Campbell göras, som menar att dylika förslag är farliga på så sätt att de öppnar upp för att dela in befolkningen i ett vi och dom. Samtidigt kan man även förhålla sig ambivalent till Kumari Campbells slutsatser, eftersom det här rör sig om ett positivt styrmedel riktad mot en av samhällets svagare grupper.

I en generell slutsats presenteras ett slags slutsats av den generella idévärlden. Här sammanfattar utredarna sina förslag med följande ord:

Handikapputredningen ser sina överväganden och förslag som avgörande led i den process som fördjupar demokratin. Att skapa förutsättningar för och förverkliga delaktighet och jämlikhet för människor med funktionsnedsättningar måste, med begreppens fulla innebörd, engagera hela samhället, också dem som inte har erfarenheter av egna funktionsnedsättningar.¹⁰²

Ett liknande stycke återfinns även i slutet av den sammanfattning konstanterar att handikapputredningen framförallt grundat sig på ledord såsom demokrati, jämlikhet och delaktighet, vilket här kan anses utgöra den diskursiva formationen. Det möjlighetsvillkor som blir

---

⁹⁷ Ibid s.25-26

⁹⁸ Ibid s.26

⁹⁹ Östberg & Andersson s.388-400

¹⁰⁰ SOU 1992:52 s.26-27

¹⁰¹ Ibid s.27

¹⁰² Ibid s.28

den logiska implikationen av detta blir framförallt att alla människor inte är delaktiga i samhället. För att uppnå full delaktighet pekar utredarna i stycket därefter på några generella åtgärder, såsom att förtydliga det kommunala ansvaret, ekonomiska styrmedel samt kunskapsutveckling.¹⁰³

Vilken effekt fick då denna utredning? För att få svar på vår fråga måste vi blicka framåt, till framläggningen av proposition 1992/93:159.

7.3 Proposition 1992/93:159 - De första stegen mot en flexibel normalism

I kapitlet *Skälen för mitt förslag* presenteras några ledande begrepp som kan anses utgöra den diskursiva formationen då dessa ständigt återkommer även i andra delar av materialet. Framförallt påtalar propositionsförfattaren att funktionshindrade ska ha rätt till goda levnadsvillkor och man påtalar samtidigt att samhället som sådant kommit relativt långt redan när propositionen författas. Även behovet av en individanpassad vårdform kan här framhåvas som en tydlig diskursiv formation.¹⁰⁴

I proposition 1992/93:159 presenteras ett avsnitt som bär titeln *Behovet av en utvidgad rättighetslag* som ingående förklarar hur regeringen har tänkt i frågan om utarbetandet av en ny lag. Det första som är iögonfallande med förslaget är att kunskapsvillkoret nästintill direkt uppfylls. Här framträder en diskussion som går ut på att samhället inte räcker till och att den nuvarande rättighetslagstiftningen måste förstärkas. Det hänvisas här framförallt till den SOU från 1992 som tidigare presenterats, vilken utgör den empiriska grunden för propositionen.¹⁰⁵

Det som sedan framträder som ett möjlighetsvillkor är en rad problem som propositionsförfattarna menar är sammanvävda. Här återfinns bland annat följande citat:

Det har t ex visat sig att socialtjänstens och hälso och sjukvårdens instanser inte räcker till för att skapa levnadsförhållanden som är jämförbara med andra människors. Det finns fortfarande många vuxna personer med omfattande funktionshinder som bor kvar saknar egen bostad och därför är hänvisade till att bo på institution eller i sitt föräldrahem. [...] Möjligheten för svårt funktionshindrade att få personligt stöd är ofta begränsad och de kan i regel inte själva bestämma vem som skall ge det personliga stödet.¹⁰⁶

Vi kan här se hur det möjlighetsvillkor som träder fram består av en rad olika komplexa grenar men kanske framförallt att funktionshinder inte enbart drabbar den funktionshindrade, utan även dennes anhöriga. Denna formulering kan bland annat ses i ljuset av Kumari Campbell som menar att dylika lagförslag egentligen går emot principen bakom demokratin, nämligen att man delar upp befolkningen i de funktionshindrade respektive de normala.¹⁰⁷ Samtidigt bör det även här

---

¹⁰³ Ibid s.28-29

¹⁰⁴ Prop. 1992/93:159 s.46

¹⁰⁵ Ibid s.49

¹⁰⁶ Ibid s.49

¹⁰⁷ Kumari-Campbell s.110-111

poängteras att lagens förslag kan utgöra ett tydligt exempel på övergången från Waldschmidts definition av protonormalism till en mer flexibel normalism.¹⁰⁸

Det som sedan framställs som ett positivt styrmedel eller en positiv funktion är att propositionsförfattaren presenterar att samhället just nu genomgår en decentraliserings fas. Detta menar propositionsförfattaren även återspeglar sig i handikappdebatten, där funktionshindrade enligt propositionsförfattaren nu kan få ett utökat inflytande på lokal nivå. Här framträder särskilt ett begrepp som kan kallas för lokal anpassning, det vill säga att det på lokal nivå i framtiden måste gå att anpassa verksamheten efter den enskilde brukarens behov.¹⁰⁹

Propositionsförfattaren går även in på det faktum att många funktionshindrade har svårt att göra sina röster hörda, vilket leder till att propositionsförfattaren vill utvidga de funktionshindrades rättigheter i lag. Någon särskild form tar sig emellertid inte detta uttryck utan istället konstaterar propositionsförfattaren att denna rättighetslagstiftning bör täckas upp av en annan lag. Som helhet väljer dock propositionsförfattaren att betona att de funktionshindrades rättigheter bör stärkas.¹¹⁰

I avsnittet *Målet för verksamheten* formulerar lagstiftarna det övergripande målet med LSS-verksamheten:

Målet med verksamheten enligt den nya lagen bör vara att människor med omfattande funktionshinder skall kunna skapa sig ett värdigt liv, så likt andra människors som möjligt och i gemenskap med andra människor.¹¹¹

Denna skrivelse menar jag kan ses i en kontext av bland annat FN:s standardregler, vilka presenterats i den historiska bakgrunden. Det som framhålls här är bland annat att funktionshindrade skall ha rätt att delta i gemenskapen och att det framförallt rör sig om ett inkluderande liv.

I propositionen återfinns ett resonemang om att funktionshindrades rättigheter enligt denna modell även innebär att alla i gruppen även har rätt till andra instanser, såsom den vanliga hälso och sjukvården. Intressant nog nämns även rehabilitering som en bärande gren av propositionens innehåll.¹¹²

Den diskursiva formation som här möter oss tycks framförallt vara goda levnadsvillkor. Det möjlighetsvillkor som träder fram är att nuvarande lagstiftning inte räcker till och att den sociala praktik som uppstår till följd av detta blir att de funktionshindrade utestängs från samhällslivet. De styrmedel som propositionsförfattarna vill använda är framförallt en utökad handikapplagstiftning,

---

¹⁰⁸ Waldschmidt s.195

¹⁰⁹ Prop. 1992/93:159 s.49

¹¹⁰ Ibid s.49

¹¹¹ Ibid s.50

¹¹² Ibid s.50

vilket fyller en positiv funktion gentemot de funktionshindrade. Samtidigt vill propositionsförfattaren inte stanna här, utan de vill i det närmsta även poängtera att övrig lagstiftning bör användas av funktionshindrade.¹¹³

Redan inledningsvis påtalas behovet av en individanpassad vårdform. Detta menar jag delvis kan ses i kontext av Östberg & Andersson som i *Sveriges Historia* menade att det tidiga 1990-talet kännetecknades av ett paradigmskifte mot det mer individualistiska, vilket det även finns tendenser till i diskussionen kring individanpassade vårdformer.¹¹⁴

I Kumari Campbells artikel framställs det att lagstiftningen delar upp oss i normala respektive onormala.¹¹⁵ Tonen i artikeln är att detta är djupt problematiskt men samtidigt så menar jag på att det som ges uttryck för i denna proposition är mer positivt. Här handlar det om att skapa ett inkluderande samhälle och att LSS-lagstiftningen här fungerar som ett verktyg men att detta inte ensamt får bli det centrala verktyget. Detta talar för att intentionerna bakom LSS-lagstiftningen i första hand var tänkta att inkludera de funktionshindrade på deras egna villkor och inte att de skulle benämnas som ett särintresse. Detta går därför delvis emot Kumari Campbells resonemang om rättighetslagstiftning som ett verktyg för makten att dela upp människor. Samtidigt så bör det även här tas i beaktande att det utan denna uppdelning är omöjligt att lagstifta till gruppens fördel.

7.4 Riksdagsledamöter och den flexibla normalismen

Den proposition som lades fram mötte relativt lite motstånd i form av motioner från riksdagsledamöterna. En översiktlig kartläggning kan dock visa på att såväl traditionellt vänstersinnade partier som de mer högerinriktade partierna såg en rad problem med propositionen.

Den första motion som kommer att presenteras är från partiet Ny Demokrati. Det centrala i Ny Demokratiska resonemang kring funktionshindrade är att det redan i dåvarande lagstiftning framkommer att funktionshindrade har rätt till att aktivt delta i samhällslivet men att detta inte efterföljs. Här framhåller partiet att lösningar måste till, särskilt eftersom många kommuner vägrar genomföra en åtgärd trots domstolsbeslut. Här framhåller motionärerna bland annat att ett vitessystem bör införas i syfte att få kommunerna att faktiskt verkställa sina beslut.¹¹⁶

Även Kristdemokraterna gav sig in i debatten via motion 1992:93: So24. Här framträder ett tydligt perspektiv om kring vikten av att själv få välja utförare. Vidare så välkomnar de beslutet om personlig assistans men poängterar behovet av kontinuitet i arbetet med funktionshindrade.¹¹⁷

---

¹¹³ Ibid s.50

¹¹⁴ Östberg & Andersson s. 380-386

¹¹⁵ Kumari Campbell s.110-111

¹¹⁶ Ny Demokrati, Motion 1992/93:So454

¹¹⁷ Kristdemokratisk samling, motion 1992/93:So24

Från folkpartiet, vars moderparti låg bakom propositionen,¹¹⁸ inkom två motioner. Den första kan ses som en mer övergripande som menar på att samhället förändras i snabb takt och att samhället inte längre når upptill kraven om ett samhälle som är tillgängligt för alla. De ställde därför krav på att man skulle skynda på arbetet med LSS-lagen.¹¹⁹

I en annan motion framhåller även folkpartiet att boendefrågan är problematisk. Man menar här på att avinstitutionaliseringen är positiv men att den sker i för långsam takt. Vidare oroade de sig även för att individen kan hamna i tillfälliga åtgärder som blir permanenta vilket de menar är problematiskt. Som ett stort krav i motionen ställs bland annat att de så kallade specialistsjukhusen skall avvecklas inom en tydlig tidsram.¹²⁰

Vänsterpartiet instämde i propositionens syfte att inkludera de funktionshindrade i samhället men var likväl kritiska mot propositionens övergripande mål och tillvägagångssätt. De framhöll även att kostnaderna för exempelvis färdtjänst skulle vara fortsatt höga vilket de menade var problematiskt. Detta då Vänsterpartiet menade att den enskildes rörelsefrihet begränsades vilket skulle få konsekvensen att den enskilde inte kunde delta i exempelvis politiska partier, vilket enligt Vänsterpartiet kunde bli problematiskt ur ett demokratiskt perspektiv. Utöver detta menade Vänsterpartiet även att det kunde bli svårt att överklaga ett beslut och de ställde därför krav på att konkreta sätt att överklaga skrevs in i lagstiftningen. De oroade sig även över hur ett eventuellt inträde i Europeiska gemenskapen skulle påverka handikappolitiken.¹²¹

Socialdemokraterna framhöll delvis samma kritik som vänsterpartiet i fråga om den kommunala färdtjänsten. Bland annat menade de på att det måste bli billigare för den enskilde att transportera sig men på det stora hela förhöll de sig positiva till propositionen och menade att den var ett bra nästa steg i övrigt välfungerande handikappolitik.¹²²

De krav socialdemokraterna anförde i motionen var att den kommunala färdtjänsten skulle utvecklas, att fler skulle få tillgång till daglig verksamhet samt att alla människor, oavsett om de tillhörde en personkrets eller ej, skulle garanteras en fungerande välfärd. Socialdemokraterna oroade sig även för att privata aktörer skulle göra sitt inträde på marknaden, vilket enligt dem skulle kunna urholka kvalitén då människor gick från "medborgare till kunder".¹²³

I denna debatt kan väldigt lite sägas om diskursen efter vad som verkligen sägs. Här saknas tydliga diskursiva formationer men likväl kan en del det osagda lyftas fram. Avsaknaden av generella argument mot LSS återfinns inte här, utan snarare återfinns en del kritik kring vad som bäst benämns som teknikaliteter. Av den inblick vi får av debatten från 1992 tycks det här som att

---

¹¹⁸ Prop. 1992/93:159 s.1

¹¹⁹ Folkpartiet liberalerna, motion 1992/93:So22

¹²⁰ Folkpartiet liberalerna, motion 1992/93:So29

¹²¹ Vänsterpartiet, Motion 1992/93:So29

¹²² Socialdemokraterna, Motion 1992/93:So18

¹²³ Ibid

samtliga aktörer har liknande tankegångar om att institutionerna bör avskaffas och en strävan efter att inkludera de funktionshindrade i samhället.

När det kommer till teknikaliteterna kan dock skarpa ideologiska skiljelinjer urskiljas. Detta syns exempelvis på att socialdemokraterna ställer krav på att färdtjänsten skall bli bättre på att fungera som ett sätt att underlätta för människor att engagera sig i folkrörelserna. Det är mycket möjligt att det här finns en koppling till socialdemokratins egna grundvalar, som i mångt och mycket bygger på just folkrörelserna.¹²⁴

Ny Demokrati var ett parti som i mångt och mycket saknade en tydlig ideologisk linje. Det som enligt många dock var kännetecknande för denna rörelse var bland annat kraven på ordning och reda,¹²⁵ vilket ges uttryck för i motionen. Här spelar formella teknikaliteter mindre roll och istället så läggs stor vikt vid att samhället faktiskt följer sina egna regler.

Jag menar även att Vänsterpartiet påståenden kring den Europeiska Gemenskapen bör ses i en kontext av sin samtid, då Sverige två år senare skulle gå med i EG, vilket Vänsterpartiet såg med stor skepsis.¹²⁶ Även kopplingen till partipolitik bör här göras eftersom att det är just partierna i sig som är centrala inom den marxistiska inriktning som Vänsterpartiet företrädde vid denna tidpunkt.¹²⁷

Folkpartiet tycks här i viss mån företräda en klassiskt liberalt ideologisk linje, där individen måste tillförsäkras ett skydd mot staten. Detta kan bland annat ses i att de prioriterar att specialistsjukhusen snabbt skall avvecklas och att målet är att få till en human vård så snart som möjligt. För att återanknyta till tidigare forskning kan detta läsas som en övergång från den protonormalism som Waldschmidt presenterat till förmån för en flexibel normalism. Här kan det alltså ses tendenser till en tankegång om att funktionshindrade bör rehabiliteras tillbaka in i samhället.

Det går inte att utifrån motionerna skapa en diskursanalys, eftersom att detta hade blivit alltför omfattande att göra för varje motion. Det som däremot kan sägas är att samtliga partier är överens om att en ny rättighetslagstiftning måste till. Här kan poäng av det osagda göras eftersom att inget parti starkt opponerar sig mot rättighetslagstiftningen, vilket talar för att det finns en enhetlig vilja att få till stånd en övergång från protonormalismen till den flexibla normalismen. De ideologiska linjerna framträder här tydligt och har troligtvis även påverkat såväl enunciationen som själva yttrandet.

---

¹²⁴ Östberg, Kjell, "folkrörelse under hot" i *Aftonbladet* den 28/5-2015, hämtad från <http://www.aftonbladet.se/kultur/article20871452.ab> den 28/-2015

¹²⁵ Möller s.269-275

¹²⁶ Vänsterpartiet, *Vänsterpartiet ett eu-kritiskt parti*, hämtad från <http://eu.vansterpartiet.se/vad-tycker-vi-2/vansterpartiet-ett-eu-kritiskt-parti/> den 28/4-2015

¹²⁷ Stiernstedt, Jenny och Wijnbladh, Olof, Vänsterpartiet - historia och ideolog i *Dagens Nyheter* den 18/4-2011, hämtad från <http://www.dn.se/nyheter/politik/vansterpartiet-historia-och-ideologi/> den 28/4-2015

7.5 1999 - En nationell omorientering

Arbetet med att stärka funktionshindrades rättigheter tog dock inte slut efter riksdagens debatt år 1993. Istället så omprövades slutsatserna från 1992 års diskussioner enbart sju år efter i Propositionen 1999/2000:79. Bland annat antas en övergripande formulering i denna som lyder:

Ytterst är handikappolitiken en demokratifråga – samhället måste byggas med insikten om att alla människor är lika mycket värda, har samma grundläggande behov och skall behandlas med samma respekt, att mångfald berikar, att varje människa med sin kunskap och erfarenhet är en tillgång för samhället. Det innebär konkret att alla skall ha lika rätt och lika möjligheter att bestämma över sina liv och få sina önskemål respekterade.¹²⁸

Det som med andra ord kan sägas känneteckna 1999 års diskussion är framförallt att det är individens rätt att själv bestämma över sitt liv som framstår som centralt. Man skulle kunna tala om individualismens genomslag som bland annat Östberg & Andersson beskrivit.¹²⁹ Vidare ses även detta som ett led i en demokratisk process, vilket på många plan kan överensstämma med FN:s standardregler som presenterades i den historiska bakgrunden.¹³⁰

Propositionen slår fast att de funktionshindrades rättigheter inte enbart bör ses som ett särintresse som regleras i en enskild lag, istället menar man på att denna rättighetslagstiftning bör ses som något som skall inkluderas övergripande i andra lagar.¹³¹ Om de funktionshindrades ställning i nuläget konstaterar propositionen följande:

Fortfarande ses människor med funktionshinder alltför ofta enbart som vårdobjekt. Följden blir därmed, att också handikappolitiken betraktas utifrån ett snävt vårdperspektiv eller möjligen som en social fråga. Det gäller att tillfredsställa människors vård- och omsorgsbehov, men inte så mycket mer. Väljer man i stället att beskriva handikappolitiken som en demokratifråga innebär det att man försöker se människans mycket skiftande behov och förväntningar. [...] Demokratiperspektivet innebär att erkänna rätten för alla människor att delta i hela samhällslivet.¹³²

Den diskursiva formation som framträder här kan anses utgöra ett steg ifrån 1993 års debatt. Här presenteras istället demokrati som ett ledord, vilket även märks på titeln på propositionen som lyder *Från patient till medborgare*. Det bör här även poängteras att Sverige fortfarande befinner sig i övergångsfasen mellan det protonormala och det flexibelt normala, vilket bland annat Dychawy-Rosners artikel kan anses ge stöd för.¹³³ Vi kan även här se vilken tung inverkan FN:s standardregler har haft på den svenska handikappolitiken då man aktivt talar om de funktionshindrades rätt att delta i sitt lands styre.

När det kommer till hur samhället ska inkludera funktionshindrade även i den löpande statsförvaltningen återfinns följande citat:

¹²⁸ Prop. 1999/2000:79 s.24

¹²⁹ Östberg & Andersson s.380-390

¹³⁰ Prop. 1999/2000:79 s.18-19

¹³¹ Ibid s.24

¹³² Ibid s.24

¹³³ Dychawy Rossner s.39-44

Mångfald är viktigt för demokratin. Genom att människor med olika erfarenheter och bakgrund möts ökar förutsättningarna för många olika perspektiv. Detta leder även till att underlaget för politiska beslut blir mer fullständigt. Staten har här ett särskilt ansvar. En offentlig sektor vars anställdas bakgrund speglar befolkningens sammansättning ger ökad legitimitet. Det sänder ut en normgivande signal till samhället i övrigt. För personer med funktionshinder är negativa attityder en orsak till diskriminering. Bristande tillgänglighet kan vara en annan. Men mångfald handlar även om att värdesätta människors erfarenheter och kunskaper och skapa ett klimat som bejakar detta.¹³⁴

Detta citat kan anses utgöra en grund för försöket till att skapa ett inkluderande samhälle. Samtidigt menar jag att det även går att se en tendens till att de funktionshindrade integreras just på villkoret att de är funktionshindrade, vilket även går i linje med Foucaults teorier där de funktionshindrade får delta i samhället just på grund av att de erkänner sig vara avvikande.¹³⁵

Vi kan även här se hur FN:s standardregler åter går igen i diskursen eftersom i princip alla målområden träffas av beskrivningen.

I nästföljande citat återfinns även här ett villkor:

Grunden för den svenska jämlikhetssynen är alla människors lika värde. En ovillkorlig rätt till respekt för människovärdet förändras inte av förekomsten av ett funktionshinder, dess grad eller art. En person med funktionshinder skall inte betraktas som "föremål för särskilda åtgärder" utan skall ses som en medborgare med rättigheter och skyldigheter.¹³⁶

Detta citat är i min mening intressant då det står i direkt kontrast till de teorier som Kumari Campbell lyfter fram. Detta eftersom att regeringen här trycker på att även funktionshindrade är medborgare och att man delvis försöker att motarbeta den uppdelning mellan vi och dom som Kumari Campbell beskriver.¹³⁷

I frågan om det normala livet så förhåller sig propositionsförfattarna enligt följande modell:

För att uppnå jämlikhet i levnadsvillkor krävs att barn, ungdomar och vuxna med funktionshinder får möjligheter till ett så normalt liv som möjligt. Målet är att människor med funktionshinder skall ges samma möjligheter som andra att få växa upp tillsammans med sina föräldrar, erbjudas god barnomsorg och utbildning, ha ett förvärvsarbete, ha en trygg bostad, kunna delta i olika kultur- och fritidsaktiviteter samt få den äldreomsorg som behövs. Tryggheten och gemenskapen i samhället skall omfatta alla medborgare.¹³⁸

Här går även den svenska välfärdsmodellen igen, vilket säkerligen till stor del beror på att det är en socialdemokratisk proposition. Här spelar även enunciationen en stor roll, eftersom det är socialdemokrater som skrivit motionen kan de även trycka hårt på välfärdsmodellen eftersom att de enligt sin egen självbild var de som skapade den svenska välfärdsmodellen.

När det kommer till styrmedel gör propositionsförfattarna en tydlig uppdelning mellan fysiska, verksamhetsmässiga och antidiskrimineringsmässiga. På ett rent fysiskt plan vill

---

¹³⁴ Prop 1992/2000:79 s.25

¹³⁵ Foucault 1965 s.249-250

¹³⁶ Prop. 1999/2000:79 s.25-26

¹³⁷ Kumari Campbell s.110-111

¹³⁸ Prop. 1999/2000:79 s.26

propositionsförfattarna förändra den fysiska miljön. Här framhåller propositionsförfattarna att fysiska hinder bidrar till informella sociala praktiker som leder till att människor utestängs. Vidare vill de även utveckla skolverksamheten, så att denna bättre kan möta de funktionshindrades behov. I ett sista skeende poängterar även propositionsförfattarna att en förändrad lagstiftning med allt starkare skydd gentemot diskriminering är på väg. Det här är även en utveckling som ligger helt i linje med de internationella standardregler som FN utarbetade under början på 1990-talet.¹³⁹

För att anknyta till den kvalitativa textanalys som denna uppsats bygger på skulle jag vilja hävda att den diskursiva formation som framträder framförallt bygger på en teori om att en inkluderande handikapplagstiftning är viktig ur en demokratisk synvinkel. Det möjlighetsvillkor som här framträder är framförallt att funktionshindrade drabbas av en form av oavsiktlig diskriminering som sedan leder till en social praktik i form av ett aktivt uteslutande.

Den roll som det osagda här kan spela är framförallt att det förutsätts att de funktionshindrade verkligen vill delta fullt ut i samhället. Ingenstans i propositionens övergripande formuleringar framträder ett perspektiv där funktionshindrade aktivt tillfrågats om de verkligen vill vara med i samhället. Det framträder inte heller att kunskapsvillkoret uppfylls i denna diskurs, troligtvis eftersom empirin kommer in senare i propositionen.

Även en enunciativ modell spelar här en viss roll, eftersom det är ett socialdemokratiskt parti som styrs av tankar kring välfärd så flätas denna välfärd även samman med demokratifrågor. Denna modell kan sägas vara villkoret för hur yttrandet gestaltas vilket i sin tur bidrar till att diskursen kraftigt färgas av traditionella socialdemokratiska värderingar.

Det går även här i viss mån att göra en anknytning till Hadenius sett till det samhällsklimat som proposition 1999/2000:79 uppstod i. Vid denna tidpunkt är den socialdemokratiska modellen under hårt tryck till följd av såväl nedskärningar som ett förändrat samhällsklimat. Samma år kommer även en statlig SOU som beskriver hårda levnadsvillkor för funktionshindrade under tidigare decennier när socialdemokratin innehaft regeringsmakten.¹⁴⁰ Denna kontext möjliggör en läsning där socialdemokratin aktivt lyfter fram välfärdsmodellen som en grundbult i det svenska samhället, samtidigt som demokratin blir ett ledord för att visa på att funktionshindrade gått från patient till medborgare.

---

¹³⁹ Ibid s.18-21, 27

¹⁴⁰ Hadenius s.227-228

7.6 SOU 2008:77 - En utvärdering av nationell handikappolitik

I SOU:n *Möjlighet att leva som andra* från 2008 utvärderas arbetet med funktionshindrade under 1990-talet och det tidiga 2000-talet. Här går det med andra ord att se en direkt utvärdering av såväl de förslag som blev verklighet i och med att den nationella handikapplanen antogs år 2000.

I sammanfattningen till utredningen förekommer ingen direkt kritik mot den nuvarande LSS-lagstiftningen. Tvärtom väljer riksdagens utredare att definiera behovet av en handikaplagstiftning enligt följande:

Det finns samma grundläggande skäl till att reglera rättigheter till stöd och service för vissa personer med funktionsnedsättningar i dag som när LSS tillkom. Ytterst handlar det om att tillförsäkra personer med omfattande och varaktiga stödbehov insatser som de behöver för sitt dagliga liv och som kräver ett stabilt och långsiktigt ansvarstagande från samhällets sida. Det finns uppenbara risker för att insatserna för att tillgodose dessa behov annars kan komma att prioriteras ned.¹⁴¹

Riksdagens utredare slår alltså fast att den nuvarande lagstiftningen bör finnas kvar. I bedömningen föreslår dock utredarna att det bör göras en utredas huruvida det finns luckor mellan socialtjänstlagen och LSS.¹⁴²

I avsnittet som diskuterar vilka mål och syften som lagen skall ha framträder ett perspektiv som även berör den enskildes ekonomi. Här beskriver författarna att målet ska vara att den enskilde har rätt till en dräglig ekonomi men samtidigt att man ibland kan hamna i kläm:

Begreppet goda levnadsvillkor i LSS ska uppfattas som ett krav på att insatser enligt lagen utformas så att de säkerställer att den enskilde inte, till följd av sitt stöd- och servicebehov, under en längre tid hänvisas till att leva på en nivå som motsvarar försörjningsstödet enligt SoL. Det är däremot inte rimligt att uppfatta goda levnadsvillkor som en garanti mot att den enskilde inte vid något enskilt tillfälle ska hänvisas leva på en sådan nivå.¹⁴³

Här framträder en åsiktsyttring som tydliggör att ett normalt liv mycket väl kan innebära perioder av ekonomiska svårigheter, vilket är en åsikt som senare i materialet kommer att gå isär med hur LSS gestaltas inom den dagliga verksamheten.

I utredningen formuleras en rad förslag till hur LSS-arbetet skall vidareutvecklas. Här återfinns bland annat ett par intressanta problemformuleringar:

För att LSS ska fungera väl och utvecklas som rättighetslag krävs det ett samlat och långsiktigt utvecklingsarbete för att i viktiga delar fylla ut gapet mellan regelverk och tillämpning samt påverka de andra faktorer som i praktiken har betydelse för tillämpningen. Det gäller både vid beslut om insatser enligt lagen och vid utförandet av dessa. Ytterst handlar det om att hävda intentionerna bakom LSS så att insatserna enligt lagen inte uppfattas som mål i sig själva utan som medel för att uppnå goda levnadsvillkor.¹⁴⁴

---

¹⁴¹ SOU 2008:77, *Möjlighet att leva som alla andra*, Stockholm, 2008, s.23

¹⁴² Ibid s.23

¹⁴³ Ibid s.25

¹⁴⁴ Ibid s.29

[..] Regeringen bör på nytt uppmärksamma balansen mellan handikappolitikens olika delar, dvs. individinsatserna och de generella insatserna. LSS får inte i praktiken bli det enda redskap som används för att uppnå de handikappolitiska målen för dem som omfattas av lagens personkrets.¹⁴⁵

Den diskursiva formation som här träder fram är att LSS-lagen inte skall bli det enda verktyg som används för att uppnå goda levnadsvillkor, vilket oroar utredarna. Den sociala praktik som i sådana fall uppstår menar utredarna blir att övrigt handikappolitiskt arbete skulle hamna i skymundan. Som ett slags styrmedel slår utredarna fast att man här bör se LSS som ett av många medel.

En annan poäng utredarna gör är att regeringen måste undersöka möjligheterna till att skapa goda förutsättningar för handikapphjälpmedel. Detta då utredarna menar på att sortimentet i dagsläget är starkt begränsat och att förskrivningsmöjligheterna är starkt begränsade.¹⁴⁶

En särskild punkt som utredarna trycker starkt på är kompetensfrågor kring LSS. Här framhåller utredarna bland annat att regeringen måste säkra en god personalförsörjning inom LSS. Vidare trycker utredarna även på det faktum att kompetensen inom LSS-verksamheterna måstet stärkas, vilket ställer stora krav på en långsiktig planering. Man menar också på att stora samhällsekonomiska vinster kan göras genom detta, vilket troligtvis är tänkt som en morot för regeringens fortsatta handikapparbete.¹⁴⁷

7.6 Från protonormalism till flexibel normalism – en övergång

I detta avsnitt har den svenska utvecklingen inom handikappolitiken under 16 år presenterats. Det som kanske framförallt kan sägas är att diskursen här har skiftat en hel del efter vem som innehar regeringsmakten. Det tidiga 1990-talets diskurs tycks vara präglad av bilden att ett inkluderande samhälle måste till och att detta inte allena kan genomföras genom en utökad handikaplagstiftning.

Holt & Lea gör i sin forskning en tydlig poäng av att internationella regler påverkade den brittiska lagstiftningen starkt.¹⁴⁸ En liknande tendens går även att se för svenska förhållanden, även om vissa standardregler kom att tillämpas starkare än andra..

Framförallt har tanken om delaktighet i samhällslivet prioriterats högt. Detta syns genom att man under det tidiga 1990-talet prioriterade att försöka integrera och plocka bort de institutioner som bidrog till att utestängande av funktionshindrade cementerades. Här var det en rent konkret tillämpning av FN:s standardregler kring deltagandet samhället som spelade in en stor roll. Den här tidpunkten kan också i viss mån betraktas som dödsstöten för protonormalismen ur ett legislativt

---

¹⁴⁵ Ibid s.29

¹⁴⁶ Ibid s.29

¹⁴⁷ Ibid s.29-30

¹⁴⁸ Holt & Lea s.2195

perspektiv. Även riksdagsledamöterna tycktes vid denna tidpunkt vara överens om att man måste övergå till en mer flexibel form av omvårdnad, även om denna åsikt tog sig olika uttrycksformer.

Det går även här att göra en anknytning till det politiska klimat som Östberg & Andersson diskuterar i *Sveriges historia*. I boken framhåller författarna nämligen att det tidiga 1990-talet präglades av en minskad tolerans för byråkrati och system där individen framstod som maktlös.¹⁴⁹ Den diskurs som tycks ha präglat det tidiga 1990-talet var tankar om delaktighet men även om individens självständighet, vilket är tendenser som enligt Östberg & Andersson var kännetecknande för det tidiga 1990-talets diskurs. Man skulle här kunna tala det tidiga 1990-talets diskurs styrdes av en samverkan mellan dess ett förändrat samhällsklimat och dessutom allt större internationella krav på inkludering.

Under slutet av 1990-talet kom dock denna diskurs att skifta fokus, snarare än att vi kan tala om ett lika påtagligt paradigmskifte. Det var nu inte längre frågan om inkludering i det grundläggande samhällslivet som framstod som viktigt, utan snarare så framträdde deltagande i demokratin och närvaro på alla nivåer i samhället som viktigt.

Foucault tillskrev diskursen som ett tanke-system där vi enbart kan tänka inom rådande paradig.¹⁵⁰ Jag skulle här vilja mena att denna korta studie i viss mån ger stöd åt denna teori. I det tidiga 1990-talet tycks de funktionshindrade ha levt i samhällets periferi och inte varit särskilt inkluderade i samhällslivet på daglig basis. När denna sociala praktik börjar att brytas upp öppnar det även upp för nya sätt att tänka och nya behov. Här rör det sig om en övergång, när man har upptäckt att det går att integrera de funktionshindrade i vissa delar av samhället så går det även att integrera dem i andra samhällssektorer, såsom den demokratiska.

Det skulle även gå att se den diskurs som råder år 1999 som ett resultat av den samhällsutveckling som bland annat Hadenius beskriver. Eftersom att socialdemokratin under tidsperiod är under stark press, både från sina egna medlemmar och från omgivningen ter det sig som naturligt att de måste trycka hårt på den svenska välfärdsmodellen. En möjlig läsning utifrån Hadenius är även att demokratiperspektivet blir så oerhört centralt då det under samma år tas fram en utredning som starkt kritiserar socialdemokratins historia av mer tvångsmässig vård.¹⁵¹

Tidigare forskning (exempelvis Culhamn och Nind) har hissat varningsflaggor för att handikaplagstiftning ofta tenderar till att direkt bidra till en normaliseringsprocess.¹⁵² Det som här är intressant är att den svenska rättighetslagstiftningen tycks vara medveten om problemen med att rättighetslagstiftning kan uppfattas som ett sätt att normaliseras. 1999 års skrivelse om vikten av mångfald är intressant eftersom det öppnar upp för ett inkluderande snarare än assimilerande

---

¹⁴⁹ Östberg & Andersson s.380-386

¹⁵⁰ Foucault 1972 s.68-69

¹⁵¹ Hadenius s.222, 227-228

¹⁵² Se här exempelvis Culham & Nind s.67-68

perspektiv. Här skulle jag vilja hävda att lagstiftarna var medvetna om problematiken med att handikapplagstiftningen skulle fungera som assimilerande och därmed försöker att undvika detta. Även i SOU 2008:77 framträder detta perspektiv, där man slår fast att funktionshindrade inte bör betraktas som en särskild intressegrupp utan att dessa även aktivt bör använda sig av andra former av lagstiftning. På så vis skulle jag här vilja mena att den svenska rättighetslagstiftningen på ett övergripande plan skiljer sig från de internationella tendenser som tidigare forskning pekar ut.

8. Lönearbetets roll i ett liv som alla andras

Den redogörelse som hitintills har presenterats i uppsatsen är mest tänkt att fungera som en introduktion till hur tankevärldarna kring LSS-lagstiftningen har sett ut. I detta avsnitt samt det efterföljande kommer två former tillämpad LSS-lagstiftning att lyftas fram, nämligen daglig verksamhet och särskilda boendeformer.

8.2 Daglig verksamhet i lågkonjunktorens Sverige

Den lagstiftning som idag reglerar verksamhet för funktionshindrade tillkom år 1993 och började gälla från och med den första juli 1994.¹⁵³ De regler som utarbetades för daglig verksamhet togs först fram i proposition 1992/93:159. Centralt i denna proposition är att daglig verksamhet och arbete är något meningsskapande för individen. Bland annat följande citat kan anses spegla denna uppfattning:

Att ha ett arbete är av mycket väsentlig betydelse för alla människors livskvalitet och delaktighet i samhällslivet. Det är främst genom arbetet som vuxna personer kan tillförsäkras en god materiell försörjning. Arbete gäller emellertid inte bara materiell välfärd. Det svarar också mot grundläggande mänskliga behov av gemenskap, utveckling och en meningsfull tillvaro.¹⁵⁴

Den grundläggande tematiken är således att arbete är viktigt ur två aspekter. För det första innebär ett förvärvsarbete att grundläggande materiella behov uppfylls. För det andra spelar det dessutom en roll i att skapa en social identitet. Det problem som propositionsförfattaren presenterar är dock att funktionshindrade i högre grad än andra grupper står utanför arbetsmarknaden.¹⁵⁵ Detta kan enligt den diskursiva ansatsen betraktas som möjlighetsvillkoret och som en följd av detta uppstår även en social praktik, där de funktionshindrade står utanför samhället som helhet.

Bland de styrmedel som propositionsförfattaren presenterar återfinns bland annat att det skall finnas en generell skyldighet för arbetsgivare att ta in funktionshindrade. Propositionsförfattarna vidhåller dock att det huvudsakliga ansvaret för att få in handikappade i arbetslivet åligger den svenska staten. Ur ett styrning-makt perspektiv kan därmed slutsatsen bli att negativa funktioner framförallt drabbar arbetsgivarna, som får en mer reglerad arbetsmarknad att ta ställning till. De positiva funktionerna tillfaller dock de funktionshindrade som får såväl ett utökat juridiskt som personligt stöd från samhället.¹⁵⁶

En intressant aspekt som lyfts upp i diskussionen är de faktiska förutsättningarna för att få in funktionshindrade i arbetslivet. Här framhåller propositionsförfattarna bland annat att det är möjligt att få in funktionshindrade i arbetslivet enligt följande:

---

¹⁵³ SOU 2008:77 s.3

¹⁵⁴ Prop. 1992/1993:159 s.87

¹⁵⁵ Prop. 1992/1993:159 s.87

¹⁵⁶ Ibid s.87-88

Jag avser också försöksverksamheten "Arbete åt unga handikappade", där AMS under perioden 1986/87-1990/91 på uppdrag av regeringen bedrev försöksverksamhet i hela landet för att försöka få ut unga personer med funktionshinder i arbete. Resultaten visar att förutsättningarna för ungdomar med svåra funktionshinder att få ett arbete kan vara goda. Motsvarande insatser görs numera inom ramen för arbetsmarknadsverkets ordinarie verksamhet.¹⁵⁷

Detta är intressant framförallt på en diskursiv nivå där propositionsförfattarna försöker att motivera sina val av åtgärder på arbetsmarknadspolitiska nivå. Här används kunskap som ett aktivt sätt att legitimera sina åsikter vilket passar väl in på Foucaults makt och kunskapsmodell. Enligt denna modell går det inte att skilja kunskap från makt utan de är snarare två sidor av samma mynt. Foucault menar att makten även ser till att skaffa sig kunskap som ett led i att få legitimitet. I Foucaults mening spelar alltså kunskapen en stor roll då den är nödvändig för den rådande makten att behålla sin auktoritet.¹⁵⁸ Ur detta perspektiv kan vi alltså se hur företrädare för samhället via olika empiriska pilotprojekt försöker visa på att det är möjligt att få in funktionshindrade i samhällsnormen kring arbete. Detta legitimerar i sin tur försök till förändring inom samhällets dåvarande tankestrukturer och praktiker.

Propositionsförfattarna går sedan in på begreppet daglig verksamhet och vidhåller här att daglig verksamhet kan vara en dörr in i arbetslivet för funktionshindrade. Här framhåller propositionsförfattarna att en samverkan mellan en rad olika aktörer såsom socialtjänsten, arbetsförmedlingen, arbetsgivarna och daglig verksamhet bör utarbetas. Detta beror enligt propositionsförfattarna framförallt på att denna samverkan underlättar den funktionshindrades inträde på arbetsmarknaden.¹⁵⁹

I synen på hur den dagliga verksamheten bör gestaltas lyfts framförallt likheter med arbetslivet fram enligt följande resonemang:

Den dagliga verksamheten bör till sitt innehåll kunna rymma såväl aktiviteter med habiliterande inriktning som mer produktionsinriktade uppgifter. Den bör ha som syfte att bidra till den personliga utvecklingen och att främja delaktigheten i samhället. Ett övergripande mål bör vara att på kortare eller längre sikt utveckla den enskildes möjlighet till arbete.

När det gäller omfattningen av daglig verksamhet, bör samma generella riktlinjer användas som i arbetslivet. Anpassning efter individuella önskemål och behov måste givetvis göras.¹⁶⁰

Ur ett diskursivt perspektiv framträder *arbete* som ett nyckelord, även om detta allena inte kan anses utgöra en diskursiv formation. Ur arbetsbegreppet extrapoleras sedan en tes om att arbetet fyller en funktion som meningsskapande, självförverkligande och att det utökar möjligheten till

---

¹⁵⁷ Ibid s.88

¹⁵⁸ Liedman, Sven-Eric, Makt och kunskap, *forskning och framsteg* den 1/6-2004 hämtad via <http://fof.se/tidning/2004/4/makt-och-kunskap> den 5/4-2015

¹⁵⁹ Prop. 1992/1993:159 s.88-89

¹⁶⁰ Ibid s.89

aktivt deltagande i samhällslivet. Jag skulle här vilja hävda att den diskursiva formationen har arbetet som ett ledord samt självförverkligande och meningsskapande som en slags underformation till denna diskursiva formation.

Det bör här även belysas att det är dylika begreppsformuleringar som bland annat Kumari Campbell är skeptisk mot. Kumari Campbell menar att det allt som oftast rör sig om en förtäckt normaliseringsprocess som egentligen är bakgrunden till dylika resonemang¹⁶¹ och i viss mån kan man här ge henne rätt. Trots att skrivelsen lyfter fram personlig utveckling kan man här även se att socialdepartementet framförallt talar om inkludering på arbetsmarknaden som ett långsiktigt mål.

Något som även här bör tas i beaktande är även det faktum att Sverige vid denna tidpunkt befann sig i en djup ekonomisk kris. Att arbete för en, på arbetsmarknaden, svårintegrerad grupp därför inte framhålls som centralt är kanske särskilt anmärkningsvärt med tanke på att 1990-talet under samma tidsperiod innebar att Sverige för första gången sedan andra världskriget upplevde en stor arbetslöshet.¹⁶²

En annan möjlig anknytning att göra skulle här vara till Waldschmidts proto respektive flexibla normalism. Med denna läsning kan propositionsförfattarens vilja lyfta de funktionshindrade ur utanförskapet och samhällets periferi tillbaka in i samhällsgemenskapen. Eftersom normaltillståndet är att arbeta kan därför arbete ses som en bärande del i integrationen av funktionshindrade.

Det möjlighetsvillkor som skapar diskursen och därmed även formulerar problemet är att funktionshindrade utesluts ur gemenskapen men att de bör uppmuntras till att ta steget in i samhället. Denna problemformulering legitimeras sedan genom vetandevillkoret, där kunskap om att det går att få in funktionshindrade på arbetsmarknaden legitimerar åtgärderna. Vidare skall detta göras genom positiva funktioner, där starka satsningar på utökat stöd till daglig verksamhet skall utgöra en viktig grund.

Trots att personlig utveckling står som ett av de bärande fundamenteten framgår det ändå att det huvudsakliga målet med daglig verksamhet är att få in fler funktionshindrade i förvärvsarbete. Det handlar om att skaffa sig strukturer som skall underlätta för övergången från daglig verksamhet till förvärvsarbete och att habiliteras till riktiga arbetsuppgifter.

Här kan även normaliserande bedömning lyftas fram eftersom det huvudsakliga målet är att den enskilda skall nå upp till samhällets minimikrav för arbete. För att kontrollera den enskildes förmåga att göra ett återinträde på arbetsmarknaden framhåller även propositionsförfattaren att regelbundna utvärderingar av den enskildes arbetsförmåga bör göras.¹⁶³ Detta kan i sin tur kopplas

---

¹⁶¹ Kumari Campbell s.126-127

¹⁶² Östberg & Andersson s.380-390

¹⁶³ Prop. 1992/1993:159 s.90

till Foucaults teorier om att makt utövas genom regelbundna kontroller¹⁶⁴ och det är här tydligt att de som inte uppfyller samhällets krav hamnar utanför arbetsmarknaden.

Utöver detta kan det även vara värt att påpeka att propositionsförfattaren även lyfter fram att ersättning kan utgå till den som väljer att delta i daglig verksamhet.¹⁶⁵ Även här kan vi se tendenser till det som Foucault presenterade som uppmuntrande faktorer, där den som eftersträvar normalitet även blir belönad för detta samtidigt som de som väljer att stå utanför denna normalitet inte bestraffas utan snarare drabbas av utebliven premiering.¹⁶⁶

8.3 Riksdagsledamöterna och daglig verksamhet

Eftersom proposition 1992/1993:159 var ytterst omfattande ledde den även till respons i riksdagens kammare. I många av motionerna återfinns diskussioner kring daglig verksamhet och sysselsättning, vilka nu kommer att presenteras.

I den socialdemokratiska motionen So18 fastslog motionärerna att handikappolitiken i viss mån hade misslyckats när det kom till de funktionshindrades integrering på den svenska arbetsmarknaden. Som argument för detta anfördes att handikapputredningen från 1989 fastslagit att arbetslösheten bland svårt handikappade var 70 %, trots att landet befann sig i en högkonjunktur. När motionen författades upplevde Sverige en stor finansiell tillbakagång vilket bland motionärerna väckte stor oro för att funktionshindrade skulle utestängas från arbetsmarknaden. Denna oro förstärktes i sin tur av att samtliga personkretsar inom LSS inte hade rätt till daglig verksamhet, vilket enligt propositionen var en följd av det statsfinansiella läget. Någon direkt argumentation förekommer inte till varför det är problematiskt att människor utestängs från arbetsmarknaden men motionärerna uppmanar likväl regeringen till att vara beredda till att vidta starka åtgärder om situationen för funktionshindrade inte förbättras.¹⁶⁷ Denna motion står i viss kontrast till en motion med titeln 1992/93 So:20 där Vänsterpartiet direkt kräver åtgärder för att till fullo inkludera svårt handikappade i arbetsmarknadspolitiska åtgärder.¹⁶⁸

I socialdemokraternas motion 1992/93: So23 föreligger även där en stor oro för vad som kommer att hända som en följd av att alla personkretsar inte inkluderas i rätten till sysselsättning. Här framhåller motionärerna att daglig sysselsättning är en förutsättning för att upprätthålla en fungerande tillvaro och kräver därför att samtliga personkretsar får rätt till daglig verksamhet.¹⁶⁹

Samtliga av dessa motioner besvarades i socialutskottet. Här framgår det tydligt att utskottet har för avsikt att släppa igenom propositionens förslag till daglig verksamhet trots komplikationerna

---

¹⁶⁴ Foucault 1965 s.179-184

¹⁶⁵ Prop. 1992/1993 s.89

¹⁶⁶ Foucault 1979 s.169-175

¹⁶⁷ Socialdemokraterna, Motion 1992/93:So18

¹⁶⁸ Vänsterpartiet, Motion 1992/93:So20

¹⁶⁹ Socialdemokraterna, Motion 1992/93:So23

med att alla personkretsar inte får rätt till detta. Här anför man bland annat att det statsfinansiella läget inte räcker till, men att man samtidigt tar till sig av kritiken och menar på att regeringen har en skyldighet att så snart som möjligt införliva möjligheten till daglig verksamhet för samtliga personkretsar. Det egenvärde som arbete tillskrivs är i princip det samma som i motionen, nämligen att förvärvsarbete fungerar som inkluderande i samhället och att det även säkrar materiella tillgångar för ett gott liv.¹⁷⁰

Det är ur detta material svårt att urskilja en tydlig diskursiv formation men det som kanske är mest relevant är att urskilja det osagda. Det verkar i riksdagen som att alla partier är för daglig verksamhet och betraktar möjligheten att få in fler funktionshindrade på arbetsmarknaden som något positivt. Detta framträder särskilt i det faktum att ingen motionerar mot införandet av daglig verksamhet och att den kritik som återfinns framförallt återkommer från Socialdemokraterna och Vänsterpartiet. En form av diskurs går här att urskilja eftersom det här verkar som att alla är överens om det positiva, samtidigt som vissa oroar sig för att det inte kommer att omfatta alla.

Även här spelar enunciationen en stor roll och i synnerhet positionen. De liberala och konservativa partierna är här i en position där de inte riktigt kan gå emot sin egen regering. Som bland Hadenius poängterat gör anspråk på statsmakten under denna period,¹⁷¹ vilket gör att de åtminstone utåt sett måste framstå som ett ansvarstagande parti när det kommer till statsfinanser. Detta medför att de inte är i en position att försöka bedriva en alltför kostsam politik ur ett nationalekonomiskt perspektiv. Vänsterpartiet är å andra sidan vid denna tidpunkt ett litet parti som balanserar farligt nära 4 procent-spärren,¹⁷² vilket kan medföra att de kan lägga fram förslag som de vet att inte går igenom men som samtidigt kan gynna dem opinionsmässigt.

8.4 Proposition 1999/2000:79 - Daglig verksamhet i högkonjunkturs Sverige

Precis som Foucault menade är i diskursen inte statisk utan snarare dynamisk Den diskurs som var rådande under såväl riksdagsdiskussionerna som i proposition 1993/94:159 förändrades snabbt och år 1999 trädde det fram ett nytt perspektiv i proposition 1999/2000:79.

I propositionen slog regeringen fast att den totala andelen funktionshindrade som är en del av arbetsmarknaden är väldigt låg. Här framhåller regeringen till exempel att arbetslösheten bland funktionshindrade män var 38 % och bland funktionshindrade kvinnor 42 %, siffror som även med dagens lågkonjunktur är anmärkningsvärda. Följderna av att funktionshindrade inte får möjlighet att delta fullt ut i samhället blir enligt regeringen framförallt en form av inhumanitet då arbete enligt

---

¹⁷⁰ Socialutskottet 1992/93:SoU19

¹⁷¹ Hadenius s.215-225

¹⁷² SCB, *historisk statistik över de allmänna valen*, hämtad från http://www.scb.se/sv/_Hitta-statistik/Statistik-efter-amne/Demokrati/Allmanna-val/Allmanna-val-valresultat/12268/12275/Historisk-valstatistik/32065/ den 28/4-2015

regeringens synsätt är ett slags självförverkligande och en dörröppnare till att själv styra över sitt eget liv.¹⁷³

De förslag till att åtgärda bristen av integration av funktionshindrade på arbetsmarknaden kan delas in i tre olika kategorier. För det första slog regeringen fast att legislativt arbete spelar en direkt framträdande roll när det kommer till möjligheten att inkludera funktionshindrade på arbetsmarknaden. Bland annat lyfter regeringen fram den antidiskrimineringslagstiftning som finns i Sverige. Enligt denna skall funktionshindrade ha samma rättigheter på arbetsmarknaden som övriga, vilket även täcker in anställningsprocessen. De arbetsgivare som inte uppfyller kraven på detta skall enligt regeringen drabbas av exempelvis vite eller ersättning till den enskilde.¹⁷⁴

Utöver detta lyfter regeringen även fram en rad stödåtgärder för att underlätta för funktionshindrade att delta i arbetslivet. Några exempel på sådana stödåtgärder är rätten till arbetsrehabilitering via arbetsmarknadsinsuttet och kraftigt subventionerade arbetshjälpmedel. Vidare vill regeringen även satsa på ett mer aktivt stöd till handikappade som vill starta företag, där de utlovar bidrag till den som vill starta eget företag samt extra hjälpmedel och guidning. En särskilt inriktad åtgärd mot funktionshindrade ungdomar vill regeringen även satsa på, detta i form av bidrag till utbildning då utbildningen är tänkt att fungera som en arbetsmarknadspolitisk åtgärd.¹⁷⁵

När det kommer till stöd för företagen lyfter regeringen upp två faktorer. Framförallt menar man på att det är problematiskt med den så kallade skyddade anställningen som gör det svårare för företag att avskeda en handikappad. Här framhåller regeringen att så kallat lönebidrag kan vara ett sätt att väga upp för detta. Vidare vill man även införa ett stöd till den enskilde löntagaren i form av kontaktperson som skall hjälpa till att hjälpa den enskilde in på arbetsmarknaden igen. Regeringen lyfter även fram att den statliga koncernen Samhall troligtvis kan spela en viktig roll i framtida sätt att underlätta för funktionshindrade att göra ett inträde på arbetsmarknaden då koncernen har som mål att minst fem procent skall lämna Samhall till förmån för ett vanligt arbete.¹⁷⁶

I det avslutande stycket menar regeringen på att samhället är på väg att polariseras. Denna polarisering innebär kortfattat att stora grupper idag står utanför arbetsmarknaden samtidigt som andra är inkorporerade. Detta är enligt regeringen väldigt problematiskt dels ur en rättighetsaspekt men även ur ett nationalekonomiskt perspektiv eftersom landet för stunden även lider av att för få människor står till arbetsmarknadens förfogande. Därför vill regeringen införa en kommission till syfte att utreda detta och på sikt råda bot på denna polarisering av arbetsmarknaden.¹⁷⁷

---

¹⁷³ Prop. 1999/2000:79 s.118

¹⁷⁴ Ibid s.119

¹⁷⁵ Ibid s.119-120

¹⁷⁶ Ibid s.120-121

¹⁷⁷ Ibid s.121-123

Utifrån ett perspektiv baserat på Hadenius är det möjligt att läsa denna skrivelse som en slags motreaktion mot de förändrade samhällsvillkor som mötte socialdemokratin efter maktövertagandet 1994.¹⁷⁸ En möjlig läsning av denna skrivelse är att socialdemokratin här försöker att visa på en tendens i samhället som går tvärtemot det som vid denna tidpunkt utgjorde socialdemokratins grundvalar och som länge sågs som en självklarhet.

Den diskursiva formation som möter oss i propositionen kan i princip sägas utgöras av ett utestängande. Det som propositionsförfattarna i synnerhet trycker på är det faktum att många människor utestängs från arbetsmarknaden som en följd av sitt funktionshinder. Det möjlighetsvillkor som här framträder är i första hand att funktionshindrade hamnar i daglig verksamhet och därmed utestängs från arbetsmarknaden. Kunskapsvillkoret uppfylls här genom ett konsekvent hänvisande till statistik och undersökningar på huruvida det verkligen är möjligt att integrera de funktionshindrade. De styrmedel som regeringen framförallt vill använda tar sig uttryck i ett positivt styrmedel för de funktionshindrade och som ett mestadels negativt för företagarna.

För att förklara varför regeringen trycker så hårt på att integrera funktionshindrade på arbetsmarknaden måste vi ta hänsyn till den historiska bakgrunden. Några år tidigare hade den svenska regeringen ratificerat ett avtal som reglerade att det var demokratiskt viktigt att integrera de funktionshindrade på arbetsmarknaden.¹⁷⁹ Genom denna ratificering så blev Sverige därmed bundna av att så snabbt som möjligt få in de funktionshindrade på arbetsmarknaden. Hur väl lyckas då denna integrering som den socialdemokratiska regeringen efterfrågade? För att få svar på denna fråga måste vi ta oss vidare till nästa del av materialet, nämligen SOU:2008:77.

8.5 Daglig verksamhet på andra sidan millenniet - analys av SOU 2008:77

Redan i inledningen till SOU 2008:77 slår utredarna fast att daglig verksamhet och full sysselsättning är en förutsättning för att delta fullt ut i samhällslivet. Vidare anför även utredarna en argumentation som går ut på att det bör gå att få in brukarna i lönearbete via den dagliga verksamheten. Utöver detta framhåller utredarna att det övergripande målet med daglig verksamhet enligt LSS bör vara att få ut så många som möjligt i lönearbete.¹⁸⁰ Det som kan antas vara den övergripande tesen i utredningen bör därmed enligt den argumentationsanalytiska metoden vara att daglig sysselsättning är en förutsättning för ett normalt liv och att daglig verksamhet kan vara en väg in på arbetsmarknaden. Denna tes kan i sin tur förklaras genom det samhällsklimat som bland annat Hadenius tar upp, där de Allians för Sverige gick till val på att stärka arbetsmarknaden.¹⁸¹

---

¹⁷⁸ Hadenius s.222

¹⁷⁹ Ineland, Molin & Sauer s.32-37

¹⁸⁰ SOU 2008:77, s.637

¹⁸¹ Hadenius s.246-248

Eftersom merparten av författarna av SOU 2008:77 kommer från just alliansen är en sådan läsning inte alltför långsökt.¹⁸²

Förhållandet mellan daglig verksamhet och lönearbete kan bäst beskrivas enligt följande modell från utredarna:

Den dagliga verksamheten bör till sitt innehåll kunna rymma såväl aktiviteter med habiliterande inriktning som mer produktionsinriktade uppgifter. Den bör ha som syfte att bidra till den personliga utvecklingen och att främja delaktigheten i samhället. [...] Det bör understrykas att daglig verksamhet inte skall uppfattas som en anställningsform. Men huvudmannen förväntas utbetala någon form av ersättning till den enskilde för medverkan i daglig verksamhet i likhet med vad som gällde enligt omsorgslagen.¹⁸³

Det bör här uppfattas som att den bärande tesen i sammanhanget är att daglig verksamhet på ett positivt sätt kan bidra till individens delaktighet i samhället. Likväl är denna delaktighet dock villkorad, det får inte ske på så sätt att individen till fullo anser sig vara inkluderad, vilket ligger i linje med Foucaults teorier om att funktionshindrade inkluderas just på premissen att de är medvetna om att de avviker och därför bör anpassa sig.¹⁸⁴ Även tidigare forskning kan här spela roll för att förstå SOU-författarnas tankesätt.

Bland annat Kumari Campbell har framfört en kritik som går ut på att det legislativa arbetet kraftigt delar upp befolkningen i olika grupper. Detta synsätt tydliggörs här då det skall vara en åtskillnad mellan de som lönearbetar och de som inte gör det. Kumari Campbell menade även på att lagstiftningen i viss mån utgår från att det sjuka är något som går att rehabilitera bort och även detta perspektiv kan denna hållning anses ge uttryck för.¹⁸⁵ Vem som är frisk nog att delta i lönearbete avgörs här löpande av socialkontoren som ger möjlighet till att medverka i daglig verksamhet och därmed kan vi se hur en social praktik uppstår, där det som uppfattas som dysfunktionellt kan rehabiliteras bort.

För att få medverka i daglig verksamhet måste man ha annan ersättning och här fyller den statliga aktivitetsersättningen en nyckelroll. Ur ett lönearbetsperspektiv blir detta särskilt framträdande när det kommer till synen på vilka som bör vara i daglig verksamhet. Här framhåller utredarna en utredning från en rad olika myndigheter¹⁸⁶ som gjordes 2007, och där resultatet var att resultatet av denna utredning är att man mer grundligt bör utreda förutsättningarna för aktivitetsersättning. Detta skulle bland annat ske genom att en rad olika myndigheter samverkar och ser över alternativen för brukaren med målet att alla andra vägar till försörjning skall vara omöjliga.¹⁸⁷ Utredarna slår som helhet fast att daglig verksamhet framförallt ska vara riktad till dem som står långt ifrån lönearbete, detta kan kanske framförallt utläsas ur följande skrivelse:

---

¹⁸² SOU 2008:77 s.1

¹⁸³ Ibid s.640

¹⁸⁴ Foucault, 1965, s.249-250

¹⁸⁵ Kumari Campbell s.109-112

¹⁸⁶ Berörda myndigheter: skolverket, socialstyrelsen och försäkringskassan

¹⁸⁷ SOU 2008:77 s.639

I dag har de som omfattas av personkrets 1 och 2 i personkretsen för stöd och service enligt LSS rätt till insatsen daglig verksamhet för personer i yrkesverksam ålder om de saknar förvärvsarbete, inte utbildar sig och inte får behovet tillgodosett på annat sätt. Rätten till daglig verksamhet är med andra ord inte direkt kopplad till personens möjlighet att lönearbeta. Eftersom den enskilde inte får någon lön för att delta i daglig verksamhet så är det för många en förutsättning att de har inkomsten ordnad på annat sätt, t.ex. genom aktivitets- eller sjukersättning.¹⁸⁸

Utredarna slår även fast att det är väldigt svårt att tala om daglig verksamhet som ett enhetligt begrepp eftersom denna verksamhet till stor del bygger på individens egna förutsättningar. Enligt utredarna deltar vissa brukare i verksamheter som bär stora likheter med vanligt lönearbete samtidigt som andra är mer begränsade på grund av sitt funktionshinder, vilket medför att dessa måste ha annan typ av stimulans. Utredarna framhåller dock att den enskilt vanligaste formen av verksamhet inom daglig verksamhet är legoarbete, vilket innebär enklare industriell tillverkning av varor.¹⁸⁹

När det kommer till den faktiska arbetsmetoden framhåller utredarna att den vanligaste formen av arbetsfördelning är via arbetslag. Här framträder att brukarna är utplacerade på kommuner eller företag som sedan delar upp dem i arbetslag. Till sin struktur liknar detta en vanlig arbetsplats, men samtidigt framhåller utredarna att brukarna sällan arbetar med vanliga arbetsuppgifter och att arbetsfördelningen som sådan är individanpassad. Detta menar utredarna blir problematiskt då övergången till ett vanligt förvärvsarbete blir svårare.¹⁹⁰

I en del av betänkandet som behandlar övergången till lönearbete diskuterar utredarna möjligheterna för den enskilde att gå från daglig verksamhet till lönearbete. I utredningen framkommer det att väldigt få inom daglig verksamhet går vidare till lönearbete. Likväl framhåller de att det ändå har inträffat och att det därför borde vara möjligt. Här framhåller myndigheten framförallt att såväl regeringens direktiv som FN-direktiv ställer krav på fungerande daglig sysselsättning. I SOU:n framkommer framförallt att det förekommer en ”inlåsningseffekt” av deltagarna i daglig verksamhet. För att kringgå detta föreslår utredarna att man bör utöka samarbetet mellan Samhall, arbetsförmedlingen och utförarna av daglig verksamhet. I SOU 2008:77 framgår det även att runt 20 % av de som idag omfattas av daglig verksamhet upplever att de med rätt stöd skulle ha möjlighet att förvärvsarbeta.¹⁹¹

När det kommer till SOU 2008 märks det tydligt att det förekommer en argumentativ linje. Denna åskådliggörs lättast i nedanstående tabell:

---

¹⁸⁸ Ibid s.641-643

¹⁸⁹ Ibid s.643

¹⁹⁰ Ibid s.644

¹⁹¹ Ibid s.638-647

Argumenttyp	Syfte
T	Det är eftersträvansvärt att även funktionshindrade lönearbetar då lönearbete fungerar inkluderande.
P1	Det är möjligt att gå från dagligt verksamhet till förvärvsarbete. Detta gäller dock inte samtliga brukare.
A1	Runt 20 procent av de som idag omfattas av daglig verksamhet upplever sig förmögna att arbeta på en "vanlig" arbetsplats med rätt stöd.
A2P1	Studier har visat att (om än en liten grupp) har gått från daglig verksamhet till lönearbete.
A3	Såväl regeringens som FN:s direktiv ställer stora krav på att integrera handikappade fullt ut i samhället.
A4	Lönearbete fungerar inkluderande även bland handikappade.
P2	Det förekommer en viss "inlåsningseffekt" av personer inom LSS, det vill säga att de fastnar i daglig verksamhet.
P2A3	För att bryta denna effekt måste ett effektivare samarbete mellan Samhall, daglig verksamhet och arbetsförmedlingen finnas.

Figur tre – analysresultat av SOU 2008

I ovanstående figur kan en rad intressanta aspekter utläsas. Den första aspekten talar i första hand om arbetet som något meningsskapande för individen snarare än som något direkt gynnar samhället. Vi kan här se en förändring inom den huvudsakliga tesen från 1999 och därmed även ett diskursivt skifte. De grundläggande idéerna kring att funktionshindrade kan arbeta är ungefär den samma som i 1999 års diskurs. Intressant nog har precis det som föregående regering varit orolig för inträffat, särskilda verksamheter har bidragit till att människor låses ute från arbetsmarknaden.

Ett av de argument som lyfts fram i diskussionen är framförallt att många av de som idag ingår i en daglig verksamhet upplever sig som fungerande på arbetsmarknaden. Vad den mycket stora andel beror på kan jag enbart spekulera över men en tänkbar förklaringsmodell skulle vara att LSS även täcker upp för den som tidigare lönearbetat. Det är därför fullt rimligt att dessa skulle ha en egen uppfattning om sin egen förmåga till förvärvsarbete alternativt att de längtar tillbaka till sin gamla livsstil.

8.6 Socialstyrelsen möter daglig verksamhet - analys av socialstyrelsens kartläggning 2008

SOU 2008:77 var ingalunda en banbrytande utredning, tvärtom ter det sig vid en anblick som att denna utredning har tagit influenser av tidigare utredningar. En av dessa utredningar som ständigt återkommer är socialstyrelsens kartläggning från samma år, som på ett mer regionalt plan undersöker den dagliga verksamheten.

Inledningsvis slår utredarna bakom kartläggningen fast att riksdagen vid millennieskiftet ställde nya krav på LSS. I kartläggningen beskrivs det övergripande målet med förändringen i svensk

socialpolitik till att bland annat omfatta att funktionshindrade ska komma i sysselsättning i form av lönearbete. Argumentationen som ligger till grund för detta är att lönearbete har en bärande del i vårt samhälle och att ett vanligt lönearbete på många sätt skulle öppna dörrarna i samhället för de som idag omfattas av LSS.¹⁹²

En intressant poäng som görs på ett relativt tidigt stadium i kartläggningen är vikten av begrepp inom daglig verksamhet. Här framhåller utredarna att många inom daglig verksamhet väljer att inte kalla sig för brukare utan istället för arbetare, alternativt använder termen ”jobbar tillsammans” om verksamheten.¹⁹³ Såväl personalen som brukarna ser sig alltså som en viktig del av verksamheten, snarare än som överordnad och underordnad.

Ett avsnitt av kartläggningen fokuserar på relationen mellan arbetsmarknad och daglig verksamhet. Här framhåller utredarna att antalet brukare i daglig verksamhet har ökat kraftigt de senaste åren. Bland förklaringsmodellerna lyfts bland annat fram att arbetsmarknaden har hårdnat och att konkurrensen om arbetstillfällena har ökat. Vidare anförs även argumentation som bygger på att Samhall idag ställer högre krav än tidigare, något som direkt leder till att människor blir involverade i daglig verksamhet. Dessutom påpekar utredarna att många som idag ingår i daglig verksamhet, i synnerhet ungdomar, önskar en sysselsättning som i högre grad kan liknas vid ett riktigt jobb.¹⁹⁴

I utredningen framträder även ett slags konflikt mellan å ena sidan samhället och å andra sidan utförarna av den dagliga verksamheten. Här framhåller utredarna att målet med den dagliga verksamheten enligt den sittande regeringen är att daglig verksamhet skall fungera som någon form av arbetsmarknadsåtgärd, samtidigt som LSS-direktivet menar att den dagliga verksamheten framförallt skall fungera som ett sätt att skapa mening i den enskildes vardag. Rapporten som sådan tar inte ställning för eller emot förhållningssättet men konstaterar att det är väldigt ovanligt att personer inom daglig verksamhet går vidare till ett fast lönearbete, trots att såväl regering som brukare önskar detta.¹⁹⁵

I den del av rapporten som speglar slutsatser lyfter utredarna fram det faktum att många människor med funktionshinder idag står utanför arbetsmarknaden. Detta menar utredarna framförallt beror på två saker. Dels på att samhället som sådant dras med relativt stora motsättningar när det kommer till hur funktionshindrade bemöts men även på det faktum att många myndigheter idag inte samspelar på ett adekvat sätt. Här lyfter rapporten framförallt fram det faktum att ett bättre samarbete måste komma till stånd mellan arbetsgivare, daglig verksamhet och arbetsförmedling. Utöver detta vill utredarna även se att daglig verksamhet bör synas mer i

---

¹⁹² Socialstyrelsen, *Daglig verksamhet enligt LSS – en kartläggning*, Stockholm 2008, s.8

¹⁹³ *Ibid* s.15-16

¹⁹⁴ *Ibid* s.18

¹⁹⁵ *Ibid* s.40-41

lokalsamhället och bli bättre förankrat i det samma. Utredarna menar bland annat att väldigt många arbetsgivare är tveksamma till att anställa en funktionshindrad men att i de få fall som detta faktiskt görs så överträffas arbetsgivarnas förväntningar på bland annat närvaro och kvalité på arbetet.¹⁹⁶

Allt som allt konstaterar rapporten att det finns stora brister i kontakten mellan den dagliga verksamheten och arbetsgivarna. Här framhåller utredningen att det bör vara möjligt få fler handikappade i sysselsättning om denna integration fungerade bättre.¹⁹⁷

Den diskursiva formation som här framträder är framförallt att arbetet skall fungera som något meningsskapande för den enskilde. Det möjlighetsvillkor som här framträder är framförallt att de funktionshindrade hindras från att delta i detta på grund av sitt handikapp och att en ny social praktik i form av daglig verksamhet har tagits fram. Här har dock den dagliga verksamheten inte kommit att fungera som riksdagens proposition från 1999 föreslagit, utan istället har det blivit fråga om en inläsningsprocess, vilket alltså blir resultatet av samhällets försök till styrmedel.

Tidigare forskning av Holt & Lea har anfört att specialinriktade åtgärder fyller två funktioner. Dels fyller den funktionen att överföra samhällets normer till gruppen den riktas mot men även till att bidra till integrationen av funktionshindrade på arbetsmarknaden.¹⁹⁸ Jag skulle vilja hävda att daglig verksamhet i utredarnas bemärkelse framförallt försöker att uppfylla överföringen av funktionshindrade in på arbetsmarknaden. I viss mån görs just detta genom arbetslivsträning, vilket här får ses som en del i det integrationsmässiga arbetet.

Det problem som dock uppstår är att det inte finns en koppling mellan den dagliga verksamheten och arbetsmarknaden, vilket gör att den integration som verksamheten eftersträvar inte inträffar. Därför föreslår utredarna att det offentliga bör ta till nya funktioner och styrmedel riktade mot såväl företag som funktionshindrade. Utifrån perspektivet att arbete är något positivt för den enskilda kan dessa sägas vara positiva funktioner för både arbetsgivare och framtida arbetstagare.

8.7 Daglig verksamhet och juridik

I de förberedande arbetena till lagen kan vi se en tydlig åsiktsformation där arbete är något meningsfullt och inkluderande. Det är dock inte i propositionerna självklart hur denna lag skall tolkas. För att undersöka mer ingående hur lagen har tillämpats måste vi blicka bortom utredningar och lagförslag för istället studera rättsfall som ett sätt att se hur samhället resonerar kring meningsfullhet. I detta avsnitt kommer därför två rättsfall, som båda har bidragit till att skapa praxis i svensk rätt att presenteras.

---

¹⁹⁶ Ibid s.45

¹⁹⁷ Ibid s.45-46

¹⁹⁸ Holt & Lea s.2195

8.8 Rättsfall 6552-09 - Rätten att själv välja utförare

Våren 2012 fick kammarrätten i Göteborg in ett ärende med en ung målsägande som överklagade beslutet att neka denne den form av daglig verksamhet som var bäst lämpad. I överklagandet framgår det att målsäganden har stora talsvårigheter som en följd av en kromosomstörning och att det därför är svårt för målsäganden att kommunicera med omvärlden. Under hela målsägandes skolgång har målsäganden varit hänvisad till en skola i grannkommunen eftersom hemkommunen inte har kunnat tillgodose målsägandes behov.¹⁹⁹

Efter studenten i grannkommunen hänvisades målsäganden till daglig verksamhet i sin hemkommun trots att denna verksamhet inte hade kompetensen som behövdes för att till fullo uppfylla målsägandes behov. Vidare hade även samtliga av målsägandes vänner gått vidare till daglig verksamhet i grannkommunen och i hemkommunen fanns det ingen som hade samma problematik. Detta medförde att målsäganden riskerade att bli isolerad på sin nya verksamhetsplats.²⁰⁰

Målsäganden hade även en logoped som denne hade haft återkommande besök hos under lång tid. Enligt logopeden var förekomsten av kommunikativ kompetens obefintlig inom daglig verksamhet i målsägandes hemkommun.²⁰¹ Det juridiska ombudet framhöll således att det skulle medföra stor isolering för målsäganden att hamna på daglig verksamhet i hemkommunen vilket fick en exakt formulering i form av:

För att tillförsäkras goda levnadsvillkor måste man kunna bli förstådd och förstå personerna i sin omgivning. I dagsläget uppfyller inte den dagliga verksamheten i hemkommunen de specifika behov som målsäganden²⁰² har.²⁰³

Socialnämnden lyfte å andra sidan fram en argumentation som gick ut på att rätten att själv bestämma placering för daglig verksamhet var begränsad, även om den enskilda hade rätt till samtal om hur den dagliga verksamheten skulle utföras. Socialnämnden lyfte också fram att trots att det rörde sig om en liten kommun så hade de alla möjligheter att tillgodose målsägandes behov. Vidare menade de även att personalen skulle få kontinuerlig utbildning och att deras verksamhet dessutom ständigt eftersträvade att hålla sig uppdaterad på de senaste hjälpmedlen.²⁰⁴

Kammarrätten valde att döma till socialnämndens fördel och menade på att det som domen i första hand skall ta ställning till är huruvida målsägandes behov för goda levnadsvillkor verkligen

---

¹⁹⁹ Kammarätten i Göteborg, dom i mål nr 6552-09, 2012 s.1-2

²⁰⁰ Ibid s.2

²⁰¹ Ibid s.2

²⁰² Min egen anonymisering

²⁰³ Kammarätten i Göteborg 2012, s.2

²⁰⁴ Ibid s.3

uppfylls. I domen refererade kammarrätten till propositionen från 1992 och slår där bland annat fast:

Enligt förarbetena ska utformningen av dagcenterverksamheten ske med beaktande av de berörda personernas funktionshinder. Verksamheten ska erbjuda den enskilde stimulans, utveckling, meningsfullhet och gemenskap efter hans önskemål (prop. 1992/93: i 59 s. 181). Den dagliga verksamheten bör ha till sitt syfte att bidra till den personliga utvecklingen och att främja delaktigheten i samhället (s. 90).²⁰⁵

Baserat på detta följer därefter ett resonemang kring att verksamheten i hemkommunen är fullgod för målsäganden baserat på kommunens egna utsagor. Kammarrätten öppnade även upp för att det är möjligt att verksamheten i grannkommunen är bättre för målsäganden men att de grundläggande behoven och målen kan uppfyllas i den nuvarande dagliga verksamheten. De menar även att den dagliga verksamheten i hemkommunen räcker fullt ut för att främja personlig utveckling och delaktighet i samhället.²⁰⁶

För översiktlighetens skull kan det nu vara värt att presentera Kammarrättens argumentation i ett övergripande schema:

Argumenttyp	Syfte
Tes	Den dagliga verksamheten i hemkommunen räcker fullgott för målsäganden.
A1	Den dagliga verksamheten kommer att utvecklas med målet att även täcka upp brukarens behov.
A2	Rätten till att själv bestämma över den dagliga verksamhetens innehåll och placering är inte obegränsad.
A3	Målsäganden har själv haft möjlighet att påverka placeringen och hur verksamheten bättre kan anpassas.
A4	Redan i dagsläget finns kompetenser kopplade till hemkommunens dagliga verksamhet som kommer underlätta.

Figur fyra – kammarrättens argumentation om rätten att välja daglig verksamhet

Ur ett teoretiskt perspektiv är det framförallt intressant med synen på personalens utbildning. Foucault menade att en stor del av de som arbetade inom institutioner för mentalt funktionshindrade oftast fick sin legitimitet genom att de var normala snarare än på grund av faktisk kompetens.²⁰⁷ Med Kammarrättens synsätt motiveras valet av placering med att det pågår en personalutbildning som dock inte kommer bli lika bra som vid den andra dagliga verksamheten. Här kan vi se hur kompetens inte är en ensam parameter som avgör huruvida en daglig verksamhet utgör en bra grogrund för individen.

Kammarrätten går inte i polemik med påståendet att det är viktigt för målsäganden att kunna kommunicera för att få ett bra liv. Däremot menar de på att kompetensen hos personalen är godtagbar hos verksamheten i hemkommunen trots att den är sämre än i grannkommunen. Vi kan

²⁰⁵ Ibid s.4

²⁰⁶ Ibid s.4

²⁰⁷ Foucault 1965 s.278

här se hur rätten att själv välja utförare är begränsad och att individens egen vilja enligt rätten inte alltid måste respekteras för att goda levnadsvillkor kan sägas ha uppnåtts.

8.9 Rättsfall 6644-11 - Om vikten av kontinuitet

En problematik som är snarlik ovanstående rättsfall och som framförallt berör individens rätt att själv välja utförare återfinns i ett rättsfall från 2012, där en vi möter en 35-årig individ med diagnosen autism. Individen har under en längre tid bott och verkat på ett centrum för funktionshindrade men en rad incidenter har medfört att individen omplacerades till en annan verksamhet. Målsäganden valde därför att överklaga vård och servicenämndens beslut till förvaltningsdomstolarna.²⁰⁸

I sin klagan framförde målsäganden bland annat att denne hade ett behov av en noga inrutad vardag och att den dagliga verksamheten på nuvarande placering medförde att han kände sig lugn och harmonisk. En särskild kontaktperson fanns på plats och med denna kunde målsäganden hitta ett fungerande arbetssätt.²⁰⁹ Det övergripande målet med daglig verksamhet var enligt målsägandens ombud:

Det främsta målet med daglig verksamhet är att han ska kunna ha sociala kontakter, umgås med likasinnade och känna en gemenskap med vänner.²¹⁰

Domen fastställer att så var fallet och att målsäganden bevisligen har fungerat bra inom ramen för verksamheten. På grund av kommunens ekonomi och förändringar på arbetsplatsen var dock förändringar tvungna att komma till stånd varpå målsäganden omplacerades. Denna lösning godkände målsägandens gode man som en temporär lösning.²¹¹

På den nya platsen saknades dock kontinuitet och trots att målsäganden varit på temporär placering avlog kommunen målsägandens yrkande på att få återgå till den tidigare verksamheten. Denna argumentation grundar kommunen framförallt på att en socialsekreterare har fått observera målsäganden på den dagliga verksamheten. Vidare har tidigare rättsfall även visat på att en brukare har rätt att samtala om sin nuvarande placering för att förbättra denna om brukaren inte är nöjd med nuvarande placering, vilket även målsäganden fått chansen att göra.²¹²

Förvaltningsrätten i Malmö väljer att bifalla yrkandet på grund av en rad olika omständigheter. För det första menar förvaltningsrätten att rena verksställningsåtgärder inte går att pröva i domstol och att domstolen därför valt att enbart fokusera på om målsäganden tillförsäkras goda

---

²⁰⁸ Förvaltningsrätten i Malmö, dom i mål nr 6644-11, 2012, s.1-2

²⁰⁹ Ibid s.2

²¹⁰ Ibid s.2

²¹¹ Ibid s.2

²¹² Ibid s.3

levnadsvillkor inom ramen för den nya verksamheten. I domskälen anför domstolen följande argumentation som snuddar vid just rätten till goda levnadsvillkor:

Verksamhet enligt LSS ska enligt 6 § LSS bl.a. vara grundad på respekt för den enskildes medbestämmanderätt och integritet. Den enskilde ska i största möjliga utsträckning ges inflytande och medbestämmande över insatser som ges. [...] Utformningen av verksamheten ska ske med beaktande av de berörda personernas funktionshinder. Verksamheten ska erbjuda den enskilde stimulans, utveckling, meningsfullhet och gemenskap efter hans eller hennes önskemål.²¹³

Huvudnyckeln till rättens bedömning för huruvida målsäganden skall få stanna kvar på den dagliga verksamheten blir alltså huruvida god livskvalité och stimulans kan ges vid den nya instansen eller ej. Rätten framhåller också att den enskilda har rätt att själv styra över var man placeras i viss mån men att denna rättighet inte är obegränsad.

Det som rätten framför som viktigaste ledet i bevisningen för att målsäganden skall få stanna kvar är läkarintyg och en dagbok som personalen har fört. Här framgår det tydligt att målsäganden inte mått bra under perioden och att dennes depressiva tendenser har ökat kraftigt. Här anför rätten en argumentation som i princip går ut på att verksamheten vid den tidigare instansen fungerat bra och att det är först i samband med flytten till en annan verksamhet som målsägandens livskvalité kraftigt försämrats.²¹⁴

Förvaltningsrätten menar också att det är svårt att dra entydiga slutsatser om huruvida målsägandens hälsa påverkades negativt av flytten eller inte. Här använder dock förvaltningsrätten i viss mån en rationell diskussion som går ut på att målsägandes hälsa tydligt försämrats i samband med flytten och att situationen därför ”sammantaget inte är bra” för målsäganden. Genom detta konstaterar rätten att målsäganden har rätt till att stanna kvar på sin tidigare instans.²¹⁵

Nedan följer en översiktlig tabell över förvaltningsrättens argumentation:

Argumenttyp	Syfte
Tes	Det är inkonsekvent och ser inte till individens bästa att efter flera år flytta en person inom daglig verksamhet.
A1	Målet med LSS är att garantera goda levnadsvillkor för individer.
M	Lagen ger ett visst självbestämmande men detta är begränsat
MA2	Individens bästa måste tas med i bedömningen.
A3	Individen har fått möjlighet att säga sitt och anpassa verksamheten, detta har inte hjälpt.
A4	Ett gott liv förutsätter ett liv utan depressioner. Eftersom att individen här har blivit sjuk spelar detta en stor roll i huruvida alternativet kan kallas för ett gott liv.
A5	Det finns läkarintyg på att individen måste ha fasta tider och rutiner för att må bra.
A6	Det huvudsakliga syftet med daglig verksamhet kan uppfyllas på båda instanserna. Dock fungerar den första instansen bättre.

Figur fem – förvaltningsrättens syn på kontinuitet

²¹³ Ibid s.5

²¹⁴ Ibid s.5-6

²¹⁵ Ibid s.6

Vad kan då sägas om ett gott liv och syftet med daglig verksamhet såsom förvaltningsrätten resonerar? För det första kan det konstateras att individens rätt att bestämma över sitt eget liv i viss mån är begränsad när det rör sig om användandet av samhällliga resurser. I teoridelen presenterades Foucaults teorier om hur granskning kan användas som ett sätt att kontrollera individer. Detta ser vi tydligt här då målsäganden på grund av sin mentala situation förutsätts att inte veta sitt (och samhällets) bästa. I och med detta är målsäganden i viss mån hänvisad till att samhället skall fatta vissa beslut åt denne, vilket är framträdande i argument tre respektive motargumentet.

I relation till Foucault kan det sägas att kunskapen spelar en viktig roll eftersom kommunen här har blivit besegrad i domstolsprocessen via hårda fakta och intyg från målsägandes läkare. Som grund för att detta skall ha någon dignitet tillskrivs det faktum att funktionshindrade har rätt till ett likadant liv som alla andra, vilket tidigare forskning har visat som väldigt centralt i fråga om inkludering. Den stora frågan som nu uppstår är dock vilken roll domstolsmaterialet spelar som helhet i beskrivningen av LSS. Denna fråga kommer att besvaras i nästföljande avsnitt.

8.10 Konklusion: daglig verksamhet

Under den tidsperiod som studerats i denna uppsats framträder en viss samstämmighet i diskursen kring vilken roll daglig sysselsättning spelar för individen. I såväl propositionerna som i utredningarna framträder ett tydligt perspektiv där daglig sysselsättning ses som en direkt förutsättning för ett normalt liv. Det går här att göra en koppling till såväl den historiska bakgrunden som tidigare forskning.

Som den historiska bakgrunden har det visat så går det här att skönja en stark anknytning till de mänskliga fri- och rättigheterna vars 23:e artikel direkt slår fast att varje människa har rätt till arbete.²¹⁶ Tidigare forskning, såsom exempelvis Holt & Lea har presenterat ett snarlikt resonemang även om denna forskning tidigare framförallt fokuserat på skolan ur ett brittiskt perspektiv.²¹⁷

Det som kan sägas känneteckna diskursen under det tidiga 1990-talet eftersträvades i första hand en övergång från det som Waldschmidt benämner som protonormalism till den flexibla normalismen. Detta tar sig uttryck i att man aktivt talar om att många funktionshindrade står långt utanför samhället och att det tidigare enbart pågått försöksverksamheter, vilket kan ses som ett första steg mot att vilja integrera de funktionshindrade.

Det tidiga 1990-talets diskurs kan även anses ha sin grund i det faktum att utredarna vet att det går att integrera de funktionshindrade på arbetsmarknaden genom tidigare pilotprojekt. Vidare

---

²¹⁶ Regeringens webbplats om de mänskliga rättigheterna, <http://www.manskligarattigheter.se/sv/vem-gor-vad/forenta-nationerna/fn-s-allmanna-forklaring>, hämtad den 9/4-2015

²¹⁷ Holt & Lea s.2195

menar propositionsförfattarna även på att den dagliga verksamheten framförallt skall fungera som ett sätt att bedöma och habilitera in de funktionshindrade på arbetsmarknaden. Detta är framförallt intressant i relation till Foucaults teorier om normativt bedömande, där människor kontinuerligt utvärderas för att nå upp till samhällets minimikrav.²¹⁸ Detta synsätt är även intressant utefter den forskning som Kumari Campbell presenterat eftersom samhället här verkligen går in för dela upp befolkningen i vad som är sjukt respektive friskt och sedan försöka rehabilitera bort det sjuka.²¹⁹ Den stora frågan som uppstår i relation till Kumari Campbell är dock på vilket sätt som samhället hade kunnat integrera de funktionshindrade utan att göra denna uppdelning. Här talar mycket för att det faktiskt existerar en genuin välvilja till att skapa ett inkluderande samhälle snarare än en vilja till assimilering.

Östberg & Andersson menar i *Sveriges historia* att det tidiga 1990-talet kännetecknades av en ekonomisk kris som satte sin prägel på i princip all övrig samhällsdebatt.²²⁰ När LSS-lagen tillkom så kunde vi även se liknande tendenser i materialet, där det statsfinansiella läget anses utgöra en grund till varför alla funktionshindrade inte har rätt till daglig verksamhet.

I 1999 års proposition präglas diskursen fortfarande av tanken på att arbete fungerar inkluderande och att funktionshindrade är utanför arbetsmarknaden. För första gången så återfinns här dock en rad styrmedel från samhället som kan sägas vara riktade mot såväl arbetstagare som potentiella arbetsgivare. Det som kännetecknar denna diskurs är alltså framförallt positivt riktade stödmedel. Här kan även en viss anknytning till Dychawy-Rossners forskning göras, som bland annat lyfter fram det faktum att Sverige under slutet 1990-talet aktivt jobbade mot såväl diskriminering som med inkludering av funktionshindrade i alla samhällssektorer.²²¹ Det kan även här göras en anknytning till de mer övergripande diskurserna som presenterats i tidigare avsnitt, där 1999 års proposition framförallt kretsade kring tankegångar på demokrati och mångfald. Detta perspektiv återfinns här även i avsnittet kring daglig verksamhet, där samhället även eftersträvar en mångfald på arbetsmarknaden.

Detta kan i sin tur sammankopplas med det samhällsklimat som propositionen skapades i. Enligt Hadenius kännetecknades detta samhällsklimat av en omstridd socialdemokrati som historiskt sett inte inkluderat de funktionshindrade i samhället.²²² Propositionen kan kanske därför i viss mån läsas som ett sätt för socialdemokratin att tydligt ta avstånd från föregående decenniers politik.

---

²¹⁸ Foucault 1979 s.179-184

²¹⁹ Kumari Campbell s.110-111

²²⁰ Östberg & Andersson s.398-399

²²¹ Dychawy-Rossner s.44-45

²²² Hadenius s.246-247

År 2008 ägde två stora utredningar av daglig verksamhet rum. En intressant faktor som vägs in här är det faktum att daglig verksamhet inte får uppfattas som ett riktigt förvärvsarbete, vilket är intressant i relation till de teorier som Foucault presenterade i *Vansinnets historia*. En viktig del av denna teoribildning var bland annat att de sjuka skulle återintegreras in i samhället på villkor att de bekände sig till sin egen sjukdom.²²³

För att återanknyta till tidigare forskning kan vi se en tendens till det som Culham & Nind samt Kumari Campbell tidigare presenterat. Det framträder här att daglig verksamhet framförallt syftar till att föra över normer till gruppen snarare än att målet är att förbereda de funktionshindrade för att arbeta utefter sin egen förmåga.

Det intressanta med detta synsätt är dock att detta först framträder i utredningarna av socialstyrelsen och statens offentliga utredningar. Från lagstiftarnas sida tycks man framförallt eftersträva ett samhälle som på allvar inkluderar människor och där åtgärder i första hand skall riktas mot företagare snarare än mot individer.

Vi kan även här knyta an till Haluk Soydan då man skulle kunna hävda att politikernas idévärld framförallt är ett uttryck för en kombination av Saint-Simonism och den mer Richmond baserade skolan, där felet ligger hos både individen och samhället. I det material som återfinns från utredningarna skapas dock en annan bild, där funktionshindrade på ett annat sätt skall assimileras och kontinuerligt utvärderas, vilket går mer i linje med den skola som Soydan benämner som den psykosociala skolan där problemet ligger hos individen snarare än samhället.²²⁴

Denna skarpa gränsdragning går även att återfinna i juridiken, som på många plan bekräftar bilden av att individen skall ha ett eget inflytande över daglig verksamhet, snarare än att det helt åligger samhället. I och med att domarna även ger uttryck för en tolkning som går tvärtom exempelvis stadsdelsnämndernas tolkning indikerar detta starkt på att riksdag och regering påtalar en sak, samtidigt som tjänstemännen tolkar detta på ett annat sätt.

---

²²³ Foucault 1965 s.278

²²⁴ Soydan s.40,101, 104

9. Att bo som alla andra

I tidigare avsnitt har det konstaterats att samhället eftersträvade att inkludera även funktionshindrade på arbetsmarknaden genom daglig verksamhet. Eftersom denna verksamhet idag är den mest omfattande delen av LSS-verksamheterna är det givet att den diskurs som tidigare presenterats även har satt sin prägel på andra delar av LSS-omsorgen. Som ett slags avslutning och en fallstudie kommer nu en annan del av LSS-verksamheten att presenteras, nämligen bostäder och vilken roll ett boende kan spela i ett liv som alla andras.

9.2 Att bo i flexibel normalism - analys av prop. 1992/93:59

I proposition 1992/93:59 framträder tydligt ett boendeperspektiv riktat mot barn och unga med funktionshinder. Här framhåller propositionsförfattarna att det behövs flera stöttande instanser som syftar till att hjälpa familjer med funktionshindrade barn. Centralt i propositionsförfattarens resonemang om familjehem är bland annat att de måste skapa en grundläggande trygghet och kontinuiteten i den unges vardag, vilket bland annat kan utläsas ur följande citat:

Oavsett vilken stödform som väljs är det nödvändigt att insatsen skapar goda förutsättningar för barnets eller den unges känslomässiga och sociala utveckling. Det kan bara ske om barnet eller den unge ges möjlighet att etablera en djup och stadigvarande kontakt med några få vuxna personer och i en trygg och konstant omgivning.²²⁵

Genomgående för större delen av resonemanget kring denna åsiktsyttring är bland annat behovet kontinuitet och en mjuk övergång. Med detta menas bland annat att kommunerna och landstingen är relativt begränsade och inte får lov att utfärda tvära förändringar i den enskildes vardag.²²⁶

I propositionen diskuteras även elev och vårdhem, något som enligt propositionsförfattaren har förändrats kraftigt under de senaste åren. Här framhåller skribenten att de så kallade elevhemmen bör ersättas med andra former av boende, såsom boende med särskild service för barn och ungdomar. Detta menar propositionsförfattaren beror på att det har skett en förändring ute i samhället där de som tidigare bodde på elevhem idag oftast bor kvar hos sina föräldrar eller i familjehem. Däremot så har en ny gupp trätt fram som användare av elevhem, nämligen de som tidigare bott på vårdhem.²²⁷

Enligt propositionsförfattaren bör därför de flesta former av särskilt boende för barn med funktionshinder komma att upplösas. Istället eftersträvar motionären att man bör införa det nya begreppet bostad med särskild service. Detta eftersom att bostad med särskild service uttrycker en

---

²²⁵ Prop. 1992/93:59 s.79

²²⁶ Ibid s.79-81

²²⁷ Ibid s.80

mångsidighet och att det genom en sådan instans skulle gå att utforma verksamheten efter den enskildes behov. Intressant nog påtalar även motionären behovet av att små barn under längre tid skall kunna vara hemmavarande hos sina föräldrar.²²⁸

Propositionsförfattaren ser dock själv en rad problem med denna boendeform. Bland annat framhåller propositionsförfattaren att:

Oavsett var bostaden är lokaliserad bör gälla att den är utformad som en vanlig bostad och fungerar så hemlikt som möjligt. Det innebär bl.a. att det bör vara ett litet antal barn eller ungdomar som bor i en och samma lägenhet eller villa.²²⁹

Propositionsförfattaren menar även att det är svårt med en boendeform där för många barn skall samsas under samma tak och att det samtidigt rör sig om stora mängder personal. Enligt propositionsförfattaren blir detta problematiskt eftersom detta går emot många av barnens särskilda behov, där stora krav ställs på att det inte får vara för många människor runt dem samtidigt.²³⁰

Som huvudman för servicebostäderna framhåller propositionsförfattaren att det fört och främst bör vara en kommunal angelägenhet. Här framhåller propositionsförfattaren att arbetet med de funktionshindrade i första hand bör ske på regional nivå men att högre samhällsinstanser i undantagsfall kan sköta förvaltningen.²³¹

För att sammanfatta den diskurs som tycks råda kring bostäder för barn så finns det tydlig diskursiv formation om att boendet i största möjliga mån skall likna ett vanligt hem. Det möjlighetsvillkor som här framträder är att barn och ungdomar saknar stöd för att bo i familjehemmet istället för i alltför institutionaliserade miljöer. Här framträder även ett perspektiv som tycks vara att ungdomar alltför ofta hamnar i institutionaliserande miljöer. Ett annat problem som framträder här är även det faktum att dessa miljöer oflexibla, vilket omöjliggör goda levnadsvillkor.

I propositionen uppfylls även vetandevillkoret genom att propositionsförfattaren konsekvent hänvisar till utredningar som gjorts. För att råda bot på problemet använder sig propositionsförfattaren av en styrmedelsform som går ut på att lagstifta bort elevhemmen. De funktioner som då uppträder är framförallt att dessa skall ersättas av mer flexibla alternativ såsom servicebostäder. Här kan även en tydlig signal om normalitet läsas in eftersom gruppboenden enligt denna argumentation framförallt bör efterlikna så vanliga bostäder som möjligt.

När det kommer till servicebostäder för vuxna är propositionsförfattaren relativt tydligt inställd på att målet skall vara ett normalt liv. Detta går bland annat att utläsa ur den proklamation som propositionen slår fast:

---

²²⁸ Ibid s.80-81

²²⁹ Ibid s.81

²³⁰ Ibid s.81

²³¹ Ibid s.82

För gamla, handikappade och långvarigt sjuka. På grundval härav antog Riksdagen vissa grundläggande principer för att förbättra boendeförhållandena för denna grupp. Enligt dessa principer skall alla ha rätt till en bostad där friheten och integriteten är skyddad. De som behöver stöd, hjälp eller vård skall ha rätt att få detta i den egna bostaden. Vidare skall alla människor, oberoende av stöd- och vårdbehov, ha rätt till en bostad med god tillgänglighet och god standard i en miljö som ger förutsättningar för ett aktivt deltagande i samhällslivet.²³²

Ur detta citat kan bland annat utläsas att målet med bostad, oavsett omständigheterna, skall vara att den enskilde ska ha möjlighet att delta fullt ut i samhällslivet. Vidare fungerar även denna formulering som en slags universell deklaration över rättigheter när det kommer till bostad i Sverige.

Betoningen av integritet och frihet kan även här ses som ett brott med tidigare års förhållningssätt till funktionshindrade. Det är här möjligt att se tendenser till att lagstiftarna vill slå vakt om individens rättigheter snarare än att man har en mer ekonomiskt lönsam kollektiv vårdform. Detta förhållningssätt kan alltså delvis länkas ihop med de mer individualistiska förändringar i samhället som bland annat Östberg och Andersson redogjort för.²³³

Vad anbelräffar funktionshindrades rätt till bostad påtalar propositionsförfattaren att de allra flesta funktionshindrade bor i en form av kollektiv om fyra till fem personer. Propositionsförfattaren framhåller dock att det under senare tid skett en förskjutning där funktionshindrade i regel bor ensamma i friliggande lägenheter samtidigt som det finns gemensamma lokaler och personlokaler strax intill. För att stimulera tillväxten av sådana bostäder framhåller även propositionsförfattaren att två miljarder kronor utlysts som ett sätt att få fler bostäder byggda.²³⁴

Propositionsförfattaren ser positivt på det faktum att alltfler önskar att bo i egna bostäder framför gruppboende och visar bland annat på att man även från lagstiftarnas håll försöker få kommunerna att hoppa på trenden. Propositionsförfattaren motiverar detta med att dylika bostäder bidrar till att de funktionshindrade kommer ut i samhället och bort från institutionerna, vilket bidrar till ökad självständighet.²³⁵

Propositionsförfattaren framhåller på en rad olika ställen i propositionen det faktum att även funktionshindrade har rätt till en egen bostad. Propositionsförfattaren beskriver även konsekvenserna av de fall när detta inte inträffat:

Utredningen påvisar t.ex. att många personer med funktionshinder har en institution som sin enda stadigvarande bostad. Många bor också, trots att de är vuxna, kvar hos sina föräldrar. Dessa personer kan sägas sakna egen bostad i den meningen att de inte bor på ett sådant sätt att de kan leva ett eget och självständigt liv.²³⁶

---

²³² Prop. 1992/93:59 s.83

²³³ Östberg & Andersson s.380-390

²³⁴ Prop. 1992/93:59 s.83

²³⁵ Ibid s.83

²³⁶ Ibid s.84

För att råda bot på detta vill propositionsförfattaren ta fram några riktlinjer. Målet med dessa riktlinjer är inte att de i detalj skall reglera hur bostäderna gestaltas eller vem som är huvudman, utan snarare försöka styra upp arbetet. Några exakta riktlinjer går propositionsförfattaren inte riktigt in på men en tydlig punkt är självständighet och självbestämmande. Detta menar propositionsförfattaren framförallt kan uppfyllas i mindre kollektiv med färre anställda. Vidare menar propositionsförfattaren även att individuella förutsättningar får spela en betydande roll, såsom att individer med omfattande funktionshinder behöver ökad omsorg vilket kan minska självständigheten.²³⁷

I slutet av propositionens avsnitt om bostäder väljer författaren att precisera tre olika typer av bostäder. Centralt i resonemanget kring dessa bostäder är bland annat att ungdomar som vill flytta hemifrån skall få den möjligheten och att det bör göras i en kontext av normalitet. Exempel på detta kan till exempel vara övergången från gymnasiestudier till daglig verksamhet eller i samband med studier. Kännetecknande är även att dessa bostäder skall ha en hög servicekvalitet och underlätta övergången till ett ”normalt” liv.²³⁸

Den diskursiva formation som framträder är framförallt att bostäder kan bidra till att skapa en egen identitet och stärka självständigheten. Själva kärninnehållet i diskursen tycks kretsa kring att det är eftersträvansvärt att även de funktionshindrade bor i egna bostäder och att det bör vara så likt ett riktigt hem som möjligt.

Ett påfallande uttryck för diskursen tycks även vara att gruppboenden och servicebostäder skall smälta in i omgivningen. Genom att exempelvis att maskera in dem i omgivningen osynliggörs delvis handikappet, vilket kan ses som en slags informell institutionell praktik. Här passar Foucaults teorier bara delvis in men samtidigt framkommer det tydligt att det här rör sig om en normalitetsprocess. Tidigare forskning (Culham & Nind) har framhållit att denna form av integration även har lett till assimilation för många brukare, vilket innebär att de genom sitt deltagande i den normala villabilden även förlorade en rad privilegier som gjorde dem unika.²³⁹

Vidare kan det även konstateras att möjlighetsvillkoret för diskursen är att många människor bor kvar på institutionella miljöer. Den sociala konsekvens som här uppstår till följd av detta blir således att individens möjlighet till att leva ett självständigt liv begränsas.

Propositionsförfattaren föreslår dock en serie styrmedel för att råda bot på detta, såsom exempelvis utökade resurser till bostäder. För att få svar på frågan om vilket genomslag dessa åtgärder fick måste vi dock blicka framåt, till proposition 1999/2000:159.

---

²³⁷ Ibid s.84-85

²³⁸ Ibid s.84-86

²³⁹ Culham & Nind s.71-73

9.3 Prop. 1999/2000:79 - Utvärdering av boendeformer

I den nationella handikapplan som presenteras i proposition 1999/2000:79 återfinns inga resonemang om gruppboenden eller servicebostäder. Det som däremot återfinns är rikligt med material om specialanpassade bostäder, vilket för uppsatsens del är ytterst relevant då alla former av boende egentligen faller in under ett liv som alla andras.

Bostäderna kan i propositionen delas upp i två kategorier. Den första kategorin, som nämns kortfattat i materialet, är allmänhetens bostäder. Den andra kategorin är specialanpassade bostäder som det förekommer relativt detaljrik information om. Allmänhetens bostäder nämns relativt kort men man lyfter bland annat upp att en egen bostad är en förutsättning för delaktighet i samhället. Här framhåller propositionsförfattarna bland annat att samhället måste göras tillgängligare ur alla aspekter. Ett direkt framträdande perspektiv i diskussionen är bland annat det faktum att alla människor måste ha rätt till fri bosättning. Detta menar propositionsförfattarna i viss mån begränsas av olika förutsättningar men att det långsiktiga målet bör vara att även funktionshindrade skall ha rätt att bo vart de vill, inom rimliga gränser. Propositionsförfattarna framhåller också att det är önskvärt att samtliga bostäder i samhället handikappanpassades men att detta i dagsläget inte är möjligt att genomföra.²⁴⁰

Propositionsförfattarna menar också att det under 1990-talet tagits fram en ny subventionsform för att specialanpassa bostäder. Trots detta har byggherrarna misslyckats med sin uppgift och enligt Boverket är det få bostäder som lever upp till kraven för att äldre och funktionshindrade skall kunna bo i lägenheterna. Som lösning på detta föreslår propositionen att Boverket skall prioritera bostäder med goda förutsättningar att anpassas.²⁴¹

I det avsnitt i den nationella handikapplanen som reglerar bostäder fokuseras större delen av texten till att kretsa kring bostadsanpassningsbidrag. Här framhåller propositionsförfattarna att:

Lagen (1992:1574) om bostadsanpassningsbidrag har till ändamål att genom bidrag till anpassning av bostäder ge personer med funktionshinder möjlighet till ett självständigt liv i eget boende. Bidraget är ett uttryck för samhällets mål att personer med funktionshinder skall kunna leva som andra i en egen bostad. Bidraget ger möjligheter för den enskilde att enligt lagens förutsättningar göra de individuella anpassningar av bostaden och närmiljön som hon eller han behöver.²⁴²

Resten av materialet är i princip konkreta förslag från Boverket som bland annat behandlar hur byte av bostad skall gå till.

Eftersom materialet är relativt begränsat är det svårt att säga något på en rent diskursiv nivå. En form av diskursiv formation som dock framträder är det faktum att självständigheten starkt begränsats av att de funktionshindrade inte kan röra sig fritt. Här bör det även påpekas att det som framhävs som centralt i propositionen är självständighet och deltagande i samhällslivet. De

²⁴⁰ Prop. 1999/2000:79, s.42

²⁴¹ Ibid s.43

²⁴² Ibid s.67

möjlighetsvillkor som här framträder är att det är problematiskt med bristen på handikappanpassade bostäder och att en social praktik som då uppstår framförallt blir att funktionshindrade inte längre har rätt till fri bosättning och fullt deltagande i samhället.

En annan form av problembild som framträder är det faktum att bristen på anpassade bostäder gör att individen inte kan leva ett självständigt liv. Detta leder till att beroendet av samhällets stöd ökar, vilket minskar självständigheten. De styrmedel som framträder är i första hand riktade direkt mot bostadsmarknaden och kommunerna, i form av till exempel förändrade byggstandarder.

9.4 SOU 2008 - en kritisk utvärdering av boendefrågan

I föregående avsnitt ges en bild av att avinstitutionaliseringprocessen skedde smidigt, eller att detta i alla fall är den bild som regeringen själva väljer att beskriva i slutet av 1990-talet. Trots detta eftersträvades en förändring av LSS-lagen strax efter millennieskiftet och SOU 2008:77 togs fram. I denna SOU presenteras, som jag snart skall visa, en bild av att en rad informella sociala praktiker uppstod som en följd av övergången från protonormalism till flexibel normalism.

Boendeavsnittet av SOU 2008:77 börjar inledningsvis med att konstatera att boende är en viktig faktor i funktionshindrades liv då de tillbringar mer tid i hemmet än den övriga befolkningen. Utredarna slår även fast att en egen bostad är viktig för individen på sätt att den bidrar till att skapa en egen identitet.²⁴³

Den första insats som utredarna presenterar är boende med särskild service för barn och vuxna. Här menar utredarna att det under 1990-talet skedde en omvandling från mer institutionsliknande elevhem till dagens bostäder med särskild service. Framförallt framhålls det faktum att dessa boenden idag eftersträvar att inneha stor flexibilitet. Vidare gör utredarna ingen gränsdragning mellan familjehem och bostäder med särskild service men de menar på att det viktigaste är att det uppstår en kontinuitet för brukaren. Det centrala resonemanget är att det är eftersträvansvärt att ungdomarna i första hand kan växa upp hos sina föräldrar. Utöver detta tillkommer även ett resonemang som kretsar kring att korttidsboenden även är till för att avlasta föräldrar och anhöriga.²⁴⁴

Om bostäder för vuxna kan det sägas att det i utredningen träder fram ett perspektiv som i princip innebär att målet är att vuxna i första hand skall bo själva i så kallade servicebostäder. Utredarna presenterar dock även gruppboenden som ett alternativ för den som har omfattande medicinska behov. En central princip i målet med bostäder är även att målet är att de ska stärka den enskilde att utveckla en egen identitet och även stärka den enskildes självständighet, exempelvis genom noggrann uppföljning av vad brukaren klarar av respektive inte klarar av. Utredarna fastslår

---

²⁴³ SOU 2008:77 s.578

²⁴⁴ Ibid s.582

även att bostadens faktiska lokalisering inte bör vara i närheten av LVU-verksamhet eller äldreomsorg.²⁴⁵

Utredarna presenterar även ett förslag som går ut på att gruppboendestäder inte får ha alltför många boende och att den enskilde skall ha rätt att själv bestämma över hur många som det fungerar att bo med. En annan princip som framträder som viktig i materialet är att det inte alltid går att arrangera en service/gruppboende i den egna kommunen och att brukaren av kostnadsskäl då måste vara beredd att flytta. Samtidigt menar utredarna på att det i grunden är viktigt med självbestämmande rätt över man bor.²⁴⁶

Den bärande gren av diskursen som framträder här är framförallt att en egen bostad är en förutsättning för att utveckla en egen identitet. I tidigare material har denna tendens inte återfunnits lika tydligt, även om det talas mycket om självständighet. Intressant nog återfinns här även ett anhörigt-perspektiv som tycks gå ut på att enskilda familjer måste få ett visst stöd för att klara av den dagliga livsföringen.

Det möjlighetsvillkor som framträder är att det är svårt för många funktionshindrade att bo ensamma. Den sociala praktik som då uppstår är att de ständigt är beroende av samhället, vilket här anses vara skadligt för den egna identiteten. Det positiva styrmedel som propositionsförfattaren pekar på är att man vill underlätta byggandet av nya bostäder men att dessa samtidigt skall vara en plats för observation och diagnostik.

Med utgångspunkt i Foucault blir detta styrmedel väldigt intressant då Foucault menade att många av dagens institutioner inte alls var en plats för medicinsk vetenskap utan snarare spelade en aktiv roll i disciplineringen.²⁴⁷ Det hade här varit mer önskvärt att få se vilka delar av den dagliga livsföringen som bedöms. Utifall det enbart är rent konkreta göromål, såsom exempelvis matlagning, är det möjligt att göra en tolkning som går ut på att det rör sig om en rent rehabiliterande process.

Samtidigt har tidigare forskning, framförallt Culhams & Ninds, visat på att anpassningen in i samhället på ett bostadsmässigt plan inte alltid är en ren habiliterande åtgärd. Istället kan detta ge upphov till nya praktiker, såsom att de boende kontinuerligt bedöms efter hur bra de assimilerar sig in i närmiljön.²⁴⁸ Eftersom det inte framgår av materialet är det svårt att veta exakt vilken funktion som denna form av utvärdering är tänkt att fylla och även om det framgått är det inte säkert att denna funktion rent praktiskt hade efterföljts. Det är däremot ett perspektiv som jag anser vara värt att belysa.

---

²⁴⁵ Ibid s.584-585

²⁴⁶ Ibid s.587, 592

²⁴⁷ Foucault 1965 s.249-250

²⁴⁸ Culham & Nind s.69-71

Ett särskilt framträdande stycke i utredningen berör den enskildes integritet och självbestämmanderätt i de olika boendeformerna. Detta motiveras bland annat i utredningen med följande:

Enligt 6 § första stycket LSS ska verksamheter enligt LSS vara grundade på respekt för den enskildes självbestämmanderätt och integritet. Den enskilde ska i största möjliga utsträckning ges inflytande och medbestämmande över de insatser som ges.²⁴⁹

Denna lydelse har getts en särskild form av prioritet till SOU:n som bland annat går igenom en serie enkätsvar från en rad olika kommuner. I enkäten framträder en rad konkreta problem med självbestämmande, vilket bland annat exemplifieras i en diskussion om aktivitet utanför boendet. Här framkommer det tydligt att det inte alltid finns resurser för den enskilda att genomföra den fritidssysselsättning som eftersträvas utan att man måste förlita sig på ideella krafter i form av anhöriga. Vidare framhåller personalen även att det finns vissa problem med självbestämmande rätten. Om en stor grupp brukare åker från ett boende till en aktivitet och en vill åka hem slutar det i regel med att hela gruppen måste åka hem, vilket leder till svårigheter när det kommer till vilken brukares behov som skall prioriteras.²⁵⁰

Ett annat problem som presenteras är det faktum att gruppboendestäder i regel är obemannade dagtid. Detta innebär att de boende ständigt är hänvisade till sina dagliga verksamheter och att det periodvis kan vara mycket svårt för dem att bryta med sina rutiner. Överlag är de flesta brukare enligt utredarna nöjda med sin boendesituation och att personalen mestadels respekterar deras integritet men det framträder även ett perspektiv där det finns väldigt mycket som personalen och verksamhetsutövarna kan bli bättre på.²⁵¹

Vad kan då i ett mer enhetligt perspektiv sägas om den diskurs som präglade SOU 2008:77 ur en boendesynvinkel? Den diskursiva formation som här framträder blir framförallt flexibilitet och att de problem som tidigare rått med bostäder till funktionshindrade i viss mån kvarstår. Samtidigt är det tydligt att det under de gångna 15 åren skett en omvandling från institutionaliserat boende till en mer öppen vårdform. Detta är en utveckling som kan liknas en övergång från det Waldschmidt benämner som protonormalism till en mer flexibel normalism.²⁵² I SOU:n framhålls det att boendet är viktigt för att utveckla en egen identitet men att det samtidigt finns stora problem med flexibiliteten. Precis som det under 1990-talet öppnades nya demokratiska problem med avinstitutionaliseringprocessen öppnas det här upp nya problem, framförallt när det kommer till individens rätt att själv bestämma över sitt eget liv.

Det som möjliggör diskursen är att det finns mycket få bostäder tillgängliga för funktionshindrade vilket får följden en form av social praktik uppstår. Denna sociala praktik kan

---

²⁴⁹ SOU 2008:77 s.596

²⁵⁰ Ibid s.598

²⁵¹ Ibid s.598-599

²⁵² Waldschmidt s.195-196

sågas kännetecknas av att brukarna bor hemma eller blir starkt beroende av samhället. Det styrmedel som här prioriteras är att man vill utöka såväl bemanning som andra faktorer för att öka självständigheten.²⁵³

Denna ökade självständighet kan dock anses ha en dubbel mening. I den individualistiskt präglade tidigare forskningen som bland annat företräds av Waldschmidt och Dychawy-Rossner så stärks individens inflytande över sitt eget liv. Samtidigt öppnar det även upp för andra problem, som bland annat Kumari Campbell samt Culhamn och Nind presenterat. Det är en viss risk att det här kommer röra sig om en assimilering där de boende måste anpassa efter givna normer för att uppnå denna självständighet, vilket leder till statlig inblandning i den enskildes liv på ett sätt som starkt avviker från det normala.

Mot detta kan det dock ställas att utredarna själva tycks vara medvetna om denna inblandning och i viss mån tycks vilja efterfölja en flexibilitet i boendet som skall möjliggöra för individen att själv styra över sitt eget liv. Utifrån materialet är det svårt att säga vilken av dessa bilder som stämmer in bäst men samtidigt finns det indikatorer i materialet på att en social praktik har kommit uppstå som inte är helt önskvärd. För att motverka denna använder sig staten av styrmedel i form av en vilja, eller i alla fall medvetenhet, om att resurserna inom vården måste utökas för att garantera goda levnadsvillkor. Dessa styrmedel tycks här framförallt framträda som en positiv funktion gentemot de boende.

Det går även att se tendenser i SOU:n till det som Östberg & Andersson benämner som individualisering och förändrad välfärd. I förhållande till den problembild som existerade i början på 1990-talet kan man nu se hur en alltmer kollektivistiskt inspirerad vård börjar ta form och det starka trycket på just detta kan även förstås genom Hadenius som menar att det borgerliga maktövertagande 2006 även innebar att välfärden i viss mån kom att individualiseras.²⁵⁴

9.5 Juridik och särskilt boende

I tidigare avsnitt har jag presenterat dels hur det legislativa arbetet har tagit form och dels den kritik som uppstått som en följd av detta arbete. I detta avsnitt kommer jag därför titta närmare på två fall som berör såväl flexibilitet som möjligheten att själv styra man bor, vilket är en problematik som återkommit tidigare i materialet.

9.6 Rättsfall 3769-02: När ett gruppboende inte fungerar

I ett rättsfall från 2003 möter vi en kvinna som vid tillfället för domstolsförhandlingen bodde i Burlövs kommun. På grund av diverse omständigheter finns dock merparten av hennes anhöriga

---

²⁵³ SOU 2008:77 s.580-590

²⁵⁴ Hadenius s.240-250

och vänner i Lund. Kvinnan önskar därför flytta från Arlöv till Lund, vilket Lunds kommun nekar. I deras motivering till klagan anför kommunen bland annat:

Vård och omsorgsnämnden yrkar att kammarrätten upphäver länsrättens dom och fastställer nämndens beslut som anför bl.a. följande. Det är ostridigt att kvinnan tillhör personkretsen 1§ i LSS och att hon genom Burlövs kommun erhåller insats i form av bostad med särskild service. Kvinnan är tillförsäkrad goda levnadsvillkor genom sitt nuvarande boende. Närhetsprincipen är uppfylld eftersom att det enbart är cirka en mil mellan Lund och Arlöv [...] Även om den enskilde i största möjliga utsträckning skall ges inflytande och medbestämmande över insatser som ges så har denne ingen ovillkorlig rätt att erhålla en viss bestämd instans.²⁵⁵

Det som behandlas i rättsfallet är med andra ord huruvida den enskilde har rätt till fri bosättning, vilket bland annat prioriterades i propositionen från 1992. Kammarrätten dömer i slutändan till kvinnans fördel och motiverar domen utifrån två juridiska principer.

En av dessa grundlinjer är att man som funktionshindrad har rätt att flytta till en annan kommun. Däremot menar Kammarrätten på att målsäganden måste ha kontaktat kommunen i förväg och att avsikten för flytten måste vara tydlig och väldefinierad. Detta kriterium anser Kammarrätten att kvinnan till fullo uppfyller.²⁵⁶

Domstolen hänvisar också till riksdagens proposition som där tydliggör att den enskilde har rätt att flytta. De problem som dock kan uppstå är att det kan vara svårt att söka LSS-instanser inom en kommun man inte är folkbokförd i, då man normalt sett skall söka inom den kommun som man för närvarande är folkbokförd i. Detta menar domstolen kan kringgås genom en särskild implementering av sociallagstiftningen, vilket innebär att kvinnan uppfyller även detta rekvisit.²⁵⁷

Eftersom den centrala argumentationen från Lunds kommun är att kvinnan redan har goda levnadsvillkor uppfyllda i sin hemkommun och att de därför inte har något ansvar bemöter även Kammarrätten denna. Här menar de på att LSS-lagstiftningen inte ger behörighet för en kommun att avfärda en sökande på grund av att denne redan har goda levnadsvillkor i en annan kommun, då detta är irrelevant i samband med den nya ansökan till en ny kommun. Därmed faller centrala delar av kommunens yrkande. Detta motiverar domstolen med att kvinnan har en tydlig avsikt med flytten till Lund och att hon har ett ostridigt behov av instanser enligt LSS-lagstiftningen. Därmed blir det även omöjligt för Lunds Kommun att neka kvinnan rätt till LSS-instanserna.²⁵⁸ Domstolens argumentation kan enklast presenteras genom följande uppställning:

---

²⁵⁵ Kammarrätten i Göteborg, dom i mål nr 3769-02, 2003, s.1-2

²⁵⁶ Ibid s.2

²⁵⁷ Ibid s.3

²⁵⁸ Ibid s.3

Argumenttyp	Argument
Tes	Kvinnan har rätt att bosätta sig i Lund.
P1	Lagens rekvisit måste vara uppfyllda.
P1A1	Kvinnan har en tydlig avsikt med sin flytt, vilket är ett av rekvisiten.
P1A2	Kvinnan har sökt i enlighet med gällande sociallagstiftning, vilket uppfyller det andra rekvisitet.
P1A3	Kommunen får bara ta ställning till om de kan erbjuda goda levnadsvillkor, inte huruvida kvinnan redan har det.
A4	Kvinnan har en ostridig rätt till insatsen genom sin sjukdom

Figur sju kammarrättens argumentation

Det som här kan anses vara den bärande grenen av argumentationen är att det är en rättighet att få flytta vart man vill. Att kommunen inte vill kännas vid behovet av en flytt blir enligt domstolens argumentation därmed inte heller relevant. Dylika resonemang kan även sägas vara bärande i andra integrationsbaserade områden, såsom det flyktingpolitiska.²⁵⁹

9.7 Rättsfall 6356-09: Vad händer när behoven inte uppfylls?

När det kommer till inflytandet över det egna livet och rätt till goda levnadsvillkor återfinns det i SOU 2008 en rad problem. Bland annat framhålls det att det är svårt för de boende att ta sig ut i samhället och delta i sociala aktiviteter. Frågan om gruppboendets förutsättningar för att ge ett gott liv ur en social synvinkel är något som bland annat har avgjorts i kammarrätterna.

I ett rättsfall från Kammarrätten i Göteborg presenteras en man med svår synnedsättning som bor på gruppboende och även har daglig verksamhet beviljad. Mannen har tidigare under flera år haft en kontaktperson som skall hjälpa honom med kontakter ute i samhället. I samband med flytten till gruppboendet upphörde dock rätten till kontaktperson att gälla och mannens sociala liv begränsades. I mannens centrala argumentation framkommer det faktum att han har fått ett stort utbyte via sin kontaktperson och att de har gemensamma intressen. Denna form av social stimulans menar mannen bättre passar hans behov än det som gruppboendet erbjuder.²⁶⁰

Stadsdelsnämnden i Göteborg menar dock att mannen har full möjlighet till att få sina sociala behov tillgodosedda. Här framhåller de bland annat att det inom ramen för gruppboendet finns utrymme för sociala aktiviteter men att mannen har valt att inte delta i dessa.²⁶¹ Någon anledning till varför detta inte skett framkommer inte av domen men en möjlighet är att mannen inte känner sig hemma med de andra brukarna.

Nämnden anför vidare att mannen har möjlighet att umgås med andra och att han har möjlighet att göra detta genom att personalen till exempel omfördelas till att bättre möta hans behov. Varför

²⁵⁹ Lag 1994:137 1§

²⁶⁰ Kammarrätten i Göteborg, dom i mål nr 6356-09, 2009, s.2-3

²⁶¹ Ibid s.3

så inte har skett framkommer inte av domen men däremot framträder en problematik med att det är brist på personal. Trots detta hävdar nämnden att mannen har fått rätt till goda levnadsvillkor.²⁶²

Efter en muntlig förhandling gör rätten bedömningen att mannen inte har fått goda levnadsvillkor i den nuvarande vårdformen. Detta motiveras delvis genom ett annat rättsfall från dåvarande Regeringsrätten 1997 som slår fast att gruppboende kan kombineras med andra stödåtgärder i skälig omfattning.²⁶³

I slutändan väljer domstolen att döma till mannens fördel. I sin dom framför rätten en argumentation som bygger på att nämnden inte bestridit mannens rättigheter. Domstolen menar bland annat:

Nämnden har inte bestritt att målsäganden har särskilda behov som behöver tillgodoses för att han ska uppnå goda levnadsvillkor.²⁶⁴

Vidare menar domstolen på att det är tydligt att den dagliga verksamheten inte är anpassad för att fylla mannens behov. Dessutom menar de på att det sociala utbyte mannen kan få genom daglig verksamhet inte är behövs anpassad och att det saknas rättslig grund för att neka mannen kontaktperson eftersom denna instans bättre kan tillgodoförsäkra honom goda levnadsvillkor.²⁶⁵

Argumenttyp	Argument
Tes	Mannen har rätt till kontaktperson för att uppfylla goda levnadsvillkor.
P1	Det måste finnas rättslig grund för att tilldela mannen kontaktperson.
P1A1	Prejudicerande rättsfall har visat att detta finns.
A2	Den nuvarande dagliga verksamheten fyller inte målsägandes behov.
A3	Ingen har bestridit att kontaktperson är bäst för honom.
A4	Den aktivitet som finns på gruppboendet fyller inte mannens behov.

Figur åtta Kammarrättens argumentation kring rätten till kontaktperson

I ovanstående figur kan vi se hur Kammarrätten går emot stadsdelsnämndens motiveringar till att mannen inte skulle ha rätt till kontaktperson. Vi kan även här se att domstolen resonerar kring att gruppboendet måste tillgodose mannens behov av social kontakt som ett led i att tillförsäkra denne goda levnadsvillkor.

²⁶² Ibid s.4

²⁶³ Ibid s.3-4

²⁶⁴ Ibid s.4

²⁶⁵ Ibid s.4

9.8 Boende – Konklusion

Den diskurs som tycks ha präglat det tidiga 1990-talets diskussioner kring gruppboenden kan i första hand betraktas som en avinstitutionaliseringsprocess. I Matilda Svenssons avhandling presenteras berättelsen om hur den institutionaliserade vårdformen uppstod under det sena 1800-talet och hur en institutionaliseringsprocess på allvar tog form under det tidiga 1900-talet.²⁶⁶

I den historiska bakgrund som presenterades i proposition 1999/2000:79 återfinns dock berättelsen om hur vården av de funktionshindrade under senare delen av 1900-talet kom under skarp kritik. Samtidigt som detta utarbetades de mänskliga fri-och rättigheterna vilket troligtvis satte allt starkare press på samhället att åtgärda de brister som länge kännetecknat det svenska systemet.²⁶⁷

I relation till tidigare forskning är det här framförallt Waldschmidts beskrivning av proto kontra flexibel normalism som blir tydligt framträdande. Waldschmidt hävdar i sin forskning att den protonormalistiska modellen går ut på att isolera.²⁶⁸ Det tidiga 1990-talets diskurs präglades just av tanken att integrera de funktionshindrade i samhället och att så snabbt som möjligt avveckla det institutionella boendet. De normala levnadsvillkor som istället träder fram här är en målsättning på att barn ska få växa upp i sina familjehem och att det skall bli en mer flexibel form av normalism med hög anpassningsgrad. Att detta sker just under 1990-talet har säkerligen sin relevans i de standardregler som FN under samma tid utarbetade.

Det går även här att se en tendens till den mentalitetsförändring som Östberg & Andersson beskriver som central i diskussioner om 1990-talet. Det perspektiv som här tydligt genomsyrar vården är en slags individualisering, där möjligheten att välja ett boende och att familjerna själva ska få ta hand om sina barn är starkt framträdande.

I propositionen från 1999 är materialet kring boende väldigt begränsat. Det som däremot kan sägas på en rent diskursiv nivå är att ännu högre grad av inkludering eftersträvas. Här lyfts för första gången frågan om tillgänglighet i hela samhället upp. Sett till den idéhistoriska sammanfattning som Soydan Haluk har gjort ter det sig här som att det skett övergång sedan den tidsperiod som Matilda Svensson behandlar. Under den institutionsbaserade eran ter det sig som att det var den funktionshindrade som var problemet, vilket i viss mån kan ses som ett uttryck för Mary Richmonds idéer om samhället.²⁶⁹ I 1999 års debatt lyfts däremot bristande tillgänglighet fram som ett strukturellt problem och snarare än att de funktionshindrade skall anpassa sig till samhällets bristande byggnormer är det samhället som i största möjliga mån bör anpassa efter

---

²⁶⁶ Svensson s.89-91

²⁶⁷ Prop. 1999/2000:79 s.12-20

²⁶⁸ Waldschmidt s.195

²⁶⁹ Soydan s.106

funktionsduglighet. Däremot ligger utgångspunkten för diskursen fortfarande på ungefär samma plats som 1993 års diskurs.

Det är först i SOU 2008:77 som en rad problem med särskilt boende presenteras. Det trycks i denna utredning ganska starkt på att en egen bostad är en förutsättning för att utveckla en egen identitet och identiteten samt självständigheten blir här en bärande gren i definitionen av ett normalt liv. Det framträder dock en problembild hos utredarna där de funktionshindrades valmöjligheter har kommit att bli begränsade, vilket man från samhällets sida ser som ett reellt problem. Detta går i sin tur delvis i strid med såväl Dychawy-Rossners beskrivning av LSS-politiken, som delvis presenterar ett problemfritt förhållande mellan lag och praktik,²⁷⁰ vilket jag kommer att återkomma till i nästföljande avsnitt.

I materialet från domstolsverket återfinns en tydlig skillnad mellan juridiken och den praktik som uppstår. Vi kan här se hur stadsdelsnämnder ofta frångår det som var syftet med propositionerna och SOU:n samt att det ofta hamnar i högre instans istället för att vara självklart. Det går här att se att en hel del sociala praktiker uppstår som en följd av lagstiftningen, vilket delvis ligger i linje med såväl Culham & Nind som Kumari Campbell. Det är dock inte helt samstämmigt med tidigare forskning, vilket kommer att behandlas i den avslutande diskussion som följer nedan.

---

²⁷⁰ Dychawy-Rossner s.39-44

10. Avslutande diskussion – ett helhetsgrepp på LSS

I denna uppsats har perioden 1993-2012 undersökts med utgångspunkt såväl i diskursanalysen som i argumentationsanalysen. För att knyta an till uppsatsens frågeställning kan vi här tydligt se att det som åsyftas som ett normalt liv i lagstiftningen skiftar även i takt med att diskursen gör det.

Det tidiga 1990-talets diskurs tycks här ha präglats av självständighet, där tanken är att så snabbt som möjligt frångå tidigare tidsperioders starka instutionalisering. Vi kan också genom hela denna diskurs på nästan alla plan se en övergång från protonormalismen till den flexibla normalism som bland annat Waldschmidt presenterar. Målet kan här nästintill direkt sägas vara att få ut de funktionshindrade i samhället. Det bör även här konstanteras att propositionen mötte ytterst lite motstånd i riksdagen.

Det går även här att finna många likheter med det samhällsklimat som bland annat Östberg & Andersson lyfter upp, där en slags tanke om självständighet är bärande i diskursen. Detta syns bland annat i synen på arbete. Vidare går det även här att tydligt se en koppling till den ekonomiska kris som rådde i början av 1990-talet, då de begränsade resurserna är ett ständigt återkommande tema vid utarbetningen av bland annat daglig verksamhet.

I samband med millennieskiftet trädde ett nytt perspektiv fram. Detta nya perspektiv styrdes framförallt av tankar på demokratisering ut i samhället. Här återfinns troligtvis en stark koppling till FN:s standardregler men även det faktum att det svenska samhället hade insett att det var möjligt att inkludera de funktionshindrade i samhället genom det tidiga 1990-talets legislativa arbete.

En intressant premis som dock har förändrats är förhållandet till arbetet. Under det tidiga 1990-talet ansågs det framförallt viktigt att få de funktionshindrade att delta i daglig verksamhet utefter premissen att de skulle få rutiner och ökad självständighet med denna insats. Den diskurs som här möter oss är däremot en diskurs som starkt kretsar kring att rehabilitera människor in i arbetslivet. Här återfinns även en rad av de disciplinerande instrument som bland annat Foucault tidigare har beskrivit. Det kan sägas att den diskurs som här framträder är starkt präglad av det faktum att Sverige vid denna tidpunkt lyckats ta sig ur den ekonomiska kris som Östberg & Andersson poängterar och genom att ekonomin har återhämtat sig till det normala så öppnas det även upp för att funktionshindrade skall få rätt till daglig verksamhet och arbetslivet.

Diskussionerna kring demokrati skulle även vara möjligt att förklara med stöd av Hadenius som beskriver hur socialdemokratin under slutet på 1990-talet är starkt ifrågasatt. Dessa tendenser beskriver även Östberg & Andersson och en möjlighet till att demokratin får en så framskjuten plats är att socialdemokratin vill sända en signal om att densamma rör sig bort från det samhälle som nu alltmer kommit att ifrågasättas. Det skulle här gå att tala om en slags växelverkan mellan inhemska

politiska faktorer under tidsperioden och samtidigt ett förändrat internationellt klimat som på olika plan påverkade diskursen vid millennieskiftet.

Under tidsperiodens slut genomförs en stor statlig utredning, SOU 2008:77, där utredarna konstaterar att rättighetslagstiftningen är bra men att den har kommit att få en annan verkan än vad som ursprungligen var tänkt. Här träder ett perspektiv fram där de funktionshindrade kontinuerligt utvärderas i sin boendeform och samtidigt även låses in i daglig verksamhet, vilket utredarna förhåller sig ytterst kritiskt till.

Under denna tidsperiod uppstår även en slags spänning mellan de högre och de lägre instanserna. Tidigare forskning, såsom exempelvis Culham & Nind samt Kumari Campbell har poängterat att handikapplagstiftning ur ett internationellt perspektiv framförallt syftar till att disciplinera och assimilera. Här menar jag att det finns avgörande skillnad mellan dessa företeelser.

I propositionsmaterialet kan vi se hur ett liv som alla andras definieras som ett flexibelt liv där självständigheten är ett ledord, vilket troligtvis är ett resultat av det paradigmskifte som framträder i Östberg & Anderssons text. Den högst beslutande instansen i Sverige, riksdagen, talar ytterst sällan i termer som hade kunnat uppfattas som disciplinerande. I SOU 2008:77 träder det dock fram ett perspektiv som grundar sig på att LSS-lagens tillämpning har fått en disciplinerande effekt på lokalnivå. Det uppstår här en skarp diskrepans mellan vad det nationella samhället å ena sidan vill och lokalsamhället å andra sidan.

Jag skulle här vilja hävda att de funktionshindrade sett ur ett ovanifrånperspektiv ytterst sällan utsätts för det som Foucault benämner som disciplinering. Vid studier av såväl tidigare forskning som av Foucault själv får man nästan bilden av att disciplinering uppstår som en konkret följd av diskursens vilja att plocka bort något patologiskt. Ur detta perspektiv blir diskursen nästintill en egen aktör, även om Foucault själv under den genealogiska perioden vände sig emot aktörstänkandet. Vad jag menar är dock att denna bild inte helt stämmer överens med verkligheten, åtminstone inte ur ett svenskt perspektiv. Snarare så tycks det som att den disciplinering som faktiskt äger rum gör det utefter lokalnivåns feltolkning av lagen och att det därmed uppstått en assimilerande process. Denna uppfattning får även stöd i det faktum att många domstolar dömer till de funktionshindrades fördel. På många sätt kan detta ses som en indikator på att uppdelningen mellan exekutiv, lagstiftande och dömande makt fungerar.

Det perspektiv som tycks framträda här är asymmetriska maktförhållanden, där riksdagen beslutar på en nivå men att dessa beslut inte genomförs på det sätt som lagstiftarna hade tänkt. Den stora frågan är dock hur dessa maktförhållanden uppkommer?

Personligen så skulle jag här vilja hävda att besluten fattas i två skilda världar. I politikernas idévärld framträder ideal om jämlikhet och delaktighet. Dessa två ideal har troligtvis sitt ursprung i

1990-talets diskurs kring att stärka individen samt de internationella tendenser som tycks ha rätt. Resultat av denna tankegång blir en skrivelseform som på många plan är starkt idealistisk.

I den andra världen, den kommunala realvärlden, uppstår en tolkning av lagen utifrån de aktuella förutsättningarna. I riksdagens material framträder ofta ett perspektiv som går ut på att det är möjligt att ge alla människor levnadsvillkor som alla andra, samtidigt som det i utredningsmaterialet framträder ett perspektiv av att detta inte är möjligt på grund av ekonomiska förutsättningar. Lösningen blir då att en serie utvärderande måste till, bland annat för att spara pengar och personal. Genom detta framträder sedan en social praktik, vilket enligt Foucault själv bidrar till att forma diskursen.

Tidigare forskning har starkt betonat vårdens roll ur ett maktperspektiv och vidhållit att målet med vårdinstanserna framförallt varit att disciplinera och assimilera in människor i ”de normalas” samhälle. Utöver detta har tidigare forskning även varit starkt förankrad i Foucaults teorier om makt och framförallt studerat hur maktens utövande påverkar på individnivå.

Den här studien har istället vänt upp och ner på tidigare forskning och framförallt fokuserat på riksdagens tankevärldar. Den bild som i ett ovanifrånperspektiv träder fram blir då att Foucaults teorier inte riktigt håller hela vägen, utan att de högsta beslutsfattarna faktiskt är positiva och talar i termer om inkludering. Det skulle här gå att tala om olika maktnivåer, där den lokala maktnivån aktivt eftersträvar disciplinering och assimilering samtidigt som den nationella maktnivån framförallt fokuserar på inkludering. Följden av detta blir att man vid studier underifrån lätt får bilden av att det rör sig om en enhetlig process för assimilering och maktutövande, vilket gör att Foucaults teorier stämmer in väl.

Om vi däremot blickar uppåt, mot maktens centrum samt domstolarna, så träder en helt annan bild fram. En vågad slutsats av denna uppsats skulle således vara att den tidigare forskningen bör kompletteras med studier av beslutsfattande på en högre nivå, innan vi på allvar kan konstatera att sociallagstiftning syftar till att disciplinera.

11. Vidare forskning

Denna studie har rört sig över en relativt kort tidsperiod på lite drygt tjugo år. Vi har i denna studie sett hur normaliseringsprincipen har tagit olika form beroende på instans. Likväl kan detta i dagens kunskapsläge enbart fungera som en indikator och vidare forskning måste till innan några stora slutsatser kan nås.

De resultat som denna uppsats kommer fram till öppnar upp för att förhållandet mellan riksdagen och kommunernas arbetssätt och tankegångar måste undersökas närmare, kanske framförallt för att förklara hur dessa asymmetriska maktförhållanden uppstår. Vidare har denna uppsats enbart fokuserat på en bråkdel av alla instanser och mängd material som återfinns. I ett längre perspektiv hade det bland annat varit intressant att studera hur exempelvis normalitetsprincipen påverkat de funktionshindrades identitet eller att göra en mer ingående analys av samtliga SOU:er, utskottsbetänkande och propositioner som bidragit till att skapa det ramverk som LSS idag utgör. En sådan undersökning är troligtvis direkt nödvändig för att till fullo förstå lagstiftningen men till dess att en sådan möjlighet uppstår måste jag dessvärre lägga undan pennan för den här gången och bege mig ut i den svenska sommaren.

Käll och litteraturförteckning

Domstolstryck

Förvaltningsrätten i Malmö, dom i mål nr 6644-11, 2012

Kammarrätten i Göteborg, dom i mål nr 3769-02, 2003

Kammarrätten i Göteborg, dom i mål nr 6356-09, 2009

Kammarrätten i Göteborg, dom i mål nr 6552-09, 2012

Lagtext

Lag (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade 5§

Lag (1994:137) om mottagande av asylsökande m fl 1§

Riksdagstryck

Folkpartiet liberalerna, motion 1992/93:So22

Folkpartiet liberalerna, motion 1992/93:So29

Ny Demokrati, Motion 1992/93:So454

Kristdemokratisk samling, motion 1992/93:So24

Socialdemokraterna, Motion 1992/93:So18

Socialdemokraterna, Motion 1992/93:So23

Proposition 1992/93:159, *Om stöd och service till vissa funktionshindrade*, Socialdepartementet, Stockholm, 1993

Proposition 1999/2000:79, *från patient till medborgare - en nationell handlingsplan till handikappolitiken*, Socialdepartementet, Stockholm, 1999

Socialutskottet 1992/93:SoU19

Vänsterpartiet, Motion 1992/93:So20

Utredningar

Socialstyrelsen, *Daglig verksamhet enligt LSS – en kartläggning*, Stockholm 2008

SOU 1992:52, *Ett samhälle för alla*, Socialdepartementet, Stockholm, 1992, s.25

SOU 2008:77, *Möjlighet att leva som alla andra*, Stockholm, Socialdepartementet, 2008

Litteratur

- Andersson, Karl-Olof, ”härskas och behärskas” i *Pedagogisk Tidsskrift*, 20/2-2013, hämtad via <http://www.lararnasnyheter.se/pedagogiska-magasinet/2013/02/20/harska-beharska> den 28 maj 2015
- Bergström, Göran & Boréus, Kristina (red.) (2012). *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*, Lund, Studentlitteratur,
- Bergström, Håkan, Forskare dömer ut handikappolitiken, *Hallands Nyheter* den 27/3-2015
- Culham, Andrew & Nind, Melanie, “Deconstructing normalization: clearing the way for inclusion”, *Journal of intellectual & Developmental Disability*, Vol. 28, 2003
- Dahlberg, Anna, Varningslamporna blinkar kring assistansersättningen, *Expressen* den 6/1-2013
- Dahlgren, Stellan, ”Det historiska arbetsmaterialet” i *Fråga det förflutna – en introduktion till modern historieforskning* av Stellan Dahlgren och Anders Florén, Studentlitteratur, Lund, 1995 s.233
- Dychawy-Rossner, Irena, “Swedish approach to services for people with developmental disabilities” i *Journal of Public Health and management*, 2008:3 s.39-40
- Ejvegård, Rolf, *Argumentationsanalys*, Studentlitteratur, Lund, 2008
- Forsell, Annika, Protester mot gruppboenden vanliga, *Aftonbladet* den 2/8-2013 hämtad från <http://www.aftonbladet.se/nyheter/article17234539.ab> den 7/5-2013
- Foucault, Michel, *and Discipline and punish: the birth of prison*, Vintage books, New York, 1979
- Foucault, Michel, *Madness and civilization: a history of insanity in the age of reason*, Pantheon Books, New York, 1965
- Foucault, Michel, *The archeology of knowledge and the discourse on language*, Pantheon Books, New York, 1972
- Foucault, Michel, *Vetandets arkeologi*, Bo Cavefors förlag, 1972
- Hadenius, Stig, *Sverigs politiska historia. Från 1865 till våra dagar. Konflikt och samförstånd*, Hjalmarsson & Högberg, Stockholm, 2008
- Jørgensen, Winther, Marianne & Phillips, Louise, *Diskursanalys som teori och metod*, studentlitteratur, Lund, 2000
- Liedman, Sven-Eric, *Makt och kunskap*, forskning och framsteg den 1/6-2004 hämtad via <http://fof.se/tidning/2004/4/makt-och-kunskap> den 5/4-2015
- Kumari Campbell, Fiona, ”Legislating disability: Negative ontologies and the government of legal identities” i *Foucault and the government of disability* av Shirley Tremain (red), The Univeristy of Michigan Press, Michigan 2008
- Louise Holt, Jennifer Lea, “Special units for young people on the autistic spectrum in mainstream schools: sites of normalization, abnormalisation, inclusion, and exclusion”, *Environment and Planning A*, volume 44, 2014
- Molind Martin, Sauer, Lennart och Ineland, Jens, *Utvecklingsstörning, samhälle och välfärd*, Gleerups, Malmö, 2013
- Möller, Tommy, *Svensk politisk historia. Strid och samverkan under tvåhundra år*, Studentlitteratur, Lund, 2012,
- Nilsson, Roddy, ”Foucault, historien och historikern – receptionen av Foucault inom svensk historisk forskning” i *Lychnos: årsbok för idé- och lärdomshistoria. 2008*, Lärdomshistoriska samfundet, Uppsala, 2008
- Nilsson, Roddy, *Foucault: en introduktion*, Egalité, Malmö, 2008
- Stiernstedt, Jenny och Wijnbladh, Olof, Vänsterpartiet - historia och ideologi, *Dagens Nyheter* den 18/4-2011, hämtad från <http://www.dn.se/nyheter/politik/vansterpartiet-historia-och-ideologi/> den 28/4-2015

Soydan, Haluk, *Det svenska sociala arbetets idéhistoria*, Studentlitteratur, Lund, 1993

Starrin, Bengt, ”om distinktionen kvalitativ – kvantitativ i social forskning” i *Kvalitativ metod och vetenskapsteori* av Bengt Starrin & Per-Gunnar Svensson (red), Studentlitteratur, Lund, 1994

Sunesson, Sune, ”socialt arbete” i *diskussioner om samhällsvetenskap* av Thomas Brante, Kerstin Johansson och Sune Sunesson (red), Samhällsvetenskapliga fakulteten, Lund, 2004, s.90-95

Svensson, Matilda, *När något blir annorlunda: skötsamhet och funktionsförmåga i berättelser om poliosjukdom*, Lunds universitet, Lund, 2012

Waldschmidt, Anne, “Who is normal and who is deviant? "normality" and "risk" in genetic diagnostic and counseling” i *Foucault and the government of disability* av Shirley Tremain (red), The university of Michigan press, Michigan, 2008

Östberg, Kjell & Andersson, Jenny, *Sveriges historia. 1965-2012 : [rekordåren, ett socialdemokratiskt århundrade, vänstervind och högergång, miljö och kärnkraft, kriserna, det mångkulturella Sverige, världens mest jämställda land, den nya individualismen, neutralitetspolitikens fall, maktskifte och systemskifte, från kanal 1 till Internet]*, Norstedt, Stockholm, 2013

Östberg, Kjell, ”folkrörelse under hot” i *Aftonbladet* den 28/5-2015, hämtad från <http://www.aftonbladet.se/kultur/article20871452.ab> den 28/-2015

Internetresurser

Lunds Kommun, Daglig verksamhet, <http://www.lund.se/Medborgare/Omsorg-socialt-stod--hjalp/Handikappfunktionsnedsattning/Daglig-verksamhet/> hämtat den 27/3-2015

Nationalencyklopedin, uppslagsord *diskurs*, hämtad från <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/diskurs> den 29/4-2015

Notisum,, *Lag (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade*, hämtad från <http://www.notisum.se/rnp/sls/fakta/a9930387.htm> den 21/5-2015

Regeringskansliet, *Sveriges regeringar under 1900-talet* hämtad från <http://www.regeringen.se/sb/d/4393> den 14/5-2015

Regeringens webbplats om de mänskliga rättigheterna <http://www.manskligarattigheter.se/sv/vem-gor-vad/forenta-nationerna/fn-s-allmanna-forklaring>, hämtad den 9/4-2015

Rehabvalet, *lss-instanser*, 2013, hämtad från <http://www.rehabvalet.se/lss/> den 28/4-2015

SCB, historisk statistik över de allmänna valen, hämtad från <http://www.scb.se/sv/Hitta-statistik/Statistik-efter-amne/Demokrati/Allmanna-val/Allmanna-val-valresultat/12268/12275/Historisk-valstatistik/32065/> den 28/4-2015

Socialstyrelsen, *termen brukare rekommenderas*, socialstyrelsen, 2013, hämtad från <http://www.socialstyrelsen.se/nyheter/2013maj/termenbrukare> den 24/4-2015

Socialstyrelsen, *Fortsatt ökning av personer med LSS-instans*, <http://www.socialstyrelsen.se/nyheter/2013mars/fortsattokningavpersonermedlss-insats>, 2013 hämtad den 17/5-2015

Spark note, *The archeology of knowledge*, 2013, återfunnen på <http://www.sparknotes.com/philosophy/arch/terms.html> den 28 april 2015

Sparknote, <http://www.sparknotes.com/philosophy/protestantethic/summary.html> hämtad den 17/3-2015

Vänsterpartiet, *Vänsterpartiet ett eu-kritiskt parti*, hämtad från <http://eu.vansterpartiet.se/vad-tycker-vi-2/vansterpartiet-ett-eu-kritiskt-parti/> den 28/4-2015